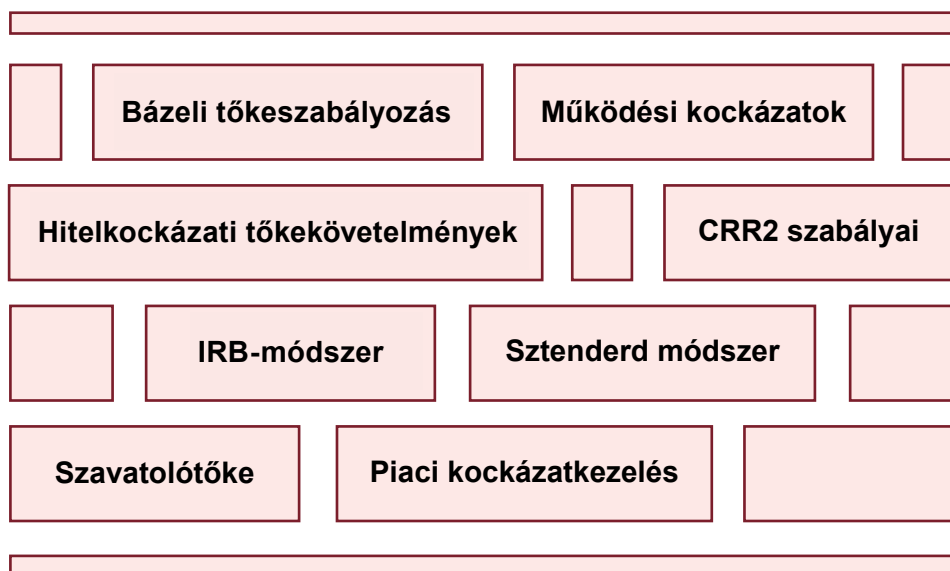

SZEREZZEN ÚJ ISMERETEKET ÉS KÉSZSÉGEKET!
Sajátítsa el a kockázatkezelést akár az alapoktól kezdve!

Szeretne hatékony módon átfogó kockázatkezelési ismeretekre szert tenni? A kockázatkezelési témakör széles palettáját átfogó gyakorlat-orientált kurzusaink segítségével szakértővé válhat!

**Alapozza meg szervezete tudásbázisát a
Bankárképző e-learning képzéseivel!**

Képzési kínálatunk témakörei:

GAZDASÁG és PÉNZÜGY

HOL TART MA A PÉNZÜGYI KULTÚRA?

KOVÁCS LEVENTE - NAGY ERNŐ

A hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének aktuális feladatai

TERTÁK ELEMÉR

A pénzügyi oktatás a világban

KOVÁCS LEVENTE - PÁSZTOR SZABOLCS

A pénzügyi kultúra az európai oktatásban

NÉMETH ERZSÉBET

A pénzügyi kultúrához kapcsolódó képzések

LANTOS CSABA - LUKÁCS JÁNOS - SZÁZ JÁNOS

Szilánkok a felsőfokú pénzügyi és számviteli oktatásról

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE

Kovács Levente

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

Benedek József

Magyar István

Savchenko, Taras

Berlinger Edina

Móra Mária

Száz János

Bod Péter Ákos

Mikolasek András

Szovics, Peter

Csaba László

Pan, Guangwei

Vass Péter

Győry Máté

Pandurics Anett

Veresné Somosi Mariann

Kocziszky György

Pásztor Szabolcs

Zéman Zoltán

Lukács János

Pleschinger Gyula

FELELŐS SZERKESZTŐ

Marsi Erika

OLVASÓSZERKESZTŐ

Király Katalin

SZERKESZTŐSÉG

Alapítvány a Pénzügyi Kultúra Fejlesztéséért

1011 Budapest, Szalag utca 19.

tel: +36 1 224 0700

email: gp@apkf.eu

HU ISSN 2415-8909

ELŐFIZETÉS

magyar 2000 Ft/lapszám

angol 3500 Ft/lapszám

előfizetés: gp@apkf.eu

NYOMDAI MUNKÁLATOK

Europrinting Kft.

Felelős vezető: Endzsel Ernő

ALAPÍTÓ KIADÓ

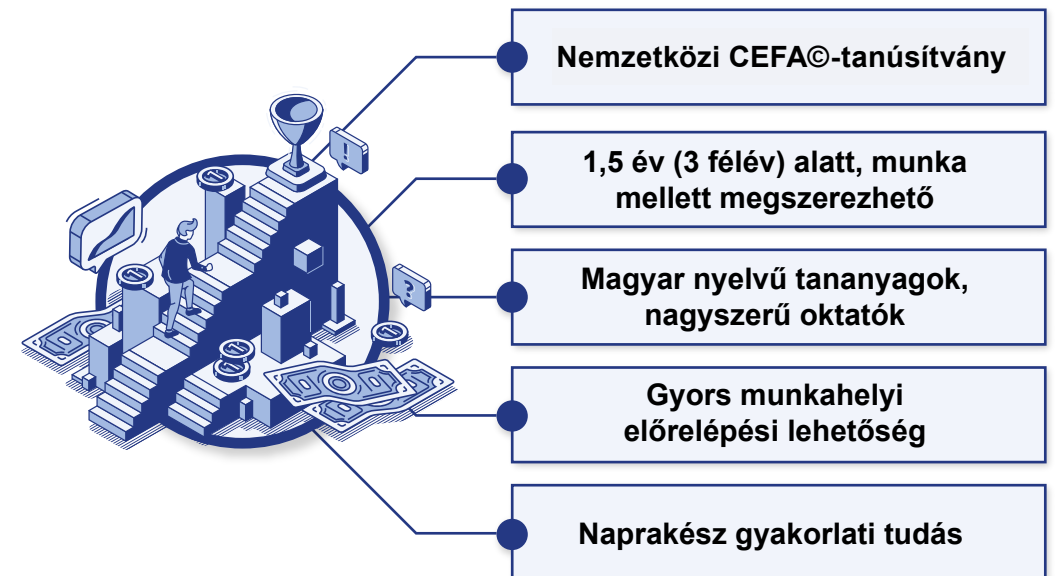
TÁRSKIADÓ

EFFAS BEFETETÉSELEMZŐI DIPLOMA BELÉPŐ A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI TŐKEPIACOKRA

A Befektetéselemző képzés sikeres elvégzésével a hallgatók megszerzik az **Európai Befektetéselemzők Szövetsége** (EFFAS, European Federation of Financial Analyst Societies) által kibocsátott, **nemzetközileg széles körben elismert CEFA® (Certified European Financial Analyst)** képesítést.

A Bankárképző 1995-ben indította el az első CEFA®-oktatást és vizsgákat, azóta mintegy 300 hallgató szerezte meg a képesítést és alapozta meg karrierjét a befektetések világában.

TARTALOM

HOL TART MA A PÉNZÜGYI KULTÚRA?

- 2**   **KOVÁCS LEVENTE – NAGY ERNŐ**
A hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének aktuális feladatai
- 20**   **TERTÁK ELEMÉR**
A pénzügyi oktatás a világban
- 50**   **KOVÁCS LEVENTE – PÁSZTOR SZABOLCS**
A pénzügyi kultúra az európai oktatásban
- 68**   **NÉMETH ERZSÉBET**
A pénzügyi kultúrához kapcsolódó képzések
Összehasonlító elemzés (2016–2020)
- 102**   **LANTOS CSABA – LUKÁCS JÁNOS – SZÁZ JÁNOS**
Szilánkok a felsőfokú pénzügyi és számviteli oktatásról
Mit is tanuljanak ma a jövő bankárai és számvitelesei?

A HAZAI PÉNZÜGYI KULTÚRA FEJLESZTÉSÉNEK AKTUÁLIS FELADATAI

Kovács Levente – Nagy Ernő

ABSZTRAKT

Tanulmányunk aktualitását az új típusú koronavírus-járvány hatására megváltozott környezet és a páneurópai Money Week idei programja adja. A Money Week magyarországi programsorozata, a PÉNZ7 2015. évi indulása óta mára közprogrammá vált, hiszen az iskolák és diákok többségéhez eljutott. Az elmúlt hét évben a bankszektor, a kormányzati szervek, az oktatási intézmények és civil szervezetek összefogásának hatására a rendezvény európai szinten is átütő sikere bizonyíték arra, hogy közösségi alapon is lehet sikeres pénzügyikultúra-oktatást, -fejlesztést indítani. A megváltozott környezet szükségesség teszi a pénzügyi kultúrát érintő képzés aktualizálását, új súlypontok kijelölését, aminek egyik lényeges eleme a pénzügyi digitalizációs folyamat eredményességét nagyban segítő technológiai háttér megismerése lehet.

JEL-kódok: A20, D10, G53

Kulcsszavak: pénzügyi kultúra, pénzügyi oktatás, pénzügyi tudatosság, lakossági megtakarítások, Magyarország

1. BEVEZETÉS

A pénzügyi kultúra kutatása az elmúlt években a közgazdaságtan lényeges területévé vált (OECD, 2020; Kovács–Terták (2019). Ebben azon feszítő ellentmondásnak a felismerése is szerepet kapott, miszerint a pénzügyi piaci modellek szereplői teljes informáltsággal bírnak, tökéletesen tudatosan cselekszenek, majd ez a viselkedés egy megközelítően tökéletes piaci működéshez vezet. Azonban éppen a pénzügyi kultúra empirikus vizsgálata tudott rámutatni arra, hogy a tökéletesen informált fogyasztó nem létezik. Sőt éppen ellenkezőleg, a pénzügyi kultúra fejlesztése is hozzájárul ahhoz, hogy a fogyasztók, a családok gyorsabban, teljeseb-

---

¹ Kovács Levente főtitkár, Magyar Bankszövetség, tanszékvezető egyetemi tanár, Miskolci Egyetem. E-mail: kovacs.levente@bankszovetseg.hu.

Nagy Ernő vállalatirányítási igazgató, Fundamenta-Lakáskassza Zrt., PhD-hallgató, Miskolci Egyetem. E-mail: nagy.erno@fundamenta.hu.

ben ismerjék fel anyagi helyzetüket, lehetőségeiket, a várható jövőbeni kiadásait, és majd – ezen szereplők tudatosabb viselkedéséből is következően – a piacok működése hatékonyabbá válhasson. A pénzügyi kultúra színvonala, a pénzügyi képzés léte és minősége valójában egyszerre hat az egyének jobb döntései, ezáltal magasabb életszínvonala és a közösség gazdálkodásának hatékonyabb működésének irányába is. A pénzügyi kultúrát a teljes világra a Standard & Poor's 150 változó alapján elemzi (Kovács–Pásztor, 2022). Magyarország Kormánya 2017-ben, a 2007/2009-es pénzügyi, majd reálgazdasági válság után megváltozott pénzügyi és szabályozói környezetben, még a 2020/2021-es új típusú koronavírus-járvány előtt fogadta el a Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiáját (Magyarország Kormánya, 2017). Az elkészült stratégia hét évet ölelt fel 2017-től 2023-ig, támaszkodott az eddig elért eredményekre, programokra és azokra építve alakította ki a következő stratégiai célkitűzéseit:

1. A köznevelés rendszerén belüli valós pénzügyi edukáció kereteinek megteremtése, erősítése és általánossá tétele.
2. A tudatos pénzügyi magatartás alapjainak és a háztartások pénzügyi stressztűrő képességének erősítése.
3. Körültekintő pénzügyi döntéseket előmozdító szemlélet megteremtése és a tudatos pénzügyi fogyasztói magatartást támogató intézmények/infrastrukturák létrehozása, valamint széles körű megismertetése.
4. A lakosság öngondoskodási szemléletének erősítése.
5. A pénzügyi termékekhez, pénzügyi alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés és pénzügyi beilleszkedés (*financial inclusion*) mértékének növelése.
6. A korszerű, készpénzkímélő fizetési eszközök használatának ösztönzése.
7. Körültekintő hitelfelvétel támogatása.

A stratégiai célkitűzések között is látható, hogy rendkívül hangsúlyos a köznevelés szerepének erősítése. A kormányzati stratégiát egyébként a korábbi Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) International Network on Financial Education (INFE) és a legjobb nemzetközi gyakorlatok átültetésével, a magyar igények figyelembevételével dolgozták ki (Magyarország Kormánya, 2017:5). Az új típusú koronavírus-járvány által okozott, a mindennapi életünket mélyen felkavaró változások mérhető következményeinek elemzése jó alkalmat nyújt arra, hogy visszatekintsünk az elmúlt néhány év fejleményeire, és ennek tükrében határozzuk meg aktuális feladatainkat. Magyarországon a pénzügyi-kultúra-képzések résztvevőinek száma 2016 és 2020 között 461 681főről 1 310 352 főre emelkedett (Németh, 2022). Az OECD/INFE legfrissebb felmérésének megállapítása szerint sajnos továbbra is érvényes, hogy „a vizsgált országokban alacsony a pénzügyi kultúra szintje” (OECD, 2020:7). Az OECD-tanulmány általános eredményeit ismertetve hazánk a vizsgált 26 ország közül a 14. helyezést

érte el (OECD, 2020:16). Az összehasonlításunkba vont országok közül Ausztriát a közelsége és múltbeli összetartozásunkból fakadó, jó összehasonlíthatósága miatt, Csehországot pedig a közelebbi fejlettségi szintje és hasonló rendszerváltó történelmi múltja/kultúrája miatt választottuk ki vizsgálatunk tárgyául. A legfontosabb mutatókat a következő táblázat tartalmazza (1. táblázat):

1. táblázat

Pénzügyi műveltségi pontszámok (100-ra normalizálva)

Ország	Pénzügyi műveltségi pontszámok	Pénzügyi tudás	Pénzügyi viselkedés	Pénzügyi attitűd
Ausztria	68,5	76,0	66,3	61,9
Csehország	62,0	64,9	59,1	62,9
Magyarország	58,8	65,5	49,9	65,1
OECD-átlag	62,0	65,8	59,2	61,6

Forrás: saját szerkesztés az OECD (2020) 2. táblázata alapján (OECD, 2020:17)

Az OECD módszertanában a pénzügyi kultúra három eleme a pénzügyi tudás, a viselkedés és az attitűd (hozzáállás). Mint látható, a pénzügyi tudás kategóriában ugyan jelentősen alacsonyabb pontot értünk el, mint például Ausztria, de ebben megközelítőleg elérjük az OECD átlagát. Hasonlóan jól szerepel Magyarország az attitűd esetében, a valós pénzügyi viselkedés azonban – ezeknek ellentmondóan – alacsony értéket mutat. A pénzügyi viselkedés kategóriában az OECD-átlagnál (59,2), illetve a csehországi (59,1) és osztrák (66,3) értékelésnél is lényegesen rosszabb eredményeket (49,9) értünk el. Ez majdnem 10 százalékpontos lemaradás az OECD átlagához képest, ahol egyedül Olaszország ért el még nálunk is alacsonyabb eredményt (46,3), miközben például a szomszédos Románia értéke 55,7. A pénzügyi kultúra komplex hatásmechanizmusából írásunkban négy általunk aktuálisan lényegesnek vélt témakört emelünk ki, melyek segítségével elemezzük a pénzügyi képzés szerepét és lehetőségeit.

2. A PÉNZÜGYI KULTÚRA FEJLETTSÉGE POZITÍVAN HAT A PÉNZÜGYI STABILITÁSRA

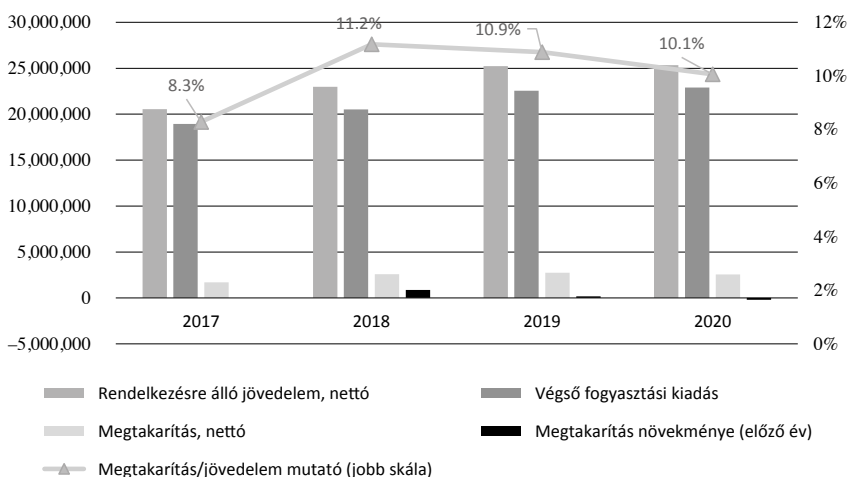
Meggyőződésünk szerint a pénzügyi kultúra fejlesztése nemcsak az egyes érintettek (kormányzat, bankok, fogyasztók) önérdeke, hanem a teljes nemzetgazdaság ellenálló képessége is jelentős mértékben növelhető, ha annak szereplőiként mélyebben megértjük, hogyan működik a pénz a mindennapi életben (Csaba, 2019; Kovács–Sütő, 2020). A háztartások fenntartható gazdálkodási készségeinek fej-

lesztésében központi szerepet kell kapnia a hosszú távú családi és nemzetgazdasági szintű pénzügyi ellenálló képesség (reziliencia) (ki)fejlesztésének.

Az elmúlt évek gazdasági fellendülésének nyomai tisztán látszanak a KSH (2021b) által publikált háztartási pénzügyi vagyonokon. Egyértelműen látható például, hogy 2016 és 2020 között jelentősen, 42,8 százalékkal nőtt a háztartások nettó pénzügyi vagyona, ami alapvetően kedvező jelenség. Az viszont már kedvezőtlen folyamat, hogy még ezt is meghaladó mértékben bővült a készpénz mennyisége. Mindez természetesen hasznos lehet a rövid távú háztartási sokkok elkerülése érdekében. A készpénzállomány-növekedés a vele járó társadalmi szintű költség-növekedés, továbbá a hosszú távú háztartási és nemzetgazdasági célok megvalósítása szempontjából viszont egyértelműen káros (1. ábra):

1. ábra

A háztartási szektor jövedelem- és tőkeszámlái (folyó áron, M Ft)

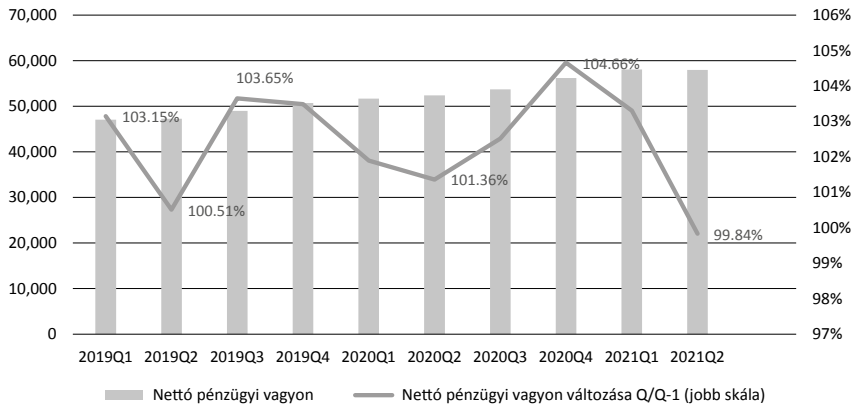
Forrás: a KSH (2021b) 21.1.1.32. táblázat adatai alapján saját szerkesztés

A fenti ábra az új típusú koronavírus-járvány statisztikailag mérhető hatását mutatja a lakossági megtakarításra (KSH, 2021b) vonatkoztatva. A tendenciákból látható, hogy a 2017-ről 2018-ra jelentősen emelkedő lakossági megtakarítások már 2019-ben megtorpantak. Ennek oka lehetett a hosszú évek óta növekedő gazdaság által indukált, magasabb fogyasztási szint. A járvány első és második hullámának hatására a háztartások jövedelme összességében nem csökkent (ebben szerepet játszhat a bevezetett jövedelempótlási intézkedések hatása is). A háztartások megtakarítása 2020-ban ugyan kissé visszaesett, de a jövedelemhez mért megtakarítás aránya továbbra is öröndetesen magas, és jelentősen meghaladja

a 2017. évi értéket. Tehát a háztartások – bizonyára a korlátozó intézkedések hatására is – megtakarítással reagáltak, ami az óvatosság és a biztonságra törekvés egyértelmű jele.

2. ábra

A háztartások nettó pénzügyi vagyona (Mrd Ft)

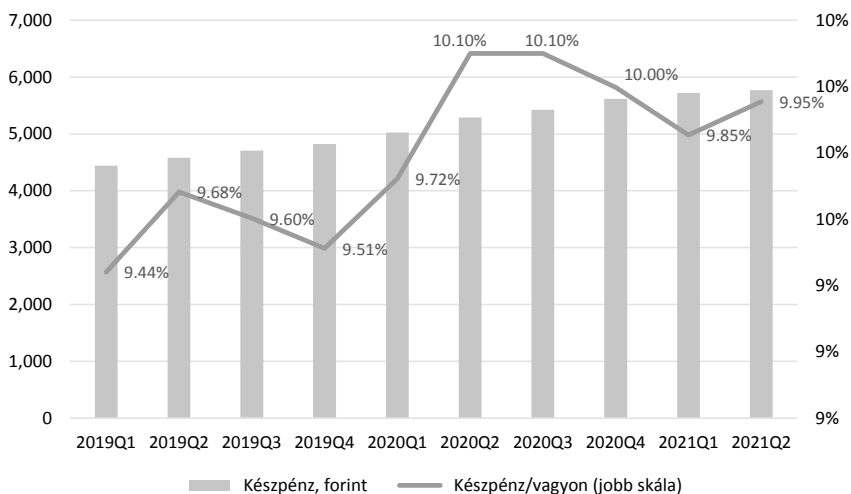
Forrás: az MNB (2021b) adatai alapján saját szerkesztés

A háztartások részletes, negyedéves pénzügyi számláinak elemzése mélyebb bepillantást is nyújt, amelyből láthatjuk, hogy az új típusú koronavírus-járvány különböző hullámai alatt is folyamatosan emelkedett a háztartások pénzügyi vagyona. Ez alól egyetlen időszak, a 2021-es év második negyedéve volt kivétel, amikor az azt megelőző negyedévvél való összehasonlításban mérsékelt csökkenés volt megfigyelhető, ez azonban még mindig meghaladja a 2020-as év utolsó negyedévének értékét.

3. ábra

A háztartások készpénzvagyona, illetve annak aránya a nettó pénzügyi vagyomból (Mrd Ft)

Forrás: az MNB (2021b) adatai alapján saját szerkesztés

A nettó pénzügyi vagyon pozitív növekedése, stabilitása mellett azonban az is jól látható, hogy 2020 első negyedévében, a pandémia első hulláma idején jelentősen megemelkedett a készpénz aránya a háztartások vagyonán belül. A mutató először csökkenni kezdett, majd ismét növekedésnek indult. Ennek egyik oka lehet a háztartások tartalékolási magatartásán belül a készpénz biztonságítartalék-szerépének megerősödése, valamint a feketegazdaságra visszavezethető készpénzarány növekedése is. A készpénz tartásának azonban ellentmond az elektronikus fizetés lehetőségeinek (kereskedői terminálok) bővülése és az egyre terjedő e-kereskedelem hatása. Összességében azonban kijelenthetjük, hogy a háztartásoknak a pandémia által kiváltott óvatos, tartalékolási magatartása egy kedvezőtlen irányba, a készpénzállomány növekedésének irányába fordult.

A nemzetgazdaság stabilitása szempontjából fontos a jövedelmek, megtakarítások, beruházások alakulásának és az éppen uralkodó gazdasági ciklus meghatározó jellegzetességeinek figyelemmel kísérése. Látjuk, hogy ezek változása egyrészt külső (exogén) okokból történik (például a pandémia okozta visszaesés), másrészt pedig belső gazdaságpolitikai döntések (például korábban a korlátlanul berobbanó svájci frank, vagy éppen euró alapú hitelezés) következménye is lehet. A makrogazdasági változásokhoz tudatos pénzügyi fogyasztói alkalmazkodás szükséges, az alkalmazkodáshoz pedig eltérő jellegű, lejáratú, hozamú, kockázatú

lakossági termékek állnak rendelkezésre. A pénzügyi termékek és azok lényeges tulajdonságainak ismerete minden közoktatásból kikerülő diák számára fontos lenne, és a még keveset tapasztalt fiatalok számára is lényeges például a „hét szűk és hét bő esztendő” bölcsességének tudatosítása. Jól láthatjuk, hogy a gazdasági ciklusok szükségszerűen befolyásolják az egyéni lehetőségeinket is, de ehhez feltétlenül szükséges, hogy a fiatal felnőttek is számot vessenek az ő életükben várható, hosszabb távú egyéni vagy családi, gazdasági, jövedelmi ciklusok jellegzetességeivel is. A gazdálkodás jellemzően nem egyének, hanem háztartások, családok szintjén történik. A családok fejlődésének ciklusai azonban általános jellegűek, hiszen tudjuk, hogy a fiatalok közoktatásban való részvételét követi a leválás a szülőkről, önállósodás, függetlenedés, párválasztás, gyerekvállalás, gyerekevelés, majd a gyerekek kirepülése és az öregkor örök körforgása. Ennek az ún. életciklus-megközelítésnek és főleg az ezzel járó, hosszú távú tervezésnek szükségszerűen teret kell kapnia a fiatalok nevelése során. Egyrészt kimutatható, hogy a jövedelmünk a munkával töltött életünk során először növekszik, majd általában stagnál, végül csökken (Kovács–Nagy, 2020). Másrészt köztudott, hogy a lakhatás elemi kérdés, tehát a lakáshoz jutás megoldása nem kikerülhető feladat, harmadrészt a gyerekek felnevelése az ingatlan mellett a legkomolyabb „befektetés” minden család életében, aminek a kezelése nagyfokú tudatosságot és előrelátást igényel. A nyugdíjas időszakra előretekintő megtakarítások szükségességét is könnyen beláthatja minden iskolás fiatal. Hazánknál fejlettebb gazdaságok példája is azt mutatja, hogy egyre kevésbé képes a hagyományos állami nyugdíjrendszer az időskorban kívánatos jóllétet fenntartani, ehhez szükséges az egyének előrelátása, ezt viszont egyre alaposabb pénzügyi tudással lehet elérni.

Ennek kapcsán feltétlenül lényeges a gazdasági ciklusok előrelátásának és kezelésének kérdése. A gazdasági tevékenység hullámlása természetes folyamat és a modern gazdaság szerves része, de nem teljesen egyértelmű az a tény, hogy az ezzel kapcsolatos tudatosság elemi fontosságú. Ez lehet egy olyan pont, ahol a tudás (knowledge) átfordulhat viselkedésbe (behavior). Egy tizenéves fiatal számára az élete tervezéséhez szükséges képesség a következő 30–50 év várható jövedelmének, kiadásainak célszerű megtervezése és átgondolása. Gyakori jelenség a hónapról hónapra való tengődés, többen juttatásaik kézhez vétele után teljes mértékben kiköltekeznek, és legkevésbé sem segítik elő a felelősebb pénzgazdálkodást költségvetés készítésével.

A hosszú távú tudatos viselkedés esetén lényeges kérdéskör például a kamatok hosszú távú hatása. Ugyan van tudomásunk arról, hogy a kamat általában hogyan működik, hiszen ez elemi matematika, de lényeges azzal is szembesülni, hogy a kamatos kamat exponenciális hatása éppen hosszú távon, 15–30–40 év távlatában mennyire érzékenyen reagál a futamidő és a kamatláb változására. Erre nagyon jó példák kínálkoznak, hiszen többek között az MNB ösztönzésére beve-

zetett fogyasztóbarát hitelek a fix kamatláb fontosságára, míg a harmadik alkalommal meghosszabbított hitelmoratórium a meg nem fizetett kamatok futamidő-hosszabbító hatására hívják fel a figyelmünket. Lakáscélú vagy nyugdíjcélú megtakarítást, öngondoskodási terméket akár egy-két évvel korábban is érdemes elkezdni, mert a futamidő növelésének hatása jól érzékelhető lesz a megtakarított összegben.

A pénzügyi kultúra fejlettsége minden gazdasági szereplő közös érdeke. A fejlettebb pénzügyi kultúrával rendelkező háztartások nagyobb valószínűséggel kerülnek el azokat a pénzügyi döntéseket, amelyek hátrányosak számukra, és ha magasabb szintű a társadalom pénzügyi kultúrája, akkor nagyobbak a rendelkezésre álló hazai megtakarítások is. A lakosság fejlettebb pénzügyi kultúrája így önmagában hozzájárul a pénzügyi rendszer stabilitásához. A pénzügyi közvetítő intézményeknek is alapvető érdeke a pénzügyi kultúra fejlesztése, hiszen az hozzájárul a magánszektor tudatos megtakarításának növekedéséhez, a fegyelmezett hitelhasználathoz és azon keresztül az egyes fogyasztó hitelképességének javulásához, összességében pedig a bankrendszer alacsonyabb kockázatú környezetéhez (Mihályi, 1997; Halmai, 2010; Poletaeva et al., 2019). A pénzügyi kultúra fejlesztése az állam érdeke is, hiszen magasabb szintű pénzügyi kultúra esetén kritikus helyzetekben/időszakokban sem emelkedik jelentősen az össztársadalmi vagy rétegigény az állam újraelosztási és stabilizációs felelősségvállalására, ami jótékony hatással bír a gazdaság minden szereplőjére, a helyreállításra és az ország versenyképességére.

3. A HÁZTARTÁSOK TUDATOSABB PÉNZGAZDÁLKODÁSÁNAK ERŐSÍTÉSE AKTUÁLIS FELADATUNK

A pénzügyi tudatlanság felszámolása óriási feladat, a pénzügyi alapismeretek oktatása nagymértékben hozzájárulhat a fiatalok tudatosabb pénzgazdálkodásához. A pénzügyi ismeretek bővítése átalakítja az egyének és a háztartások gazdálkodását.

A pénzügyi ellenállóképesség (resilience) vizsgálata során is fontos kiemelni, hogy a szegénység és a pénzügyi műveletlenség között szoros a kapcsolat. A pénzügyi műveltségi szakadék csökkentése egyrészt kulcsfontosságú a leszakadó társadalmi csoportok elmaradásának csökkentéséhez, ami a vagyoni szakadékot mérsékli. Másrészt ez a fejlett pénzügyi piacokhoz való hozzájutást is képes növelni.

A saját pénzügyek figyelemmel kísérése jóval alacsonyabb értéket kapott hazánkban (46,6), mint az OECD átlagában (64,5), miközben Csehország (64,1) és Ausztria (83,2!) értékei is jóval magasabbak a magyarnál (OECD, 2020:37). Ez arra utal, hogy kevesebbet foglalkozunk a pénzügyeinkkel, mint amennyire szükség-

ges lenne. Ebben talán segítenek majd azok az applikációk (röviden appok), amelyek a legtöbb bank alkalmazásaiban ma már követhetővé, érthetővé teszik napi költéseinket. Látható, hogy ez nem objektív, nagy erőfeszítéssel megtanulandó információt, hanem viselkedési hiányosságot jelent (Pásztor, 2018). Az OECD felméréséből fontos azt is kiemelni, hogy a jövedelem elvesztése esetén a „pénzügyi védelem” (cushion) az összehasonlításba vont környező országok értékeinél jelentősen alacsonyabb (OECD, 2020:43).

2. táblázat

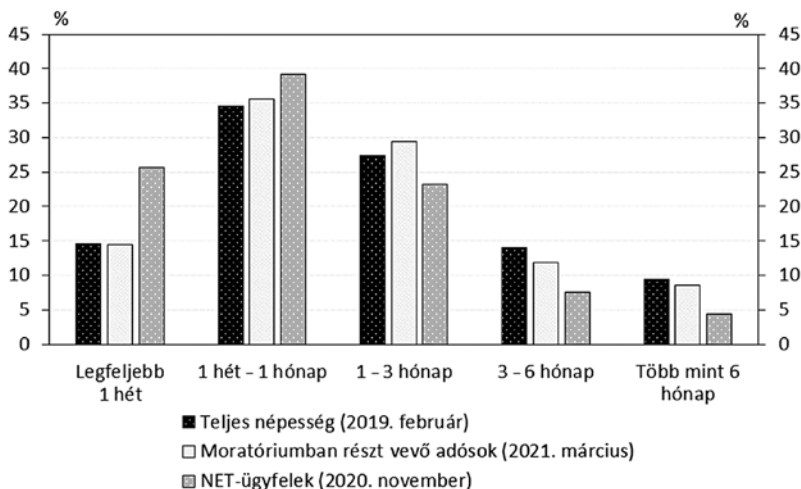
A pénzügyi védelem mértéke a jövedelem elvesztése esetén (%)

Ország	Egy hét körül	Egy hónap körül	Három hónap körül	Hat hónap vagy több	Nem tudom
Ausztria	12,2	22,9	21,4	33,8	9,7
Csehország	16,0	22,2	23,0	26,8	12,0
Magyarország	34,8	27,8	15,5	11,5	10,4
OECD-átlag	20,0	24,6	18,0	23,2	14,2

Forrás: saját szerkesztés az OECD (2020:43) adatai alapján

Amennyiben a legalább három hónapot elérő értékeket összeadjuk, akkor hazánkban csak a megkérdozettek körülbelül negyede (27 százalék) rendelkezik elegendő pénzügyi biztonsággal három hónapos időtartamra, míg a háztartások mintegy fele legfeljebb három hónapig bírná ki külső források bevonása nélkül. Ez túlzottan nagy háztartási szintű sérülékenységet jelez, ami bizonyára ismét nemcsak a pénzügyi tudás, hanem a viselkedés és magatartás következménye is. Az MNB jelentése sajnos hasonló képet mutat: a teljes népesség 60 százaléka egy hetet meghaladó, de három hónapot el nem érő ideig tudná jelenlegi életszínvonalát jövedelem nélkül, a tartalékaiból fenntartani (l. MNB, 2021a:43. ábra).

4. ábra A háztartások megtakarítási szintjei

Megjegyzés: Ha a háztartásában minden kereső elveszítené az állását, mennyi ideig lenne képes fenntartani a jelenlegi életszínvonalát? (In EU SILC, MNB Nemzeti Eszközkezelő kutatás, 2020. november, MNB Moratórium kérdőíves felmérés, 2021. március.)

Forrás: MNB (2021a)

A további szempontok vizsgálata alapján Magyarországon nagyon alacsony a hosszú távú pénzügyi célokkal rendelkezők aránya (35,2%), miközben az OECD (44,9%) és Ausztria (53,1%) átlagai a hazainál jóval magasabbak, Csehország értéke viszont még nálunk is alacsonyabb (32,8%) (OECD, 2020:46–47). Korábban már említettük az életciklus-alapú tervezés fontosságát, Magyarország ezen OECD-értékelése pedig egészen komoly feladatokat jelöl ki a hazai döntéshozók számára. Hazánkban alacsony az aktív megtakarítók aránya is (51,3%), míg az OECD átlaga 68,9%. Ausztria (87,8%) és Csehország (88,8%) értékei teljesen más nagyságrendet és kategóriát jeleznek. Ezen értékek bizonyára összefüggnek a jövedelmeknek a gazdaságilag aktív népességen belüli megoszlásával, hiszen hazánkban összességében jelentősen növekedett a lakossági megtakarítások mértéke a 2. ábra alapján, ami arra utalhat, hogy az eleve magasabb jövedelmi kategóriában jobban halmozódott a vagyon, tehát a vagyoni és jövedelmi koncentráció tovább erősödhetett. Figyelemre méltó, hogy Csehország megkérdőjelezhetően hosszú távú célok nélkül is megtakarítanak. Ez okozhatja mindkét országban a fenti 3. táblázatban bemutatott, a magyarországinál jóval hosszabb időtartamú pénzügyi védettséget a jövedelem elvesztésének esetében (Csehországban és Ausztriában a lakosság mintegy fele 3–6 hónapig terjedő pénzügyi védelmet jelölt meg).

Németh és munkatársai (2016) a hazai pénzügyi személyiségtípusok több mint 3 ezer elemű mintájának statisztikai elemzésével kimutatták, hogy „A »rend értéket teremt« dimenzió, valamint a »tervezők« dimenzió egyértelműen azok, amelyek olyan tulajdonságokat foglalnak magukba, hogy azok alapján a legnagyobb valószínűséggel rendelkezik valaki pozitív, vagyis jónak ítéltető pénzügyi személyiséggel. A tervezés, a hosszú távú szemlélet, a pénz megítélése az érte elvégzett munkán keresztül mind-mind pozitív jelenség a pénzügyi személyiség szempontjából” (Németh et al., 2016:169–170).

A pénz alapvetően jó tulajdonsága, hogy segítségével könnyen megtakaríthatunk, ennek ellenére hazánkban megfigyelhetjük a „jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok” mentalitást, ami a gondolkodásmódban nagyon magas diszkontráta meglétére utal. Mindez azt jelenti, hogy sokan azonnal elköltik a rendelkezésükre álló forrásokat (néha még annál többet is), és nem számolnak a jövőbeli várható kiadásokkal. A jövőbeni szükségletek tudatosítása segítene a rövid távú pénzügyi zavarok elkerülésében, ugyanis éppen a nem tervezett rövid távú kiadások jellemzően legdrágább idegen forrásokból történő kiegyenlítése vezethet gyors, nehezen kontrollálható és jelentős eladósodáshoz.

A tudatosabb háztartási pénzgazdálkodás része a készpénz szerepének korrekciója: a mai gazdaságban a készpénz célszerűen már nem megtakarítási, vagyonfelhalmozási eszköz, sőt a fizetési tranzakciók egyre kisebb részét kell csak ellátnia. A használatban lévő készpénzállomány tudatos befektetése még komoly lehetőségeket kínál a piac és az állam számára is. Az elektronikus fizetési formák megbízhatóságának, a 2020-ban elindított Azonnali Fizetési Rendszer (MNB, 2020) lehetőségeinek kommunikálása tovább növelheti a korszerű elektronikus fizetési formák használatába vetett bizalmat. Az új típusú koronavírus-járvány hatására nőtt az elektronikus kereskedelem aránya, ami még inkább szükségessé teszi a háztartások készpénztartásának csökkentését. A pénzügyi jóllét az OECD felmérésében ezen dimenziókra épül: pénzügyi kontroll, pénzügyi védettség jövedelemkiesés esetén és pénzügyi célok megléte. Ezen területek tekintetében jelentős út áll még előttünk.

4. SZÜKSÉGES AZ ISKOLAI PÉNZÜGYI OKTATÁS ERŐSÍTÉSE

Sok gyermek hiszi azt, hogy a pénz magától keletkezik, a szüleinek korlátlanul van belőle. Nem ismerik, így nem is veszik figyelembe a családi költségvetés korlátait. Az említett OECD-felmérés egyik megdöbbentő megállapítása, hogy „a fiatalok (18–29 év között) pénzügyi ismeretei és pénzügyi attitűd értékei következetesen és szignifikánsan alacsonyabbak a többi korcsoportéhoz képest” (OECD, 2020:64). Ez megerősíti azt a javaslatunkat, hogy a közoktatásban célszerű ezen ismerete-

ket, illetve azok nagyobb részét a diákok rendelkezésére bocsátani – vagy legalább a nyitottságot és a lehetséges megoldások megkeresésének képességét megteremteni. A pénzügyi műveltség fejlesztését biztos oktatói ismeret nélkül gyakran elhanyagolják a képzések során. Véleményünk szerint ebben nem elegendő csak a szűken vett tények ismeretére (tudásátadás) koncentrálni, hanem a tényleges viselkedés fejlesztése, a megszokott reakciók átalakítása is szükséges.

Egyébiránt a pénzügyi tudás (knowledge) mérésekor az OECD a módszertanában az alábbi szempontok megértésére támaszkodott:

- i) a pénz időértéke,
- ii) a hitelre fizetett kamat,
- iii) egyszerű kamatszámítás,
- iv) egyszerű és kamatos kamat számítása,
- v) a kockázat és hozam összefüggései,
- vi) az infláció definíciója,
- vii) a kockázat diverzifikációja (OECD, 2020:20).

A fenti szempontok értékelésében a hazai eredmények kis eltérésekkel (1,5–3,5 pont eltérés a 100 fokú skálán) mozogtak az OECD átlaga körül, ami alapvetően jónak tekinthető. Egy kiugró eltérés azonban megfigyelhető. Az egyszerű és kamatos kamat számításának megértése során az OECD átlaga 28,8 pont volt, míg a hazai érték 18,3 pont, eközben Csehország 21,0, míg Ausztriában 49,0(!) pontot ért el. Ez olyan lényeges elmaradás, amely a fentiekben már érintett, hosszú távú tervezés megértésének hiányára utalhat. A hosszú távú célokkal szemben állnak a rövid távú fogyasztási megfontolások, és eközben nem világos, hogy a hosszú távú célok elérése csak ennek megfelelő hosszú távú viselkedés kialakításával lehetséges. Sajnos, mind ismerjük azokat a személyes eseteket, ahol például az adott személy vagy család lakhatásának minőségét jelentősen meghaladja a birtokolt járművek, elektronikai eszközök és jövéti kiadások értéke.

„A fiatalabbak ma sokkal összetettebb pénzügyi helyzettel szembesülnek, mint korábban a szüleik” – idézi a *Financial Times Annamaria Lusardit*: „Megrendültem, hogy milyen sok fiatal érdeklődik a kriptovaluták iránt. A pandémia közben az emberek többet tesznek félre, és egyúttal riasztó azt látni, hogy magasabb hozamokat akarnak elérni anélkül, hogy felfognák, eközben milyen kockázatokat vállalnak” (*FT*, 2021a.). A kriptovalutákba történő befektetés iránti felfokozott érdeklődés (hype) szöges ellentétben áll a fent bemutatott, szélesben elterjedt készpénztartással. A készpénz csökkenő szerepének elemzése így a pénzügyi oktatás része kell, hogy legyen.

A pénzügyi oktatás különböző nemzetközi megvalósulási formái eltéréseket mutatnak (Terták, 2022). A pénzügyi műveltség oktatása több úton is lehetséges.

Ismert út, amikor a klasszikus szaktárgyak tanrendjébe épülnek be konkrét példákon keresztül a pénzügyi műveltség elemei. Példa lehet erre matematikából a kamatos kamat műveletének felhasználása a hosszú távú megtakarítási és hiteltermékek ismertetésére. Az exponenciális görbe tengelyei azonnal életre kelnek, és szemléletes példává válnak. Gazdaságtörténeti eseményekhez lehet kötni az infláció vagy a gazdasági válság – és ezzel a pénzügyi kockázatok – oktatását. Akár etikaóra témája lehet a csőd, magáncsőd megvitatása. Informatikaórán ismertetni lehet az elektronikus fizetési eszközök (például terminál, kártya, mobilalkalmazás) működését, a mögöttük álló lenyűgöző pénzügyi infrastruktúrát. Egy másik megközelítés lehet a tisztán pénzügyi, gazdasági jellegű oktatás mint szakóra kiterjesztése. Középiskolai vagy gimnáziumi tanárokkal folytatott beszélgetések során hamar felmerülhet az a kérdés, hogy vajon az egysejtűek szaporodása, a szögfüggvények, az idegen nevek helyesírása, a mitológiai történetek, a versemértékek vagy a bankszámlanyitás szempontjainak ismerete lesznek-e a fontosabbak az életben egy mai középiskolás diák számára. Egy ilyen kérdésfelvetés természetesen nem a természettudományi és bölcsész tudományi szakórák ellen irányul, másrészt viszont érzékelhető a diákok kíváncsisága, nyitottsága a gyakorlati, közöttük a pénzügyi problémákra, szempontokra. Mivel a hétköznapi pénzügyek oktatásának nincs még hosszú távú hagyománya hazánkban, ezért lényeges a PÉNZ⁷ jelenlegi összefogáson, önkéntességen alapuló működtetése, de szükséges az oktatás kiterjesztésének/átalakításának a vizsgálata is.

Lusardi (*FT*, 2021a) is elkezdett Olaszországban egy iskolai oktatási projektet, ahol a diákokkal vállalkozási ötletek megvitatását, pénzügyi tervek kidolgozását végezték el. Idősebb diákok zöldséget állítottak elő a helyi piacra, hogy megértsék a gazdálkodás jellegét. Mások pedig páronként magyarázták egymásnak és kérdezték ki a másiktól a pénzügyi termékek jellemzőit, működését. Lusardi ennek az alapján meg van győződve arról, hogy a pénzügyi műveltség oktatása kritikus fontosságú a fiatalok számára: „Nem mindegyik szülő fog beszélgetni a gyerekeivel ezekről a témákról, és gyakran maguk a szülők sem túlzottan tájékozottak ezeken a területeken” (*FT*, 2021a).

Lényeges annak a rögzítése és gyakori hangsúlyozása, hogy jól működő nemzetgazdasághoz nem elegendő a kiművelt mérnökök, orvosok, pedagógusok és egyéb további szakmák sokasága, hanem tudatos, tájékozott pénzügyi fogyasztókra is szükség van. Különösen igaz ez akkor, amikor az új típusú koronavírus-járvány következményeként a pénzintézetek és a gazdaság felgyorsult digitalizációja, a fintech- és big tech cégek betörése a pénzügyekbe minden eddigénél könnyebben teszi a pénzügyi műveletek elvégzését (itt megint felhívjuk a figyelmet, hogy ennek ellentmond a készpénzállomány további növekedése). A pénzügyi szempontból tapasztaltabb felnőttek, de az informatikában járatosabb fiatalok számára sem egyszerű annak az áttekintése, hogy időközben a pénzünkkel éppen mi is

történik. A komplex pénzügyi termékek és a modern, fejlett alkalmazások elfedik a tényleges tartalmak, kockázatok megértését.

A pénzügyi ismeretek oktatása ahhoz hasonlítható, ami az életben sokkal nagyobb hasznot hoz a diákoknak, mint néhány lecke megírása vagy mint az érdeklődési körből kikerült ismeretek kötelező jellegű betanulása. A pénzügyek ismeretére egész életükben szükségük van/lesz, és a fiatalok célzott megszólításának egyik indoka, hogy az iskoláskort követően egyetemlegesen sokkal nehezebben érhetők el az egyes társadalmi korosztályok.

Amellett érvelünk tehát, hogy nem a pénzügyi termékek részleteinek ismerete, hanem sokkal inkább az összefüggések megértése és azok tudatos, napi használata segíti a fiatalok tudatos pénzügyi viselkedésének fejlődését. A hazai tudás (knowledge) mint alap az OECD felmérése alapján ugyan viszonylag erős, de a gyakorlatban ezt felhasználó viselkedés (behavior) még fejlesztendő. Mindez azért lenne elemi fontosságú, mert a pénzügyi digitalizációs folyamatot visszavetheti, de mindenképpen lassíthatja az, ha a felhasználók nem értik, illetve bizonyos szintig nem tudják megérteni a mögöttes technológiát, illetve annak működését. Amennyiben minimális vagy elhanyagolható szintű ismeretekkel rendelkeznek, szkeptikusok, bizalmatlanok maradnak, és nem vagy csak vonakodva veszik majd át a digitalizáció eredményeit.

5. ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK: A PÉNZÜGYI MŰVELTSÉG A PÉNZÜGYI SZABADSÁG ELŐFELTÉTELE

A „pénzügyi szabadság” megfogalmazható így: az egyén tudatában van annak, hogy egészen pontosan mit szeretne az élete során elérni a pénzügyek területén, ismeri az ehhez rendelkezésre álló eszközöket, és tudatosan cselekszik a céljai elérése érdekében és ezen eszközök használatában is. A pénzügyi tudatosság nem öncél, hanem a saját vágyaink elérésének eszköze. A pénzügyi alapismeretek önbizalmat is adnak a pénzhez kapcsolódó problémáink megoldásához.

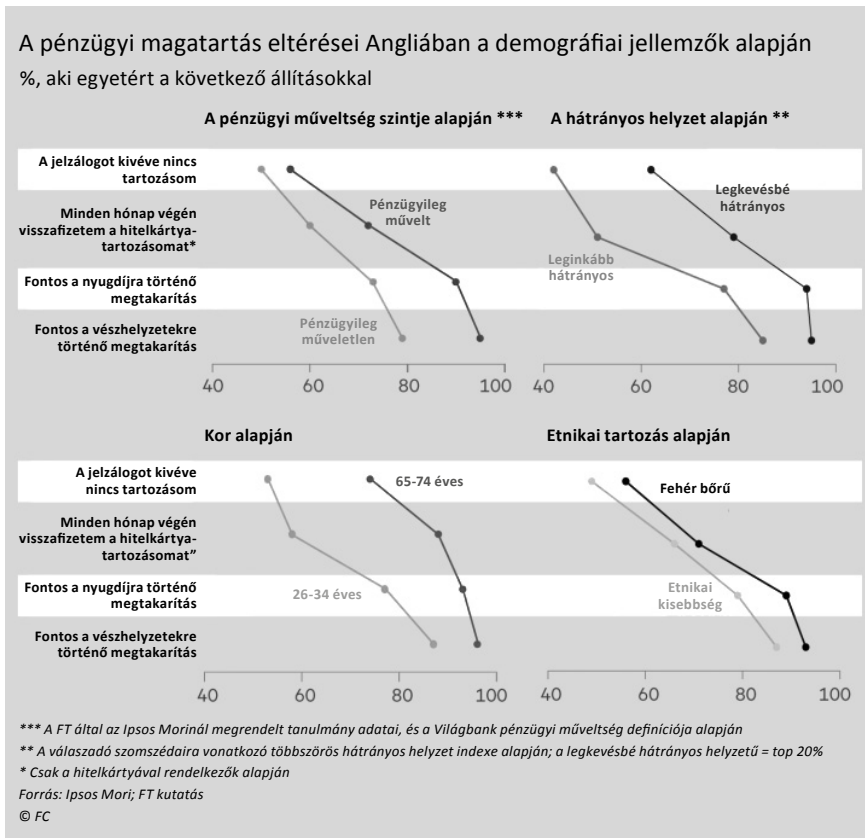
Egyértelműen látszanak azok a társadalmi csoportok, akik különösen sérülékenyek a pénzügyi tudatosság tekintetében. Korábban kiemeltük a fiatalok sérülékenységét (OECD, 2021), de az OECD (2020) tanulmánya szerint kimutatható a nők sérülékenysége is: „A teljes mintában éppúgy, mint az OECD-országokban is, a férfiak pénzügyi műveltsége érzékelhetően magasabb. Azon válaszadók, akik digitális eszközöket vagy szolgáltatásokat használtak, következetesen és szignifikánsan magasabb pénzügyi műveltségi, tudásbeli, viselkedési és jóléti értékeket értek el.” (OECD, 2020:57–58). A jelentés nemek közötti különbségére tett eredményre további vizsgálatok szükségesek, mert több más kutatás érdekes módon azt

állítja, hogy nincs különbség a nők és a férfiak között. A *Financial Times* és Ipsos Mori felmérése (FT, 2021b) hasonló eredményekre vezetett: a pénzügyi tudatosság mértéke, az életkor, valamint a hátrányos helyzet is mind jelentősen befolyásolta a pénzügyi viselkedés kapcsán feltett négy kérdésre adott válaszokat. A kevésbé műveltek, hátrányosabb helyzetben lévők és fiatalabbak rendre rosszabb válaszokat adtak az alábbi felvetésekre:

1. A jelzálogot kivéve nincs tartozásom.
2. Minden hónap végén visszafizetem a hitelkártya-tartozásomat.
3. Fontos a nyugdíj-megtakarítás.
4. Fontos a vészhelyzetekre történő megtakarítás.

5. ábra

A pénzügyi magatartás eltérései a brit társadalomban

Forrás: *Financial Times* (2021b) alapján saját fordítás

Nagyon lényeges a családi minták, a szülők, a nagyszülők és a rokonok viselkedésének megfigyelése. Meggyőződésünk szerint ez erős alapot adhat a fiatalok számára a saját tudatosságuk kialakításához. Egy tágabb és nagyobb családban jellemzően eltérő minták figyelhetők meg a tanulás, ennek következtében a kialakuló jövedelem, a megszerzett jövedelem elköltése, így a fogyasztás, a különböző célokra történő megtakarítás, önerő képzése, saját vagy vállalkozási célú beruházások tekintetében is. Ez is a tanulás nagyon jó útja lehet, ha a fiatalok képesek a látott, megtapasztalt viselkedési mintákat felismerni és tudatosítani. A szülők mellett az iskola is aktív szerepet vállalhat jó és rossz minták felismertetésével, bemutatásával és a kapcsolódó tudás átadásával.

A pénzügyi tudás szerepét már kiemeltük: nem elsősorban a részletek, hanem a lényeges összefüggések megismerése fontos. A hozam és kockázat, a biztonság, a rövid és hosszú távú termékek, a hitelfelvétel feltételei és következményei azok a lényeges témák, amelyekkel aztán az életben szembesülnek a diákok. Ez a zsebpénz, a nyári munka jövedelmének tudatos elköltésével vagy éppen megtakarításával kezdődik, majd ezt követi a banki számlaválasztás, a digitális fizetési formák nehéz (és jellemzően nagyon hosszú távú kihatással bíró) kérdése, majd az első diákhitel felvételének dilemmája. Idetartozhat a saját vállalkozás alapításának (üzleti terv, cégalapítás, vállalkozói számla megnyitása, adózás alapkérdései) ismeretköre is. Ezt pedig rögtön követi a párválasztás után az első saját lakás megszerzése és a kapcsolódó állami transzferek (a jelenlegi rendszerben például a babaváró, a családi otthonteremtési kedvezmény stb.) feltételeinek nagyon komplex kérdésköre. A pénzügyi műveltség oktatásához hasznosak a fent említett matematikai, történelmi, etikai tudások, az érettebb kora elérhető szülői, családi gyakorlatok megszerzése, az esetleges első diákmunka jövedelemszerzésével kapcsolatos saját tapasztalatok, egyúttal égetőbbek a közlő felsőoktatási tanulmányok esetleges gazdasági kényszerei (leválás a szülőkről, albérlet, tandíj). Ezen túlmenően a felsőoktatásban már csak a fiatal generáció egy szerényebb része érhető el, így a középfokú oktatás derekánál lehet az az életkor, amikor a diákok már nyitottak, befogadók, és van elég tapasztalatuk ezen tudás megszerzéséhez.

A pénzügyi tudás megszerzésének támogatása így az esélyegyenlőség megteremtésének eszköze is. Sok gyermek nem örököl vagyont, sőt még szülői segítséget sem kap a pénzügyek területén. A magasabb szintű pénzügyi oktatás viszont maradandó érték lehet mindenkinek. Az esélyteremtő állam segít a fiataloknak abban, hogy önállóan, tudatosan léphessenek ki a piacra, hogy megfontoltan és a saját életcéljaikat támogatva viselkedjenek, elősegítve ezzel a nemzetgazdaság hatékonyabb működését is. A pénzügyeikben tudatosan viselkedő fiatalok kevesebbszer botlanak meg, kevesebb állami segítségre szorulnak, alaposabb napi döntéseikkel elősegítik a pénzügyi szolgáltatók magasabb szintű kiszolgálási minőségét, erősítve közöttük a versenyt. Ez egy mindenki számára nyerő (ún.

win-win) helyzetet eredményez a pénzügyi fogyasztó fiatalok, a pénzügyi szolgáltató intézmények és az állam szempontjából is.

A pénzügyi szabadság felelősséggel jár a fiatalok számára is. Ez a szabadság azonban hozzásegíti őket álmaik eléréséhez, és közben mindenkit egy hatékonyabb nemzetgazdaság kialakulásához. Mind a piaci szereplők, mind az állam feladata a pénzügyi szabadság feltételeként a pénzügyi tudatosság megteremtésének támogatása. A fentiek alapján is szükségesnek látjuk, hogy a gyakorlati pénzügyi ismeretek és pénzügyi viselkedés oktatása a többi társadalom- és természettudományi tantárgy mellett önálló tantárgyi helyet kapjon a középfokú oktatásban.

HIVATKOZÁSOK

- ÁSZ (2021): A lakossági megtakarításokra és ezek államadósság finanszírozásba való bevonhatóságára ható tényezők. https://www.asz.hu/storage/files/files/elemezsek/2021/E3213_Lak_megtak_ET_vegl_ism2___sszef_z__tt_SKO.pdf?ctid=1307.
- BÉRES DÁNIEL – HUZDIK KATALIN (2012): A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle*, 57(3), 322–336, HU ISSN 0031-496-X.
- NÉMETH, ERZSÉBET – BÉRES, DÁNIEL – HUZDIK, KATALIN (2015) The Attitude of Young Hungarian Adults to Loans. *International Journal of Business and Social Science*, 6(4), 63–73. ISSN 2219-1933, <http://real.mtak.hu/id/eprint/39090>.
- CSABA LÁSZLÓ (2019): A költségvetési és bankunió: vízvázaló a többsebességes EU-ban In: HALMAI PÉTER (szerk., 2019): *Tagállami integrációs modellek: A gazdasági kormányzás új dimenziói az Európai Unióban*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 167–181. https://nkrepo.uni-nke.hu/xmloi/bitstream/handle/123456789/14744/web_PDF_Tagallami_integracios_modellek.pdf?sequence=1#page=168.
- CSORBA LÁSZLÓ (2020): Pénzügyi kultúra és pénzügyi műveltség, a pénzügyi magatartás meghatározó tényező. *Pénzügyi Szemle*, 65(1), 67–82. ISSN 0031-496X, http://doi.org/10.35551/PSZ_2020_1_6.
- CZAKÓ ÁGNES – HUSZ ILDIKÓ – SZÁNTÓ ZOLTÁN (szerk., 2011): *Meddig nyújtózkodjunk? A magyar háztartások és vállalkozások pénzügyi kultúrájának változása a válság időszakában: gazdaság-szociológiai műhelytanulmányok*. Budapest: BCE Innovációs Központ Nonprofit Kft.
- Financial Times* (2021a): ‘We need people to know the ABC of finance’: facing up to the financial literacy crisis. <https://www.ft.com/content/b6a8107c-99f4-4a43-8adc-9686e6bd603e?shareType=nongift> (letöltve: 2021.10.12.).
- Financial Times* (2021b): Best of FT Money 2021: Why financial literacy is a passport to financial freedom. <https://www.ft.com/content/80480742-9853-4144-9c91-238021414bc8?shareType=nongift> (letöltve: 2021.10.12.).
- HALMAI, P. – VÁSÁRY, V. (2011) Crisis and economic growth in the EU. Medium and long-term trends. *Acta Oeconomica*, 61(4), 465–485. ISSN 0001-6373, <http://dx.doi.org/10.1556/AOecon.61.2011.4.4>
- KOVÁCS LEVENTE – NAGY ERNŐ (2020): Életciklus és törlesztőrészlet. A reálértékben állandó törlesztőrészlet és életciklus-jövedelem alkalmazhatósága a lakáshitelezésben. *Közgazdasági Szemle*, LXVII. évf., október, <http://doi.org/10.18414/KSZ.2020.10.1029>.
- KOVÁCS LEVENTE – SÜTŐ ÁGNES (2020): Megjegyzések a pénzügyi kultúra fejlesztéséről. *Gazdaság és Pénzügy*, 7(1), 137–146, <http://doi.org/10.33926/GP.2020.1.6>.
- KOVÁCS LEVENTE – PÁSZTOR SZABOLCS (2022) A pénzügyi kultúra az európai oktatásban. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 50–67, <http://doi.org/10.33926/GP.2022.1.3>.

- KOVÁCS, LEVENTE – TERTÁK, ELEMÉR (2019): *Financial Literacy – Theory and Evidence*. Bratislava (Slovakia): (2019) Verlag Dashöfer, <https://bankszovetseg.hu/Public/publikacio/Financial%20literacy.pdf>.
- KSH (2021a): 3.7.5. A háztartások pénzügyi vagyona. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qseoo8c.html.
- KSH (2021b): 21.1.1.32. A háztartási szektor jövedelem- és tőkeszámlái [folyó áron, millió Ft]. https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdpoo32.html (letöltve: 2021.09.30.).
- Magyarország Kormánya (2017): A pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája. <https://2015-2019.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%A9sz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf> (letöltve: 2021.09.30.).
- MIHÁLYI PÉTER (1997): A bankprivatizáció tanulságai. *Külgazdaság*, 41(10), 61–68, ISSN 0324-4202, ZDB-ID 446481-3.
- MNB (2020) Azonnali fizetési rendszer. <https://www.mnb.hu/penzforgalom/azonnalifizetes>.
- MNB (2021a): MNB Pénzügyi Stabilitási Jelentés (2021. június). <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/penzugyi-stabilitasi-jelentes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2021-junius> (letöltve: 2021.09.30.).
- MNB (2021b): Idősoros táblák szektoronként (SCV-k nélkül) – Az államháztartás és a háztartások előzetes pénzügyi számlái. <https://www.mnb.hu/statisztika/statistikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/xii-a-nemzetgazdasag-penzugyi-szamlai-penzugyi-eszkozok-es-koteleztetsegek-allomanyai-es-tranzakcioi/teljes-koru-minden-szektorra-vonatkozopenzugyi-szamlak/idosoros-tablak-szektoronkent-scv-k-nelkul>.
- NÉMETH ERZSÉBET – BÉRES DÁNIEL – HUZDIK KATALIN – ZSÓTÉR BOGLÁRKA (2016): Pénzügyi személyiségtípusok Magyarországon – kutatási módszerek és primer eredmények. *Hitelintézési Szemle*, 15(2), 153–172. ISSN 1588-6883, <http://real.mtak.hu/id/eprint/39312>.
- NÉMETH ERZSÉBET (2022): A pénzügyi kultúrához kapcsolódó képzések. Összehasonlító elemzés (2016–2020). *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 68–101, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.4>.
- OECD (2015): OECD/INFE Core competencies framework on financial literacy for youth <https://www.oecd.org/finance/Core-Competencies-Framework-Youth.pdf>.
- OECD (2020): OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy. <https://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeGLOBALFINANCIALLITERACYSURVEYREPORT.htm>.
- PÁSZTOR SZABOLCS (2018): The Future of Commercial Banks – Survival or Failure? *Izvestiya – Mezhdunarodnyy teoreticheskii i nauchno-prakticheskii zhurnal*, 23(4), 79–89. ISSN: 1694-7347, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=36685133>.
- PINTÉR ÉVA (2020) Tendenciák a pénzügyi tudatosságban. <http://www.fintelligence.hu/kiadvanyok/TPT2020.pdf>.
- POLETAeva, V. – PEREPELITSA, D. – ARHANGEL'SKAYA, T. – ZARIPOV, I. – PÁSZTOR, SZ. (2019): The research task of banks and authorized government institution interests in manufacturing companies' investment projects congruence. *International Journal of Mechanical Engineering and Technology*, 10(2), 1603–1609. https://iaeme.com/MasterAdmin/Journal_uploads/IJMET/VOLUME_10_ISSUE_2/IJMET_10_02_165.pdf.
- TERTÁK ELEMÉR (2022): Pénzügyi oktatás a világban. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 20–49, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.2>.
- VÁRHEGYI ÉVA (2019) A magyar bankrendszer felnőtté válásának története. *Gazdaság és Pénzügy*, 6(1), 39–55. https://www.bankszovetseg.hu/Public/gep/2019/039-55%20varhegyi%20eva%20jav_doi.pdf.
- ZSÓTÉR BOGLÁRKA – NÉMETH ERZSÉBET – BÉRES DÁNIEL (2016): A pénzügyi kultúra személyiség-, attitűd- és viselkedésbeli komponensei – Összehasonlító elemzés. *Kultúra és Közösség*, VII(III), 89–102. ISSN 0133-2597, <http://real.mtak.hu/id/eprint/47835>.

PÉNZÜGYI OKTATÁS A VILÁGBAN

Terták Elemér¹

ABSZTRAKT

Az elmúlt két évtized során a pénzügyi oktatás világszerte egyre fontosabb eszközzé vált a pénzügyi befogadás – tehát a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés és az esélyegyenlőség – kiteljesítésének, a fogyasztói jólét növelésének, valamint a pénzügyi rendszerek stabilitása megerősítésének az érdekében. A pénzügyi oktatás az 1990-es években került először a nagypolitika látókörébe, de széles körű politikai támogatást különösen a 2007–2008-as globális pénzügyi válság óta élvez. A tanulmány először a pénzügyi oktatás történelmét ismerteti, bemutatva a fejlődés fő állomásait. Ezt követően a tanulmány a pénzügyi oktatás különféle formáit, hatékony megvalósulását, valamint az oktatás és a szabályozás kölcsönhatásait veszi szemügyre, és bemutatja a pénzügyi oktatással kapcsolatos legfőbb vitákat, így pl. az oktatás és a tanácsadás vagy az oktatás és a szabályozás viszonyát, valamint a pénzügyi oktatásnak a személyes autonómiára gyakorolt hatását.

JEL-kódok: A20, D14, D19, D83, D91, G41, G53, N20, N7

Kulcsszavak: pénzügyi oktatás, pénzügyi műveltség, pénzügyi oktatás hatékonysága és költségei

1. BEVEZETÉS

Az elmúlt két évtized során a pénzügyi oktatás világszerte egyre fontosabb eszközzé vált a pénzügyi befogadás – tehát a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés és az esélyegyenlőség – kiteljesítésének, a fogyasztói jólét növelésének, valamint a stabil pénzügyi rendszerek stabilitásának a megerősítésének az érdekében. A pénzügyi oktatás az 1990-es években került igazán a nagypolitika látókörébe, de széles körű politikai támogatást különösen a 2007–2008-as globális pénzügyi válság óta élvez.

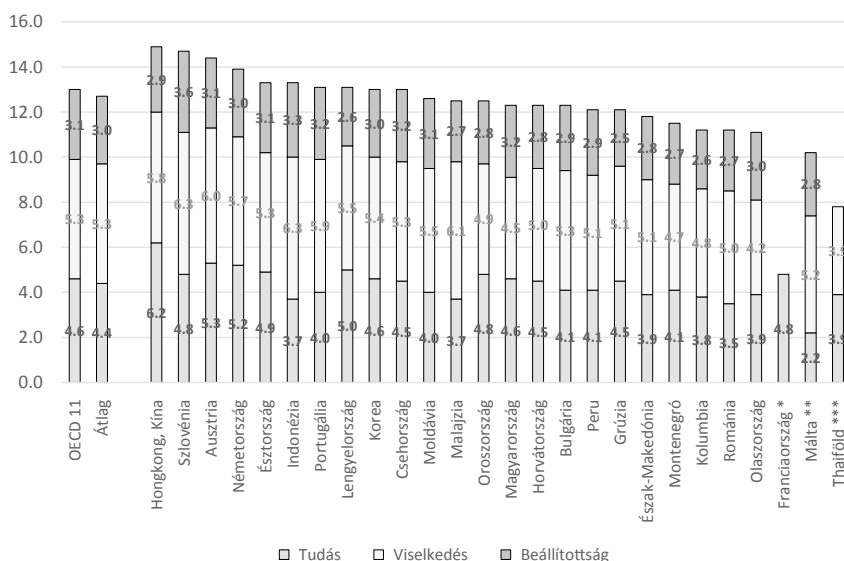
Mi áll ennek az érdeklődésnek a háttérében? A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) 2020 folyamán három földrész – Ázsia, Európa és

---

¹ *Terták Elemér* elnökségi tag, Magyar Közgazdasági Társaság, felügyelőbizottsági elnök, K&H Bank Zrt. E-mail: elemertertak@gmail.com.

Latin-Amerika – huszonhat országában, köztük 12 OECD-tagországban készített felmérést a pénzügyi ismeretekről (OECD-INFE, 2020). Az alapvető pénzügyi készségeket, magatartásokat és attitűdöket az OECD/INFE egységes pontozási módszerével mérték fel. A válaszok feldolgozása alapján a pénzügyi műveltség színvonala mind a 26 országban meglehetősen alacsonynak mutatkozott. Az egyének a teljes mintában átlagosan mindössze 12,7 pontot értek el, vagyis valamivel kevesebbet, mint a pénzügyi műveltség maximális pontszámának a 61%-át. A felmérésben részt vevő OECD-tagországok átlaga csak alig volt ennél magasabb, 13,0 (a maximum 62%-a). A legmagasabb pontszámot – 14,8 pontot, azaz a maximum 71%-át Hongkong (Kína), míg a legalacsonyabb pontszámot – 11,1 pontot, azaz a maximum 53%-át – Olaszország érte el. A többi ország 12 és 14 közötti pontot szerzett (l. 1. ábra).

1. ábra
OECD-felmérés a pénzügyi ismeretekről

Megjegyzés: A *-gal jelzett országok esetén – amint az az ábrából is kitűnhet – a felmérés tartalma szűkebb volt.

Forrás: OECD, 2020

A válaszokat az életkor alapján csoportosítva, a fiatalok (18–29 évesek) mindegyik országban feltűnően alacsonyabb szintű pénzügyi ismeretekkel rendelkeztek, és kevésbé körültekintő pénzügyi magatartás jellemezte őket. A középkorúak (30–59 évesek) csoportja jóval magasabb pontszámot ért el a pénzügyi kultúra és

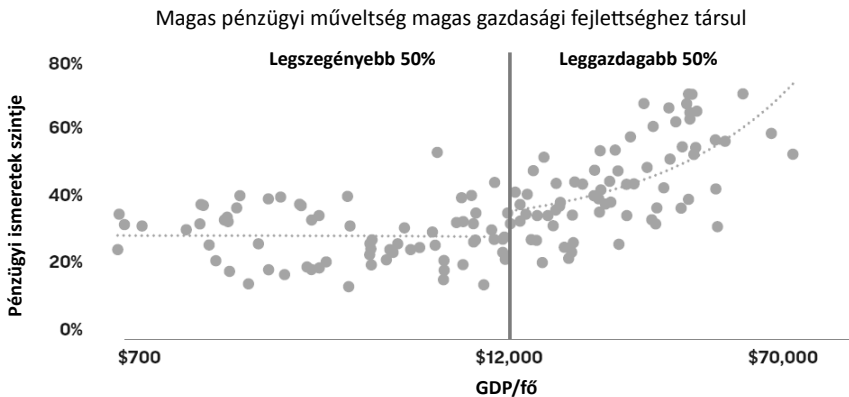
annak összetevői terén. Az idősek (60 év feletti) viszont – kevés kivételtől eltekintve – szinte valamennyi országban alacsonyabb szintű pénzügyi ismeretekkel rendelkeztek, emellett pénzügyi magatartásuk általában kevésbé körültekintőnek mutatkozott.

A digitális eszközöket vagy szolgáltatásokat rendszeresen használó válaszadók minden országban feltűnően magasabb szintű pénzügyi ismeretekkel, tudással, viselkedéssel rendelkeztek. Ez arra utal, hogy a digitális pénzügyi szolgáltatások intenzív használata magasabb színvonalú pénzügyi ismeretek meglétét és körültekintőbb pénzügyi magatartási mintát feltételez, ami implicit módon bizonyítja a pénzügyi oktatás fontosságát.

Végezetül a felmérés szerint azok az egyének, akik legalább három hónapnyi jövedelemnek megfelelő megtakarítással rendelkeznek, szinte kivétel nélkül lényegesen magasabb pontszámot értek el minden területen, mint azok, akik nem rendelkeztek ilyen megtakarítással. Ez a megfigyelés a tudatosság fontosságát támasztja alá, aminek a kialakulásában a pénzügyi oktatásnak fontos szerepe van.

A felmérésből levonható egyik figyelemre méltó következtetés az, hogy a pénzügyi műveltség szintje egy küszöbérték fölött kölcsönviszonyba kerül a gazdasági fejlettség szintjével, ugyanakkor a pénzügyi műveltség színvonala kivétel nélkül minden országban a kívánatosnál alacsonyabbnak bizonyult, azaz mindenütt van (volna) tere a pénzügyi oktatásnak (2. ábra).

2. ábra GDP/fő és a pénzügyi műveltség szintje

Forrás: S&P Global FinLit Survey, 2016

Az említettek ellenére a pénzügyi oktatás társadalmi haszna a vitatott kérdések közé tartozik. Mint arra az *Economist* egyik cikke is felhívta a figyelmet (*The Eco-*

nomist, 2008b), vannak, akik szerint a pénzügyi oktatás széles körű kiterjesztése valójában tévút, mert az társadalmi szinten sem nem hatékony, sem nem gazdaságos. E nézetek képviselői szerint empirikusan nem igazolható, hogy az intenzív pénzügyi oktatás elejét venné minden elhibázott pénzügyi döntésnek, pénzügyi pániknak, vagy megvédene mindennemű pénzügyi csalás elszenvedésétől. Véleményük szerint költség-haszon elemzés alapján nagyobb társadalmi haszna volna a pénzügyi szabályozás és a fogyasztóvédelem további szigorításának, esetenként pedig az ingyenes személyes pénzügyi tanácsadásnak, mint a pénzügyi ismeretek kötelező oktatásának, vagy a felnőttképzés terén tett erőfeszítéseknek.

A téma tárgyilagos elemzői általában elismerik, hogy az eddigi kutatások valóban nem mutattak ki szoros ok-okozati összefüggést a pénzügyi oktatás, illetőleg a magasabb pénzügyi műveltség, valamint a célszerűbb pénzügyi magatartás és a háztartások kedvezőbb pénzügyi helyzete között. Ez azonban szerintük nem a pénzügyi oktatás felesleges voltát igazolja, ugyanis a mérsékelt eredményességnek inkább az az oka, hogy a pénzügyi döntések meghozatalában nemcsak az oktatás keretében elsajátított ismeretanyag játszik szerepet, hanem számos szubjektív, például érzelmi indíték vagy hatás, valamint olyan nehezen számszerűsíthető egyéb tényezők is, mint mondjuk a társadalmi szokások, normák és hagyományok. Ezekkel a tényezőkkel egy még viszonylag fiatalnak mondható tudományterület, a „behavioural finance”, avagy magyarul a viselkedési pénzügytan foglalkozik.

A felmerült kétségek ellenére világszerte intenzív erőfeszítéssel dolgoznak a pénzügyi oktatás kiterjesztésén és hatékonyabbá tételén. Napjainkban számos kormány és társadalmi szervezet foglalkozik komolyan a pénzügyi oktatás fejlesztésével, amint azt több ország és közintézmény példája is bizonyítja az OECD Nemzetközi Pénzügyi Oktatási Portálján.² A szakértők széles körében ugyanis az a meggyőződés vált uralkodóvá, hogy az emberek többsége akkor is jobb pénzügyi döntéseket hoz, komolyabb öngondoskodást tanúsít, s nagyobb biztonsági tartalékot halmoz fel egy válság átvészelésére megfelelő pénzügyi oktatás esetén, mint anélkül. Emellett a pénzügyi oktatás szószólói rámutatnak arra is, hogy a hatékonysági kutatások eddig főként a költség-haszon elemzésre összpontosítottak, viszont figyelmen kívül hagyták a viselkedési pénzügytan eredményeit, valamint a pénzügyi oktatást a közösségi médiákban kiegészítő, tudatos befolyásolás hatásmechanizmusának a vizsgálatát. Ez utóbbiak pedig azért lényegesek, mert a pénzügyi oktatás hatékonyságát vizsgáló legújabb kutatások szerint például a népszerű közösségi médiumokon meghatározott célcsoportokra fókuszálva az

2 OECD Financial Education, <https://www.oecd.org/financial/education/>. A magyar kormány stratégiáját 2017-ben alkották meg (NGM, 2017).

influenzerek közreműködésével nyújtott pénzügyi képzések jól mérhető javulást eredményeztek a részt vevő háztartások pénzügyi helyzetében, továbbá jól segítették az átállást a 2010 óta gyorsan terjedő digitális bankolásra, aminek a jelentősége különösen a 2020-ban kitört koronavírus-járvány következtében nőtt meg. A cikk a továbbiakban a pénzügyi oktatás történetét kívánja áttekinteni, majd részletesen foglalkozik a pénzügyi oktatás hatékonyságának egyes kérdéseivel, s azok különböző nemzetközi aspektusaival. A pénzügyi oktatásnak a hazai és az Európai Unión belüli helyzetéről, eredményeiről a *Gazdaság és Pénzügy* folyóiratnak ez a tematikus száma további három tanulmány³ is tartalmaz, amelyek a jelen írással együtt, egymást kiegészítve adnak átfogó betekintést e fontos téma időszerű feladataiba és a további teendőkbe.

2. A PÉNZÜGYI OKTATÁS TÖRTÉNETE

A pénzügyi kultúra fejlődéstörténetének az áttekintése azt mutatja, hogy a középkortól a 19. század elejéig a pénzügyi ismeretek oktatásában hosszú ideig nem következett be változás.

Jóllehet különböző társadalmak már jóval az időszámítás előtt ismerték és használták a pénzt, a pénzügyi ismeretek oktatása és a pénzügyi befogadás kérdése mégis csak alig több mint 200 éves múltra tekint vissza. Ez persze nem jelenti azt, hogy az embereknek korábban egyáltalán ne lettek volna ismeretei a pénzről, de az ismeretek a pénzre mint forgalmi eszközre korlátozódtak, hiszen a hétköznapiak során az emberek túlnyomó többsége szinte csak erre használta a fémérméket.

Az 5. század elejétől Nyugat-Európa gazdasága gazdasági és monetáris szempontból megtorpant, korlátozott volumenű csere és csekély pénzforgalom jellemezte. Az emberek ugyan ebben a korszakban is használtak pénzérméket, de működő pénzrendszer gyakorlatilag nem létezett. Az emberek közötti elszámolások többnyire természetbeni fizetések formájában történtek, még akkor is, ha a fizetés keretében érmék átadására is sor került. A középkori gondolkodóknak – köztük Aquinói Szent Tamásnak – fenntartásai voltak a termékek áruvá válásának folyamatával szemben, de kiváltképpen ellenezték a pénz áruként történő adás-vételét, a pénz kölcsönzését uzsorára (kamatra) pedig egyenesen bűnnek minősítették.⁴ A pénz alárendelt szerepe miatt a feudalizmus alatt a gazdasági élet egyetlen területe sem igényelt matematikai ismereteket, hiszen a kezdetleges földműveléssel együtt járó kezdetleges iparnak és kereskedelemnek sokszor még a négy alapmű-

3 KOVÁCS-NAGY (2022), KOVÁCS-PÁSZTOR (2022), NÉMETH (2022).

4 L. pl. KOVÁCS LEVENTE (2018): *Gazdaságetika és jövőkép. Credo*, 24(1–2), 9–99.

veletre sem volt szüksége. Ebben a korszakban némi számolási ismeretre csak a legegyszerűbb alapvető mérési és számítási feladatok elvégzéséhez volt szükség; ezekhez segédeszközként mérleget és számolótablát használtak.⁵

A feudális mezőgazdasági társadalomból a tőkés ipari társadalomba való átmenetet a vidékről való elvándorlás, s a három-öt generáció együttélésével megvalósuló családi kooperációként működő nagycsaládok felbomlása jellemezte. Az ipari forradalom, a városi népesség gyors növekedése, a bérmunkásság és pauperizáció kialakulása stb. mind olyan változásokat hoztak a pénz mindennapi használatában, ami már az addigi alapismereteken túlmenő tudást is igényelt. Így például az áruk és szolgáltatások természetbeni cseréjét kiszorította a pénzben való elszámolás, a napi szükségletek miatti kiadások teljesítése időben elvált a bérek heti vagy havi kifizetésétől, s ezért megjelent a rövid lejáratú hitel. E változások következtében a pénz önálló életet kezdett élni fizetési eszköz funkciójában, fontossá vált az időtényező is, és ezzel szükségessé vált a kamatszámítás. Emellett a hagyományos, többgenerációs családszerkezet felbomlása egyre nélkülözhetetlenebbé tette az öngondoskodás megszervezését akár betegségre, akár az öregkorra.

Először a filantrópokban fogant meg annak eszméje, hogy a gyorsan szaporodó létszámú, szegény városi néposztályt takarékosagra neveljék és öngondoskodásra buzdítsák, hogy ezáltal javuljon az anyagi helyzetük és váratlan helyzetre rendelkezzenek valamekkora biztonsági tartalékkal is. Ennek a szociálpolitikai gondolatnak voltak szülöttjei a takarékpénztárak. Az első takarékpénztárakat emberbarátok és emberbaráti tevékenységet folytató jótékonsági egyesületek alapították a 18. század végén Németországban (Hamburg, 1778), Svájcban (Bern, 1787) majd Angliában.⁶ Ezekhez társultak később a községek által felállított takarékpénztárak, amelyek a valamivel később megalakuló falusi és városi szövetkezeti pénztárakkal együtt az ügyfelek és tagjaik körében már nem csupán betétet gyűjtöttek, hanem esetenként hitelt is nyújtottak, emellett fontos küldetésüknek tekintették a dolgozók takarékosására történő nevelését. A 19. század végére pedig már az iskolákban is elkezdték a gyermekeket arra ösztönözni, hogy akár néhány fillért is tegyenek rendszeresen félre, ezáltal megtanítva őket arra, hogy a megakarítás erény.

A 19. század során a takarékoskodó, pénzével gondosan sáfárkodó lakosság gazdasági szerepe, nemzetgazdasági fontossága folyamatosan nőtt, ezért a takarékosagra való nevelés ügyét a 20. század elejétől egyre több szervezet és intéz-

5 SAIN MÁRTON (1986): *Nincs királyi út! Matematikátörténet*. Budapest, Gondolat, 433–467.

6 HELLER FARKAS (1947): *Közgazdaságtan*, II. kötet, 61. Ausztriában 1819-ben alapították egyesületi formában az első takarékpénztárt „Erste österreichische Spar-Casse” néven. Az első magyar takarékpénztárt Fáy András kezdeményezésére Pesti Hazai Első Takarékpénztár néven 1839-ben alapították meg egyesületi formában.

mény karolta fel. A felívelő fejlődésben súlyos törést okozott az I. világháború, majd a világháborút követő évek gazdasági válsága. Főleg a vesztes országokban kirobbant hiperinfláció jócskán elértéktelenítette a korábbi megtakarításokat, s csökkentette az emberek megtakarítási képességét is. A húszas évek közepétől kibontakozott fellendülés azonban ismét lehetővé tette az egyéni megtakarításokat. Ennek serkentéséül az I. Nemzetközi Takarékpénztári Kongresszus (First International Thrift Congress) 1924-ben kezdeményezte, hogy a következő évtől kezdve minden év október utolsó hetében tartsák meg a megtakarítások világnapját. Ez az esemény a kezdetekben a megtakarítások eszméjének népszerűsítését szolgálta. Néhány kezdeményező országban a megtakarítások világnapja napjainkra már elvesztette az eredeti jelentőségét, ám a feltörekvő országok többségében a „takarékoság világnapja” változatlanul fontos szerepet játszik az öngondoskodás erősítésében, egyszersmind tükrözi a pénzügyi oktatás fontosságát is.

A második világháborút követően az öngondoskodás növekvő fontossága mellett a pénzügyi műveltség kérdése is egyre nagyobb figyelmet kapott a globális pénzügyi piacok és az azokon forgalmazott termékek egyre összetettebbé válása, a pénzügyi szolgáltatások terén is végbemenő műszaki forradalom, valamint a pénzügyi befogadás kiszélesítésének az igénye miatt. Ebben az időszakban a lakásigények kielégítése, valamint a háztartások tartós fogyasztási eszközökkel való ellátottsága növekvő mértékben a háztartások hitelfelvételétől kezdett függeni. Emiatt az 1990-es évekre egyre több kormányzati szervezet ismerte fel, hogy a fiataloknak már az iskolában komoly pénzügyi oktatásra van szükségük ahhoz, hogy a felnőtté válásuk időpontjában képesek legyenek megalapozott döntéseket hozni olyan fontos kérdésekben, mint az önálló lakáshoz jutás vagy a nyugdíjrendszerhez való csatlakozás módja. Ugyanakkor a fiatalok többsége ekkortájt még úgy fejezte be az iskolai tanulmányait, hogy jószerint alig tanult valamit az iskolában a pénzről meg a pénzügyi rendszer működéséről, holott akár továbbtanultak, akár munkába álltak, hirtelen több nagy horderejű, anyagi helyzetüket hosszú távon meghatározó pénzügyi döntést kellett meghozniuk.

Ennek az ellentmondásos helyzetnek a felismeréstől vezéreltetve az Egyesült Államokban 1997-ben több mint 150 vállalati, tudományos, közhasznú és kormányzati szervezet létrehozta a Jumpstart (magyarul ugrásszerű indítás) elnevezésű társulást, amelynek tagjai közösen léptek föl a pénzügyi oktatás fontosságának elismertetése és bevezetése érdekében, továbbá gondoskodtak a szükséges tananyagok kidolgozásáról, valamint az oktatás megszervezésének és működtetésének a forrásairól.⁷ A társulás a megalapítása óta rendszeresen végez felméréseket a végzős középiskolások pénzügyi műveltségi szintjéről is. A 2005-ben készített,

7 <https://www.jumpstart.org/who-we-are/about/history/>.

első átfogó felmérés szerint a középiskolások átlagos pontszáma mindössze 52 százalékos szintet ért el az egyesült államokbeli osztályozási skálán, s a megkérdezett diákoknak csupán 16 százaléka vett részt legalább egy teljes tanfolyamon a személyes pénzügyekről.

2002 októberében az amerikai pénzügyminisztérium közzétette a pénzügyi oktatásnak az iskolai tantervekbe történő beépítéséről szóló fehér könyvét.⁸ Ebben rámutatott a pénzügyi ismereteknek a matematika és az állampolgári ismeretek tantárgyak tantervébe történő beillesztésének fontosságára. Ugyancsak fontos szerepet kapott a 2003 decemberében elfogadott Fair and Accurate Credit Transactions Act (méltányos és pontos hitelügyletek – FACTA) elnevezésű törvény, amelynek az elsődleges célja ugyan a fogyasztók védelme volt a hitelinformációs rendszerekben, de a törvénynek a „*Financial Literacy and Education Improvement*” címet viselő, ötödik fejezete a pénzügyi műveltség és az oktatás javításáról is tartalmazott fontos rendelkezéseket.⁹ E törvény a pénzügyminiszter tette meg az újonnan felállított Pénzügyi Műveltségi és Oktatási Bizottság vezetőjének. Azt is elrendelte, hogy a pénzügyminisztérium 19 más szövetségi minisztériummal és felügyeleti hatósággal összefogva, e bizottság keretében gondoskodjon a pénzügyi műveltség előmozdításáról az állami és a magánszektor együttműködésére építve.

Ezt követően *George W. Bush* elnök 2008. január 22-én létrehozta a pénzügyi műveltséggel foglalkozó elnöki tanácsadó testületet.¹⁰ E testület abban adott tanácsot az elnöknek, hogy miként lehet növelni a fiatalok és a felnőttek pénzügyi ismereteit és készségeit az iskolákban, a munkahelyen vagy a lakóhelyen, s miként lehet ezen keresztül erősíteni a fogyasztóvédelmet. A tanács tagjai közé olyan egyetemek, alapítványok és vállalkozások képviselői is bekerültek, amelyek valamilyen formában rendszeres pénzügyi oktatást végeznek. 2013-ban *Barack Obama* elnök módosította a tanácsadó testület feladatát és összetételét, mégpedig a fiatalok képzésével kapcsolatos kérdésekre fókuszálva. A tanácsadó testület mandátuma ajánlások kidolgozásával 2015 júniusában szűnt meg.

---

8 United States Department of the Treasury (2002): Integrating Financial Education into School Curricula: Giving America's Youth the Educational Foundation for Making Effective Financial Decisions throughout Their Lives by Teaching Financial Concepts as Part of Math and Reading Curricula in Elementary, Middle, and High Schools. A White Paper, Office of Financial Education, Washington DC., October 2002.

9 <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-108publ159/html/PLAW-108publ159.htm>.

10 White House (2008): President Bush Announces President's Advisory Council on Financial Literacy, January 22, https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/images/20080122-7_po12208sc-0321-515h.html.

Mint az a rövid áttekintésből is kitűnhetett, az Egyesült Államokban már viszonylag régebb óta szentelnek nagy figyelmet a pénzügyi oktatás ügyének. Ennek az a magyarázata, hogy az Egyesült Államokban (s több más angolszász országban) a tőkepiac dominanciáján alapuló pénzügyi rendszer alakult ki, ahol a kölcsönnyújtás, biztosítási és befektetési termékek szabályozásának uralkodó modellje a szolgáltatók szigorú nyilvános tájékoztatási kötelezettségén és a fogyasztók szabad választási jogán alapul. Ez a szabályozási modell a „homo oeconomicus” embertípus¹¹ feltételezésén alapul, amely szerint az ember racionális, világos preferenciarendszerrel rendelkezik, ennek az alapján sorba tudja rendezni a választási lehetőségeit, amelyek közül haszonmaximalizáló lévén, azt választja, ami számára a „legelőnyösebb”, azaz a legnagyobb hasznot eredményezi. Ahogy azonban idővel a különböző pénzügyi termékek egyre összetettebbekké váltak, az is egyre nyilvánvalóbbá lett, hogy ezeket az átlagos fogyasztók már képtelenek minden részletükben megérteni, aminek viszont idővel óhatatlanul súlyos társadalmi és gazdasági következményei is lehetnek. Ebből kiindulva a politikai döntéshozók a pénzügyi ismeretek oktatását a kibocsátók nyilvános tájékoztatási kötelezettségén alapuló szabályozási modell kulcsfontosságú elemének nyilvánították. A politikai döntéshozók szándéka szerint az oktatás révén a fogyasztók „felelős” és „döntésképes” piaci szereplőkké válnak, akik nemcsak motiváltak, hanem képesek is a saját jólétüket befolyásoló pénzügyi döntések felelős meghozatalára. A cél az, hogy a képzés révén a fogyasztók saját hitel-, biztosítási és nyugdíjtervezési ügyeiket úgy legyenek képesek intézni, hogy magabiztosan eligazodnak a piacon az egymással versengő szolgáltatók bőséges kínálata között.

Ez a vízió ugyan kétségtelenül vonzó, hiszen a kínálati oldal versenye és a keresleti oldal szabad választási lehetősége elméletileg növekvő fogyasztói jólétet ígér. A pénzügyi oktatás hasznosságába vetett hitet azonban a való élet csak korlátozottan igazolta. Ennek az az egyik alapvető oka, hogy a pénzügyi piacon számos és gyors változás megy végbe, ami a fogyasztók tényleges ismeretei és főleg az összetett, nem szabványosított pénzügyi termékek megértéséhez szükséges ismeretek között tátongó szakadékot szüntelenül szélesíti. Ezt a szakadékot tovább növeli a szolgáltatóknak a fogyasztók befolyásolására való képessége, a pénzügyi ismereteket oktató tanárok és a pénzügyi szolgáltatók szakembereinek ismeretei közötti információs és tudásbeli aszimmetria, s végül, de nem utolsósorban a pénzügyi döntéshozatal során tapasztalható kognitív disszonancia.

A 2008-as globális pénzügyi válságra adott válaszigények – a pénzügyi ismeretek fontosságának nyomatékos hangsúlyozása mellett – világszerte jócskán

11 Ld. erről JAMES CHEN (2021): What Is Homo Economicus?, *Investopedia*, <https://www.investopedia.com/terms/h/homoeconomicus.asp>.

kiterjesztették a pénzügyi szektor szabályozásának a hatókörét, egyszersmind megnövelték annak terjedelmét és részletezettségét is. Noha általános egyetértés van a szabályozás szükségességét illetően, komoly nézetkülönbségek mutatkoznak abban, hogy a szabályozás összetettségének az elmúlt évek során végbement növekedése valóban szükséges volt-e. A banki és tőkepiaci szabályozás összetettebbé válása ugyanis potenciálisan csökkenti a szabályozás átláthatóságát, növeli a szabályozási arbitrázs veszélyét, jócskán megterheli a felügyeleti erőforrásokat, egyszersmind a pénzintézetekre oly mértékű többletterhet ró, ami már a működési költségek érzékelhető emelésével jár. A rendkívül összetetté váló szabályozás emellett paradox módon hozzájárul a rendszerkockázat növekedéséhez is. Először is azért, mert a szabályozás sűrű szövedéke egy mindent átfogó és jól ellenőrzött rendszer látszatát kelti, ugyanakkor az átláthatatlanságával megkönnyíti és kifizetődővé teheti a felügyelt szervezetek számára a szabályok kijátszását. Másodszor azért, mert a „túl kifinomult” szabályozási rendszerek többnyire nem igazán alkalmasak az „ismeretlen ismeretlenek”¹² kezelésére. Harmadszor pedig azért, mert a kockázatok bekövetkezése esetén a szabályozási eszközök széles köre és kombinációja bonyolulttá és nehezen megítélhetővé teheti a meghozott intézkedéseket, ez pedig nehezíti a szabályozók és a felügyelvek elszámoltathatóságát is. Végül, de nem utolsó sorban a szabályozás bonyolultsága ösztönözheti a kockázatoknak a szabályozási körön kívül eső intézményekre, így pl. a költségvetésre történő áthárítását is, ugyanakkor „felmenti” a fogyasztókat az alól, hogy megismerjék és megértsék a szabályokat, illetőleg felelősséget vállaljanak elhibázott egyedi döntéseikért.¹³

Mint azt a továbbiakban a tanulmány is bemutatja, napjainkra az Egyesült Államokban – és több más angolszász országban – komoly dilemmává vált, hogy miként lehet a pénzügyi rendszer biztonságát és a fogyasztók egyéni felelősségét társadalmilag hatékony módon összhangba hozni. Ki és milyen mértékben viselje a felelősséget a rendszer biztonságáért és a fogyasztók egyéni döntéseiért? Olyan társadalomban akarnak-e az emberek élni, ahol az átlagfogyasztóknak egyénileg kell eligazodniuk a pénzügyi termékek szüntelenül változó kínálatában, csupán az oktatás során szerzett tudásukkal felfegyverzetten? Képes-e a pénzügyi oktatás a pénzügyi döntéshozatal nem racionális tényezőit valahogy kiküszöbölni? S vajon a fogyasztók kívánnak-e olyan társadalomban élni, ahol a döntéseik hátrányos

12 Az „ismeretlen ismeretlen” szállóige *Donald H. Rumsfeld* (1932–2021) volt amerikai hadügyminiszter egyik 2002-es beszédének elhíresült mondatából származik: „Vannak ismert ismeretek. Ezek azok a dolgok, amikről tudjuk, hogy tudjuk. Vannak ismert ismeretlenek. Ezek azok a dolgok, amikről tudjuk, hogy nem tudjuk. De vannak **ismeretlen ismeretlenek** is. Ezekről a dolgokról nem tudjuk, hogy nem tudjuk” (<https://www.citatum.hu/idezet/108132>).

13 L. erről pl. GAI et al., 2019.

következményeit törvények és felhatalmazott intézmények „társadalmasítják”, de a beleszólásuk nélkül hozott döntések alapján? S vajon ez végső soron nem jelentene-e súlyos beavatkozást az emberek magánéletébe, és nem csökkentené-e az egyéni autonómiát? Megannyi kérdés, amelyre nem lehet egyszerű választ adni.

A világ más országaiban, ahol inkább a bankalapú pénzügyi rendszer dominál, az embereknek mint fogyasztóknak a védelme – az angolszász gyakorlattól eltérően – sokkal inkább a szabályozással, illetőleg a nyugellátásuknak a biztosítása főleg állami intézmények révén történik, a pénzügyi oktatás szerepe nem tűnik olyan kiemelkedő fontosságúnak, mint például az Egyesült Államokban. Ám az egyéni választás és a döntés jogát és felelősségét ezekben az országokban sem lehet korlátozni, következésképpen – a jogi, intézményi és kulturális különbségek dacára – ezekben is egyre fontosabbá és sürgetőbbé vált a pénzügyi ismeretek oktatása. Annál is inkább, mert az emberek pénzügyi ismeretének a szintjéről végzett felmérések ezekben az országokban hasonló eredményeket mutattak, mint az amerikai vizsgáldások. Ezt tanúsítja például az OECD-INFE (2020) már hivatkozott felmérése is.

A pénzügyi ismeretek hiányosságainak, valamint az ezek kiküszöbölését célzó feladatok hasonlóságára tekintettel a **Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)** 2002-ben egy addig egyedülálló, átfogó nemzetközi projektet indított útjára a pénzügyi ismeretek oktatásának az előmozdítására. Ennek keretében az OECD azt javasolta, hogy a tagállamok a pénzügyi ismeretek oktatását az iskolákban a lehető legkorábban kezdjék meg. A tantervbe történő beépítés révén ugyanis a gyermekek számára már iskoláskoruktól kezdve lehetővé válik, hogy elsajátíthassák a felelős pénzügyi magatartás kialakításához szükséges ismereteket és készségeket. Ez pedig két ok miatt fontos: egyfelől az egész világon a szülők jelentős része nincs kellően felkészülve ahhoz, hogy gyermekeiket megtanítsák a pénz okos használatára, hiszen a pénzügyi ismeretek szintje a felnőttek körében is meglehetősen alacsony. Másfelől a gyermekek már általános iskolás korukban szembesülnek a pénzkezeléssel kapcsolatos problémákkal, hiszen szüleiktől rendszeresen kapnak zsebpénzt, sőt sokszor társkártját is, középiskolás korukban pedig a fiatalok többsége már saját keresetből is rendelkezik pénzzel.

2008 márciusában az OECD létrehozta a **Nemzetközi Pénzügyi Oktatási Hálózatot (INFE)**, amely támogatja a tagállamokat és a hálózathoz csatlakozó országokat a pénzügyi oktatási programok nemzeti stratégiáinak a kidolgozásában és végrehajtásában, továbbá innovatív módszereket dolgoz ki a lakosság pénzügyi ismereteinek javítására.¹⁴

¹⁴ <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>.

Az INFE-nek jelenleg 270 közintézmény a tagja az OECD 34 tagállamából és a csatlakozó további 96 országból. A hálózat munkáját egy tanácsadó testület felügyeli. A hálózatban létrehozott munkacsoportok jelenleg a pénzügyi oktatáshoz kapcsolódó négy kulcsfontosságú szakpolitikai kérdéssel foglalkoznak:

1. Szabványok kidolgozása, végrehajtása és értékelése.
2. Pénzügyi oktatás és a digitalizáció hatásai.
3. Pénzügyi oktatás a munkahelyen.
4. A népesség elöregedésének hatása és az idősebb fogyasztók igényei.

Az INFE emellett folytatja a korábbi munkacsoportok eredményeinek továbbfejlesztését és megvalósítását, ideértve a következőket: a pénzügyi ismeretek alapvető elemei; pénzügyi oktatás mikro-, kis- és középvállalkozások számára; pénzügyi oktatás a pénzügyi befogadás elősegítésére; a pénzügyi oktatás nemzeti stratégiái; pénzügyi oktatás fiataloknak és nőknek; pénzügyi oktatás a hosszú távú megtakarítások és befektetések serkentéséhez; továbbá a pénzügyi kultúra mérése.

Az **Európai Bizottság** a pénzügyi szolgáltatásokra vonatkozó 2005 és 2010 közötti politikai prioritásait 2005 végén tette közzé egy fehér könyvben. Ebben egyebek mellett kimondta, hogy növelni kell a pénzügyi termékek átláthatóságát és összehasonlíthatóságát, továbbá segíteni kell a fogyasztókat abban, hogy jobban megértsék ezeket a termékeket. A pénzügyi ismeretek színvonala három ok miatt is fontos az EU-nak:

- 1) A gyorsan öregedő népesség miatt a hagyományos nyugdíjrendszerekre nehezedő nyomás csak az öngondoskodás szerepének a növelésével mérsékelhető, ennek az előmozdítása pedig magasabb szintű pénzügyi ismeretek révén érhető el.
- 2) A jelzáloghitelek az euróövezeti háztartások teljes adósságállományának túlnyomó részét teszik ki. Ezért az eladósodás következményeinek a megértése különösen fontos a fiatal háztartások, az első lakást szerzők és az alacsony jövedelemmel rendelkező személyek számára, ehhez pedig elengedhetetlen a megfelelő pénzügyi ismeret.
- 3) A pénzügyi műveltség hiánya igazolhatóan hátráltatja a szegénység, az egyenlőtlenség, a társadalmi kirekesztettség leküzdését és a társadalmi felemelkedést.

Az Európai Bizottság szakpolitikai ajánlásai és programjai már az iskoláskortól kezdve célozzák a pénzügyi kultúra fejlesztését, főleg a fiatalok, a nők és az alacsony jövedelmű csoportok sajátos igényeihez igazított programok révén; továbbá célzott pénzügyi oktatást kívánnak biztosítani az olyan nagy horderejű pénzügyi

döntések – mint pl. az első lakáshitel vagy a diákhitel felvétele, vagy a nyugdíj-előtakarékossági szerződés kiválasztása – előtt állók számára.

A Bizottság az OECD-vel is együttműködve már 2003 decemberében elindította a DOLCETA (Developing On-Line Consumer Education and Training for Adults) online felnőttképzési projektjét. Ennek keretében a tagállamok szakértői fokozatosan nyolc modult dolgoztak ki, amelyek olyan területeket fedtek le, mint a pénzügyi ismeretek, a fogyasztói jog, a fenntartható fogyasztás és a termékbiztonság. A projekt fő célja az volt, hogy felhívja az uniós polgárok figyelmét a jogakra és arra, hogy aktívan éljenek ezekkel. A projekt nemcsak a nagyközönséget célozta meg, hanem például a pénzügyi ismereteket oktató tanárok és nonprofit szervezetek számára is biztosított információkat és tananyagot. A portál az évek folyamán olyan több ezer oldalas enciklopédiává vált, amelynek a szerzői a téma elismert szakértői voltak. 2013-ban a Bizottság, tekintettel a projekt frissítésének és fenntartásának magas költségeire, úgy döntött, hogy befejezi a DOLCETA projektet, és azt a „ConsumerClassroom.eu” projekttel helyettesíti. Az új projekt már nem a fogyasztók közvetlen tájékoztatására, hanem a 12 és 18 év közötti diákok pénzügyi oktatását végző középiskolai tanárok szakmai továbbképzésére, illetve tananyagaik kicserélésének elősegítésére irányul.

2020 szeptemberében a Bizottság (konkrétan a Pénzügyi Stabilitás, a Pénzügyi Szolgáltatások és a Tőkepiaci Unió Főigazgatósága) az EU tőkepiaci unió (CMU) cselekvési tervében szánt kiemelt szerepet a pénzügyi műveltség növelésének.¹⁵ Az erre irányuló projektet a Bizottság az INFE-vel közösen készíti elő és dolgozza ki. Az új kompetenciakeret a fiatalok pénzügyi ismereteiről, valamint a G20/OECD felnőttek pénzügyi műveltségéről szóló INFE-alapkompetenciák keretére épül, és felöleli a pénzügyi szolgáltatások digitalizációjával és a fenntartható finanszírozással összefüggő valamennyi kérdést. Az új EU-keret célja, hogy uniós szinten közös terminológiát és keretet teremtsen a pénzügyi ismeretekkel kapcsolatos szakpolitikák és programok kidolgozásához, az ellátás hiányosságainak azonosításához, valamint közös értékelési, mérési és értékelési módszerek alkalmazásához.

2017 februárjában az Európai Bizottságnak a pénzügyi műveltség növelésére irányuló törekvéseit kiegészítendő és azokat előmozdítandó, kilenc európai érdekképviselői szövetségből és oktatási szervezetből álló csoport létrehozta az **Európai Pénzügyi Oktatási Platformot**, amely az INFE társult tagja lett. A kezdeményezés célja, hogy serkentse a pénzügyi oktatás iránti igényt és bővítse a pénzügyi ismereteket Európában, különösen a fiatalok és a vállalkozók körében.

¹⁵ https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/consumer-finance-and-payments/financial-literacy_hu.

A platform alapító partnerei: a befektetőket és a megtakarítókat képviselő Better Finance; a befektetési szakemberek képzését végző CFA Intézet; az európai kereskedelmi és iparkamarákat tömörítő EUROCHAMBRES szövetség; a magánbankokat képviselő Európai Bankföderáció (EBF); Európai Banki és Pénzügyi Szolgáltatásokat Képzők Szövetsége (EBTN); az Európai Alap- és Vagyonkezelő Szövetség (EFAMA); Európai Mikrofinanszírozási Hálózat (EMN); a magánbiztosítókat tömörítő Insurance Europe; és a JA Europe vállalkozóképző intézmény. Az alapítók megállapodtak abban, hogy egyesítik erejüket az európai pénzügyi ismeretek fejlesztése érdekében. A platform eszmék, információk és tapasztalatok cseréjére szolgál, valamint konzultációkat szervez arról, hogy az Európai Unió miként játszhat vezető szerepet a pénzügyi kultúra fejlesztésében. A platform támogatni fogja a partnereket abban is, hogy összehangolják részvételüket az európai szintű kezdeményezésekben a lehetséges szinergiák kiaknázása és a párhuzamos munka elkerülése érdekében.

A pénzügyi ismeretek oktatását és a pénzügyi befogadást 2009-ben az **Egyesült Nemzetek Szervezete** is fontos feladatnak ismerte el. Az ENSZ főtitkára 2009-ben *Máxima* holland királynét nevezte ki az inkluzív fejlesztési finanszírozás különleges megbízottjának (UNSGSA), aki ebben a minőségében tanácsot ad a főtitkárnak, és azon dolgozik, hogy a pénzügyi szolgáltatások mindenki számára elérhetővé váljanak, beleértve az alacsony jövedelmű népességcsoportokat és a kkv-szektor is.¹⁶ A Világbank Findex adatbázisa¹⁷ szerint 2017-ben világszerte mintegy 1,7 milliárd felnőtt, vagyis a teljes felnőtt lakosság fele nem fért hozzá a szabályozott pénzügyi intézmények által nyújtott pénzügyi szolgáltatásokhoz, így bankszámlához, biztosításhoz vagy hitelhez. Míg például a fejlett gazdaságokban a felnőttek 94 százaléka rendelkezik számlával valamely pénzintézetnél, addig a fejlődő országokban a felnőttek mindössze 54 százalékanak van számlája. Az UNSGSA szerint a pénzügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés és az ezek használatához szükséges ismeretek elsajátítása létfontosságú a fenntartható gazdasági növekedés megteremtéséhez, a munkahelyteremtéshez, valamint az emberek személyes és társadalmi fejlődésének ösztönzéséhez.

A **G20 országok** állam- és kormányfői a 2009 szeptemberi pittsburghi csúcstalálkozón elhatározták, hogy a szegényeket támogató tanácskozó csoporttal (Consultative Group to Assist the Poor – CGAP)¹⁸, a Nemzetközi Pénzügyi Társasággal (IFC) és más nemzetközi szervezetekkel együttműködve létrehozzák a

¹⁶ <https://www.unsgsa.org/>.

¹⁷ <https://globalfindex.worldbank.org/>.

¹⁸ A washingtoni székhelyű CGAP a világ több mint 30 vezető fejlesztési bankjának, ügynökségének és alapítványának a globális partnersége.

G20 pénzügyi befogadással foglalkozó szakértői csoportját. Ennek a csoportnak az egyik fontos feladatává tették a pénzügyi ismeretek terjesztésének elősegítését. A 2010. évi szülői csúcstalálkozójukon pedig a pénzügyi integrációt jelölték meg a globális fejlesztési menetrend egyik fő pillérének, és elfogadták a G20 pénzügyi integráció cselekvési tervét (Financial Inclusion Action Plan – FIAP). Néhány hónappal később pedig megkezdte tevékenységét a **Globális Partnerség a Pénzügyi Befogadásért** (Global Partnership for Financial Inclusion – GPFII) a pénzügyi integráció globális előmozdítása érdekében. A GPFII egy úgynevezett befogadó platform a G20 tagállamok, a G20-on kívüli országok és más érdekelt felek számára a pénzügyi integráció menetrendjének a végrehajtására. A GPFII munkája a prioritások, cselekvési területek és teljesítések szerint tagolódik, és céljai eléréséhez a végrehajtó partnerek támogatására támaszkodik. A fő cselekvési területek közé tartozik az egyének, valamint a mikro-, kis- és középvállalkozások digitális pénzügyi integrációját elősegítő intézkedések meghozatalának segítése, valamint a nemzetközi átutalási költségeknek a nemzetközileg célul kitűzött szintre csökkentése terén elért eredmények nyomán követése. A GPFII emellett ösztönzi a pénzügyi oktatási politikák kidolgozását, továbbá intézkedéseket és elveket javasol a pénzügyi szolgáltatások, különösen a digitális szolgáltatásokkal kapcsolatos pénzügyi ismeretek elterjesztésére, illetve az ilyen szolgáltatásokat igénybe vevő fogyasztók védelmének a megerősítésére. A GPFII tiszteletbeli védnöke 2011 júniusa óta Máxima holland királyné mint az ENSZ főtitkárának a fejlesztési inkluzív finanszírozásért felelős, különleges szószólója. A GPFII munkaprogramjának és tevékenységeinek irányításáért és koordinálásáért a G20-tagországok által kinevezett két társelnök felel, akik együttműködnek a G20 elnökségével, a GPFII „trojkával” (az előző, a jelenlegi és a jövőbeli társelnökökkel), valamint a GPFII összes tagjával.¹⁹

A 2020 elején kirobbant koronavírus-járvány miatti megszorítások, valamint a pénzügyi piac digitalizációjának a járvány által is serkentett fejlődése világszerte új kihívásokat jelentett a pénzügyi ismeretek oktatása terén is. Számos kormány a pénzügyi oktatási üzeneteinek és programjainak továbbítását online csatornákra vagy más digitális eszközre helyezte át. A világjárvány miatt elrendelt korlátozások miatt ugyanis a digitális úton történő továbbítás jelentette szinte az egyetlen járható útját annak, hogy a nemzeti hatóságok eljuttathassák a pénzügyi tárgyú tájékoztatási és képzési célú üzeneteiket a polgáraikhoz, különösen a pénzügyi nehézségekbe sodródott emberekhez. Az OECD/INFE által 2020 szeptemberében végzett felmérés (OECD-INFE, 2020) azt mutatta, hogy a legtöbb ország és hatóság sikeres erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a koronavírus-járvány

19 <https://www.bancaditalia.it/focus/g20-2021/temi-gruppi/gpfi/index.html?com.dotmarketing.htmlpage.language=1>.

idején áttérrelje a pénzügyi oktatást az internetre, és ezt a csatornát valószínűleg a járvány lecsengése után is alkalmazni fogják.

Amennyire öröndetes volt, hogy a digitális technikák alkalmazásával az – e-kereskedelem fellendülése következtében is megugrott – készpénzmentes fizetési forgalmat a koronavírus-járvány miatti kényszerű korlátozások közepette is zavartalanul lehetett lebonyolítani, annyira sajnálatos módon észlelték az interneten megkísérelt és elkövetett pénzügyi csalások számának szintén ugrásszerű növekedését is. Ez azzal a kihívással járt, hogy a fogyasztókkal – köztük különösen a legsebezhetőbbekkel – meg kellett értetni a digitális pénzügyi szolgáltatások előnyei mellett a használatukkal járó kockázatokat is, s meg kellett őket tanítani az online tranzakciók biztonságos lebonyolítására, valamint a pénzügyi csalási és visszaélési kísérletek felismerésének a módjaira. Az európai országok például a kommunikációs csatornák szinte teljes spektrumát (webportálok, közösségi médiák, webes és televíziós tájékoztató kampányok, online pénzügyi műveltségi napok/hetek stb. formájában) vették igénybe ahhoz, hogy tájékoztatást adjanak számos olyan időszzerű pénzügyi kérdéstről, amellyel a fogyasztók mindennapi életük során szembesülhetnek, valamint felhívják a figyelmet a háztartások pénzügyeit közvetlenül érintő jogszabályi változásokra, továbbá a kiberbűnözés elleni védekezésre. Ezek a kezdeményezések különösen azokat az embereket célozták meg, akik nem rendszeres szereplői pénzügyi piacoknak, vagy akik fiatal koruk miatt még tapasztalatlanok, vagy olyan idősebb korú emberek, akik a járvány hatására nemrég tértek át a digitális eszközök használatára. A tájékoztatás nyújtása mellett ezek a csatornák a gyakran a fogyasztóvédelmet is szolgálták az elérhető pénzügyi termékek érthető összehasonlításával.

A járvány időszakában a pénzügyi oktatás és a fogyasztóvédelem terén nagy figyelmet kapott a kriptovalutákkal való kereskedelem is. Amikor ugyanis a bitcoin árfolyama nem sokkal a koronavírus járvány kitörése után 2021 áprilisában történelmi csúcsra, több mint 60 ezer dollárra emelkedett, sokan kezdtek komoly érdeklődést tanúsítani e kriptovalutába történő befektetés iránt, talán arra is gondolva, hogy ha most nem szállnak be, akkor nagy lehetőséget szalaszthatnak el. 2021 novemberéig több mint 79 millió ember hozott létre egyedi bitcoin pénztárcákat a Blockchain.com oldalon, ami lehetővé teszi a bitcoin vásárlását. Ez körülbelül 31 százalékkal több, mint egy évvel korábban.²⁰ Az érdeklődést fokozta, hogy egyre több elemző jósolta: a kriptovaluták a digitális pénzügyi környezet állandó elemévé válnak, közben pedig számos online bróker meg tőzsdei platform próbált meg hírveréssel és különféle promócióval ügyfeleket megnyerni a

---

20 L. JOSH HOWARTH (2022): How Many People Own Bitcoin? 95 Blockchain Statistics, <https://explodingtopics.com/blog/blockchain-stats>.

kriptovalutákba történő befektetéshez. Ám bármennyire szellemes is a bitcoin mögött meghúzódó innováció, a blokklánc, bármekkora figyelmet is vontak magukra a kriptovaluták, és bármennyit is költöttek a promóterek és a befektetők a kriptovaluta-kereskedés népszerűsítésére, a kriptovaluták és az instabilitás elválaszthatatlanok maradtak.²¹ A jövőt fürkésző jóslatok megoszlanak: vannak, akik a bitcoinpiac teljes összeomlását jósolják, de vannak, akik 100 ezer dollár feletti árfolyamot vizionálnak. Ilyen ellentmondásos kilátások közepette az átlagos kisbefektetők számára felelősen nem tanácsolható más, mint a kellő óvatosság, vagyis legfeljebb az egyénileg még elviselhető mértékű veszteség erejéig történő befektetés.

Mint az a történeti áttekintésből kitűnhetett, az, hogy a pénzügyi ismeretek oktatásával kormányzati szinten foglalkozzanak, alig több mint három évtizedes múltra tekinthet vissza. A pénzügyi ismeretek oktatásának előmozdítására irányuló kormányzati és kormányközi nemzetközi erőfeszítések pedig a 2008-as globális pénzügyi válság után sokszorozódtak meg. Napjainkban az egyes országokon kívül már szinte mindegyik gazdasági kérdésekkel foglalkozó, nemzetközi szervezet is feladatának tekinti valamilyen formában a pénzügyi befogadás előmozdításának, valamint a pénzügyi ismeretek oktatásának a kérdését. *Történelmi léptékű távlatban nézve a kormányzati szintű erőfeszítések tehát még meglehetősen kezdeti szakaszban vannak. Ezzel, illetve az emiatt még szerény volumenű gyakorlati tapasztalattal függ össze az, hogy a pénzügyi oktatás hasznával, hasznosságával kapcsolatos nézetek még sokszor ellentmondanak egymásnak, illetőleg még nem kristályosodott ki konszenzus az egymással ütköző álláspontok között.*

---

21 Mivel a bitcoin mögött nem áll klasszikus értelemben vett gazdasági háttér, a pénz számos fontos funkciójával nem rendelkezik. A bitcoin értéke mindig azon múlik, hogy a kriptopénz hívői milyen értéket tulajdonítanak annak, vagyis az egész teljesen szubjektív ítéleteken alapul. Mindemellett egy tanulmány szerint 10 000 bitcoinszámlán 5 millió található a már forgalomban lévő 19 millió érméből, vagyis a kriptovalutának rendkívül koncentrált a piaca, s ezért az árfolyammozgás irányát a tulajdonosok töredékének a hangulata szabja meg. Ebből adódóan a bitcoin árfolyamváltozásának általános jellemzője, hogy szélsőséges tőzsdakilengéseket mutat: egy bitcoin értéke hetek, hónapok, sőt akár napok alatt rendkívüli mértékben megnőhet vagy lecsökkenhet. A bitcoin árfolyamának hullámvasútja a 2021. évi tavaszi csúcst követő nyári 30 ezer dolláros mélypontról ismét meredeken száguldott felfelé, s november elején 67 ezer dollár feletti rekordárat ért el. Ezt a 2022. januári zuhanás követte, amelyet nagyrészt a kazahsztáni politikai zavargások, valamint az kísérő internetleállás váltott ki.

3. A HATÉKONY PÉNZÜGYI OKTATÁS KÖLTSÉGEI

Az oktatási rendszer hatékonyságát általában az igénybe vett anyagi és emberi erőforrásoknak és azok hasznosulásának az egybevetésével mérik. Nincs ez másképpen a pénzügyi oktatás terén sem. Bár az ismeretanyag átadása többnyire a meglévő tanterv és tananyag kiegészítésével, a rendelkezésre álló tanerő és oktatási infrastruktúra felhasználásával történik, elkerülhetetlenül szükség van többleterőforrásokra (pl. tanárok továbbképzésére, kiegészítő tananyagra és segédeszközökre stb.). A ráfordítások mérése és azok nemzetközi összehasonlítása nem okoz különösebb gondot, mivel a számbavétel módját és a használt kategóriák tartalmát illetően egységes megközelítést alkalmaznak. Ugyanakkor az oktatáshatékonyság mérését még a kiforrott módszerek hiánya jellemzi.²² Az pedig az oktatás-gazdaságtanban járatlan szakemberek számára is könnyen belátható, milyen nehéz meghatározni azt, hogy mi is tekinthető a pénzügyi oktatás „hozmának”, és az miként mérhető, illetve miként fejezhető ki pénzben.

A nemzetközi gyakorlat szerint az oktatás eredményességének a vizsgálata alapvetően a tanulói teljesítmény mérésén alapszik. E tekintetben a tanulmányi időszak során bekövetkezett változást próbálják megragadni, azaz felméri a kezdeti ismeretszintet, amelyet az oktatás végén elért ismeretszinttel vetnek egybe. Az eddigi pénzügyi oktatási programok utóvizsgálatai azt mutatták, hogy a féléves középiskolai képzés, illetőleg a felnőttképzésben alkalmazott, néhány hónapos tanácsadási kurzusok nem eredményeztek számottevő és maradandó növekményt a tudásszintben, mivel egyfelől a szükséges mennyiségű ismeret elsajátításához, valamint annak gyakorlati feldolgozásához hosszabb időre van szükség. (Jobb eredményeket sikerült felmutatni a diákok nemzetközi vetélkedőin, de persze itt a hosszabb és módszeres felkészülés volt a siker záloga.) Másfelől – mint arról már ugyancsak szó esett – az átadott ismeretek egy része az idő múlásával menthetetlenül elavul, s ezért elértéktelenedik.

Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a tanulók által elért teljesítményre – az egyéni adottságokon, valamint a család és a baráti kör befolyásán kívül – a legújabb kutatások szerint erőteljesen hatnak az osztályteremben történtek, valamint az iskolavezetés kultúrája is. E tekintetben pedig az egyes iskolák között számottevő különbségek mutatkozhatnak egyfelől amiatt, hogy milyen adottságú és milyen ismerettel rendelkező tanárok és vendégelőadók adják le a tananyagot, másfelől amiatt, hogy az iskolavezetés mennyire elkötelezett a pénzügyi ismeretek oktatása iránt.

---

22 L. pl. BALÁZS ÉVA (1996): Az oktatás hatékonysága: problémák, fogódzók, lehetséges megközelítések, intézményi szinten. *Iskolakultúra*, 6(6-7), 3-10. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/31339/31056>.

A hatékony pénzügyi oktatás igen költséges is lehet.

- 1) Ennek egyik lehetséges oka az, hogy az oktatásban részesülő diákok (vagy felnőttek) „induló” ismeretszintjében jelentős különbségek mutatkoznak. A beiskolázottak alacsony „induló” ismeretszintje esetén pedig a hatékony pénzügyi oktatásnak időtartamban hosszabbnak, tematikájában pedig bővebbnek kell lennie, hiszen néha akár az alapvető pénzügyi matematikai feladatok elvégzésétől az egyes információforrások megbízhatóságának értékeléséig terjedő, széles spektrumban kell ismereteket átadni.
- 2) Másfelől a hatékony pénzügyi oktatás költségigényét növeli a pénzügyi döntések összetettsége, valamint a fogyasztók pénzügyi helyzetének és személyes preferenciáinak a sokszínűsége is. Az olyan egyszerű hüvelykujjszabály, mint amelyet például az adósságfék-rendelet is előír – amely szerint ötszázezer forint alatti havi jövedelem esetén a vállalható havi törlesztés legfeljebb a nettó jövedelem 50 százaléka lehet –, a változó kamatozású hiteleknél gyakori és/vagy jelentősebb kamatlábváltozás esetében csak nagy fenntartással alkalmazható, amint azt a nemrégiben megjelent lakáshitelkamatstop-rendelet is mutatta. Ráadásul a különféle preferenciális hitelkondíciók, adókedvezmények és támogatások miatt könnyen előfordul, hogy ami az egyik fogyasztó számára optimális kombináció, az egy másik számára nem elérhető, vagy épenséggel nem bizonyul a legmegfelelőbbnek. Ezen túlmenően, ha valakinek több hitel miatt áll fenn tartozása és nehéz pénzügyi helyzetbe sodródik, akkor csak részletes elemzéssel lehet meghatározni a tartozásainak a legcélszerűbb átstrukturálását, esetleges átütemezését. Ilyen bonyolult és szerteágazó ismeretet igénylő kurzust viszont aligha lehet hatékonyan megszervezni, ráadásul az szükségtelen is azok számára, akik nincsenek szorult helyzetben. Ezért ilyen esetekben inkább a „testre szabott”, ingyenes tanácsadás bizonyul az oktatásnál hatékonyabb megoldásnak.
- 3) A termékkínálat és az iparági szokások változásának gyorsasága jelenti a pénzügyi oktatás hatékonyságának a harmadik nehézségét. A fogyasztói igényeket és preferenciákat akár az új pénzügyi eszközök megjelenése, akár a divat változása, akár a külső kényszerek – mint a koronavírus-járvány esetében is történt – rendszeresen megváltoztathatják. Viszont az olyan nagy horderejű, hosszú távra szóló személyes pénzügyi döntések meghozatala, mint például egy lakáshitel felvétele, valamilyen nyugdíj-kiegészítő konstrukció kiválasztása vagy életkezdesi számla nyitása a gyermek javára olyan egyszeri aktus, amelyet csak a kötelezettségvállalás időpontjára lehet optimalizálni. A megkötött ügyletek tartós kötelezettséget rónak a fogyasztóra még akkor is, ha egyes feltételeken a későbbiekben lehet változtatni. A munkás hétköznapijaikat élő fogyasztók többsége azonban nem tudja követni a rendszeresen bekövetkező változásokat, amelyek egyébként az iskolai pénzügyi oktatás ke-

retében szerzett ismereteiket is avulttá teszik. Néhány évtizeddel ezelőtt például még „hüvelykujjszabálynak” számított: az éves jövedelem egytizedét kell a nyugdíjas korra félretenni ahhoz, hogy ne kelljen majd a megszokott életszínvonalból sokat feladni. Ám a várható élettartam örvendetes meghosszabbodása, továbbá ezzel is összefüggésben az időskori gyógykezelési és ápolási költségek alakulására vonatkozó előrejelzések viszont azt jelzik, hogy a jövőben 10 százalékos megtakarítás már nem lesz elegendő ehhez, vagyis kinek-kinek a preferenciáitól függően időről időre újra kell gondolnia, hogy mennyit tesz félre öreg napjaira. Következésképpen a pénzügyi oktatás hatékonysága csak az ismeretanyag rendszeres megújításával lenne biztosítható, ami viszont nehezen szervezhető meg és tetemes költségekkel is járhat, kiváltképpen azért, mert felnőttkorban az iskolai képzés már nem jön szóba.

- 4) Negyedszer az új ismeretek elsajátítása iránti érdeklődés hiánya vagy a továbbképzésben történő részvételtől való ódzkodás a pénzügyi oktatásban olyan további akadályt jelent, aminek a leküzdése szintén nehéz és költséges. Az önkéntes részvételen alapuló pénzügyi oktatás a digitális technikáknak köszönhetően ma már ugyan széles körben, szinte bárhol és akár ingyenesen is elérhető, ám ezt a lehetőséget az emberek többsége mégis csak ritkán vagy egyáltalán nem veszi igénybe. Egy vizsgálat szerint például, amikor a hitelkártya-kibocsátók több ezer hitelkártya-tulajdonost figyelmeztettek arra, hogy csalás és visszaélés kockázatának vannak kitéve, és ezért számukra az esetleges károk megelőzéséhez egy ingyenes online tanfolyamon való részvétel ajánlottak fel, a megkeresett ügyfeleknek csupán 0,4 százaléka jelentkezett be a megadott webhelyen, a jelentkezőknek pedig mindössze az egytizede végezte el a tanfolyamot. Az pedig egyenesen ironikusan hat, hogy azoknak a többsége, akik elvégezték a kurzust, eleve az átlagosnál nagyobb pénzügyi tudással, jobb költségvetési és tervezési készségekkel rendelkezett, mint azok, akik számára jóval hasznosabb lett volna a részvétel, ám nem éltek a felajánlott lehetőséggel. Ilyen és ehhez hasonló esetben az oktatás hatékonyságát paradoxnak tűnő módon a részvétel kötelezővé tétele biztosíthatta volna, ami viszont gyakorlatilag kivitelezhetetlen.
- 5) Ötödször: a pénzügyi szolgáltatások szektora jelentős forrásokkal rendelkezik az ügyfeleinek intenzív marketing- és reklámtevékenységgel történő befolyásolására. Amikor a felügyeleti hatóságok és a fogyasztóvédelmi szervezetek felvilágosító kampányokat indítanak bizonyos megtévesztő üzleti feltételekkel és gyakorlattal szemben, akkor szinte valamennyi érintett szolgáltató gyorsan megváltoztatja a marketingjét, és fennem hangoztatja a maga megbízhatóságát és üzleti tisztességét. A marketing- és reklámeszközök nagy befolyására tekintettel az oktatás akkor bizonyulna igazán hatékonynak, ha az ismeret átadása lehetőleg a döntéshozatal helyén és időpontjában történne. Ezt viszont nehéz

megoldani, továbbá nyilván tetemes költségekkel járna, aminek a finanszírozására aligha lehetne közpénzt találni.

- 6) Hatodszor: a pénzügyi oktatás hatékonysága szempontjából az is komoly kihívás, hogy még felsőfokú végzettséggel rendelkező és pénzügyileg tájékozott személyek is meglepően gyakran hoznak hibás pénzügyi döntéseket. A logikus döntéshozatalt ugyanis számos előítélet, hirtelen ötlet vagy éppen pillanatnyi hangulat is befolyásolhatja, amit a viselkedési pénzügytan²³ megfigyelései jól dokumentálnak a személyes pénzügyek területén is. Az emberi döntéshozatal fontos jellemzői a kognitív torzítások, vagyis az olyan rendszeresen előforduló gondolkodási hibák, amelyek a logikával vagy akár az elfogadott viselkedési szabályokkal ellentétes döntések meghozatalához vezetnek. A pénzügyek terén ennek egyik gyakori oka a termékválaszték bősége, továbbá a döntési lehetőségek teljes felméréséhez szükséges információk nagy mennyisége, mert ezek egyes fogyasztóknál túlzottan leegyszerűsített döntési stratégia alkalmazásához, mások esetében viszont krónikus döntésképtelenséghez vezetnek. Ráadásul egyes döntések jelentős tétje sokszor komoly stresszt vált ki az emberekben, ami mentális erőforrásokat köt le, ez pedig gyakran arra vezet, hogy a döntéshozó figyelmen kívül hagy akár több lényeges szempontot is. A fontos pénzügyi döntések meghozatala ugyanis számos, a munkahely elvesztésétől az egészségügyi problémáig terjedő kockázat vagy veszélyhelyzet valószínűségének, várható bekövetkezési időpontjának és költségeinek a gondos mérlegelését követeli meg. Ám ezeket a kockázati tényezőket az egyes fogyasztók vagy teljesen elhanyagolják, vagy túlzott optimizmussal becsülik meg. Ráadásul a meghozandó pénzügyi döntés esetleges kedvezőtlen következményei gyakran csak évek múlva válnak felismerhetővé vagy érzékelhetővé, az emberek viszont hajlamosak kevés figyelmet szentelni a távolabbi jövőben jelentkező vagy bizonytalanul tűnő következményeknek. Ezért sok bonyolult vagy nagy összegű pénzügyi termék értékesítése gyakran a forgalmazó által kimunkált egyetlen jövőbeni kimenetel feltételezése alapján történik, a fogyasztók egy része pedig könnyedén hagyatkozik erre az egy kimenetelre.
- 7) Végül, de nem utolsó sorban egyes fogyasztókat a saját képességeikbe vetett túlzott magabiztosság jellemez, másokat meg éppen ellenkezőleg, az indokolatlan kishitűség. Egy felmérés szerint például a válaszadók több mint 16 százaléka a legmagasabb szintűnek értékelte a saját pénzügyi tudását, noha a teszt szerinti teljesítményük az alsó kvartilisben volt, viszont több mint 8 százalékuk, akiknek a teszteredménye a felső kvartilisbe tartozott, a saját

---

23 L. <https://evk.hu/blog/2021/01/02/a-viselkedesi-kozgazdasagtan-eredete-fogalma-es-alkalmazasana-pajainkban/>, és különösen KOVÁCS–TERTÁK (2019).

tudását a legalacsonyabb szintűnek értékelte. Megdöbbentőnek tűnhet, de a felmérések szerint a túlzott magabiztosság főleg az alacsony pénzügyi ismerettel rendelkezőket jellemzi, míg a magasabb szintű tudás gyakran a saját képességek alábecsülésével társul. Természetesen bizonyos lélektani technikákkal lehet mérsékelni a kognitív torzítások hatásait, ám ezeket már csak a költségvonzatuk miatt sem lehet egységesen alkalmazni a teljes népességnél. Ráadásul óvatosan kell eljárni a túlzott magabiztosság lefaragása során, mert a tapasztalatok szerint, ha például valakit arra kérnek meg, hogy nevezzen meg bizonytalan, de számára kedvezőtlen jövőbeli eseményt – például az állásának az elvesztését vagy váratlan egészségügyi kiadásokat – akkor az inkább az illető elbizonytalanodásához vezethet, semmint a kockázat megbízható becsléséhez.

Az eddigiekből logikusan az következne, hogy a hatékony pénzügyi oktatásnak lehetőleg kiterjedtnek, rendszeresnek, sőt egyenesen kötelezőnek kell lennie; az oktatást célszerű volna a döntéshozatal helyére és időpontjára fókuszálni, tartalmát pedig lehetőleg személyre kellene szabni. Csakhogy az összes kíváncsi egyidejű teljesítésének az idő- és pénzigénye valószínűleg a többszörösét tenné ki a szokásos közoktatási kampányoknak, emellett a megvalósításhoz egy magasan kvalifikált, jól megfizetett, független pénzügyi oktatói és tanácsadói gárdát kellene létrehozni és fenntartani. Az pedig meglehetősen kétségesnek tűnik, hogy mindennek a teljes ráfordításigénye kevesebb volna az oktatás társadalmi szintű hasznánál. Ráadásul a kognitív torzítások hatásait mérséklő eljárások többsége valószínűleg még a magánéletbe történő indokolatlan beavatkozásnak is minősülhetne. *Józanul be kell tehát érni azzal, hogy a pénzügyi oktatás optimális esetben is csak olyan és annyi ismeretet képes hatékonyan átadni, ami lehetővé teszi a résztvevők számára, hogy konkrét esetben képesek legyenek felismerni: mi mindennek és hol kell utánajárniuk ahhoz, hogy megalapozott döntést hozhassanak. Továbbá tudomásul kell venni azt is, hogy az oktatás során átadott ismeret nem minden résztvevőben ragad meg, egy része pedig annak az ismeretnek, ami megragad, idővel elavul. Ugyanakkor látni kell, hogy az említett korlátok mellett is a pénzügyi ismeretek iskolai oktatásába befektetett források hasznosulása nem rosszabb, mint más tantárgy – például a biológia vagy az irodalom – tanítására fordított forrásoké.*

A pénzügyi oktatás költségei kapcsán indokolt említeni ezek finanszírozását is. A pénzügyi oktatás oroszlánrészét a közoktatási rendszer valósítja meg, és annak keretében történik a finanszírozása is. A felnőttek pénzügyi képzése is közhasznú tevékenységnek számít, azonban azt gyakorlati okokból is az iskolarendszeren kívül végzik; azt többnyire közpénzből az önkormányzatok és a szakszervezetek, jóléti juttatásként pedig a munkáltatók szervezik és pénzelik. Ugyanakkor világszerte tapasztalható, hogy egyre több pénzügyi szolgáltató, s még inkább azoknak a szakmai szövetségei készek komoly anyagi és szellemi erőforrást szánni a pénz-

ügyi oktatás céljaira, jóllehet a pénzügyi oktatás egyik fő célja a nemzetközi szakirodalom szerint is az, hogy a fogyasztókat felvértezze a pénzügyi szolgáltatók ajánlatainak kritikus értékelésére. A pénzügyi szolgáltató szektornak a pénzügyi oktatást segítő konkrét példái a már említett Európai Pénzügyi Oktatási Platform vagy az amerikai Jumpstart Coalition; de számos nemzeti szakmai szövetség – köztük hazánkban a Magyar Bankszövetség és a Magyar Biztosítók Szövetsége –, valamint több pénzügyi vállalkozás is szervez vagy támogat pénzügyi oktatást szolgáló programot.²⁴

A magáncégek és magánszervezetek támogatása természetesen nem teljesen önzetlen: sokszor azért karolnak fel iskolai pénzügyi oktatási programokat, mert ez jó marketinglehetőséget is teremt a számukra például a fiatal ügyfelek megnyeréséhez. Ám sok cég akkor is szponzorál pénzügyi oktatást, ha nincs közvetlen ráhatása azok tartalmára, nem származik belőle közvetlen haszna, vagy az nem növeli közvetlenül a hírnevét.

Vajon a nyereségorientált vállalkozásokat mi motiválja ilyen áldozatvállalásra? A cégek egy része attól tart, hogy ha nem lehet a pénzügyi oktatást a fogyasztók pénzügyi problémáinak egyik lehetséges és hatásos kezelési módjaként felmutatni, akkor a szabályozás más, invazív és költséges formáival kell majd szembenéznük. A vállalkozások egy másik köre pedig úgy véli, hogy egyes új termékeket vagy új digitális eszközöket akkor lehet igazán gyorsan és sikeresen bevezetni és elterjeszteni a piacon, ha reklámozás helyett semlegesnek és pártatlannak tűnő módon, oktatás keretében mutatják be ezeket, és tanítják meg az ügyfeleiket a biztonságos használatukra. Különösen a kiberbiztonság terén kifizetődő az ügyfeleknek a felügyeleti hatóságokkal és a rendőri szervekkel közösen történő felvilágosítása vagy oktatása, mert az ilyen közös fellépéseknek általában nagyobb hitele és hatása van az ügyfelek körében, s ez pedig elősegíti a kiberbűnözés miatt fenyegető károk sikeresebb megelőzését vagy mérséklését; e károk egy részét pedig egyébként a pénzügyi szolgáltatóknak kellene viselniük.

---

²⁴ Részletesebb ismertetés az EU belüli közösségi és nemzeti kezdeményezésekről az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság kiadványában (EESC, 2016) található.

4. NÉHÁNY GONDOLAT A PÉNZÜGYI OKTATÁS ÉS A PÉNZÜGYI SZABÁLYOZÁS VISZONYÁRÓL

A pénzügyi oktatást sokan tartják a fogyasztók autonómiáját megerősítő, egyszerűsített a túlzottan beavatkozó szabályozást feleslegessé tévő, de legalábbis azt mérséklő megoldásnak. Nézeteik fő érve az, hogy a túlzottan részletekbe menő szabályozás korlátozza a fogyasztók szabad választásának a lehetőségét, ezáltal pedig végső soron kiskorúsítja a fogyasztókat. Ezzel szemben az oktatás képessé teszi a fogyasztókat arra, hogy a pénzügyeikben a saját kezükben tartsák a döntést.

Csakhogy a valóságban maga a hatékony pénzügyi oktatás járhat sokszor az egyéni autonómiába történő jelentős beavatkozással. Társadalmi szempontból ugyanis csak a mindenkire kiterjedő és kötelező pénzügyi oktatás tekinthető hatékonynak, ezért azokat is az oktatásban való részvételre kényszerítené, akik valamilyen okból nem kívánnak részt venni az oktatásban.

Másodszor, a kognitív torzítások kiküszöbölése csak az emberek gondolkodási folyamatainak, érzéseinek, motivációinak és végső soron értékeinek a befolyásolásával, megváltoztatásával lehetséges. A túlzottan magabiztos embereket például rá kell venni arra, hogy körültekintőbbek és óvatosabbak legyenek döntéseik meghozatala során. A türelmetlen embereket pedig arra kell rábírní, hogy az időtényezőnek kisebb jelentőséget tulajdonítsanak, vagyis döntéseik meghozatalában a gyorsaság csupán az egyik tényező legyen.

A fizetési nehézségeknek a kezelése a pénzügyi tudatosságnak és oktatásnak növekvő fontosságú területét jelenti.

- 1) Egyfelől azért, mert a háztartások adósságállománya az EU-országokban például a háztartások éves jövedelmének a 35 és 206 százaléka közé esik²⁵, a magas eladósodottság pedig óhatatlanul magas sérülékenységgel jár.
- 2) Másfelől azért, mert sok ember önhibáján kívül is kerülhet olyan anyagi helyzetbe, amikor a korábban vállalt kötelezettségeinek nem képes időben és összegében maradéktalanul eleget tenni, viszont a fizetési késedelem többnyire súlyos szankciókat von maga után. Ilyen helyzetekben az érintettek rendszerint külső tanácsra szorulnak. Nem csupán azért, mert járatlan embernek nehéz felmérnie és kidolgoznia a kialakult helyzet optimális kezelésének jogi és pénzügyi megoldását, hanem azért is, mert a felmerült gondok miatti szorongás és a következményektől való félelem többnyire bénító stresszállapotba sodorja az érintettet, ami tovább súlyosbíthatja az amúgy is nehéz helyzetét.

²⁵ Eurostat (2021): Gross debt-to-income ratio of households (in 2020), <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tecoo104/default/table?lang=en>.

Ilyen helyzetben tehát az érintett személy pénzügyi és mentálhigiénés szakemberek közös tanácsára és segítségére szorul ahhoz, hogy a hitelezőknek teljes körű és pontos információkat tudjon adni a pénzügyi helyzetéről, egyzersmind hihető és felelősen vállalható rendezési javaslatot tudjon előterjeszteni. A rendezési megállapodás megkötése és főleg annak teljesítése nem egy egyszeri aktus, többnyire szükségessé teszi azt is, hogy az adós megváltoztassa a pénzzel való gazdálkodása addigi gyakorlatát. A viselkedéstudomány által kidolgozott, hagyományos „nudge” (magyarul: enyhe lökés, ösztökélés)²⁶ úgy idéz elő változást a viselkedésben, hogy segít módosítani bizonyos kérdésekhez való hozzáállást és szokásokat. Erre a fajta ösztökélésre pedig azért van szükség, mert gyakran összetett folyamatok, máskor mérlegelési hiányságok tartják vissza az embereket attól, hogy olyan döntéseket hozzanak, amelyek tartósan jó hatással lennének az életükre. A bajba került emberek viselkedésének a megváltoztatása nyilván kedvező hatással jár számukra, ám elengedhetlenné teszi az olyan célzott pénzügyi oktatásban való részvételt, amely óhatatlanul szűkíti a döntési önállóságukat.

- 3) Harmadszor, az oktatási programok kidolgozása során el kell dönteni, hogy milyen ismereteket kell tanítani olyan háttér mellett, amelyben még nincs általános egyetértés arról, hogy mi is minősül helyes pénzügyi viselkedésnek. Például a nyugdíj-kiegészítő előtakarékosság egyéni stratégiájának a kialakításához olyan előrejelzéseket kell a különböző befektetési lehetőségek várható hozamára nézve mérlegelni, amelyek nagyságát illetően még a szakértők prognózisai között is jelentős eltérés mutatkozik. Hasonlóképpen a megfelelő befektetés kiválasztása is kompromisszumokat igényel a kockázat és a hozam között, ami felveti annak a kérdését is, hogy vajon mekkora pénzügyi kockázatot szabad és kell vállalnia egy egyénnek vagy egy háztartásnak. A pénzügyi oktatás nem tekinthető hatékonynak akkor, ha megkerüli ezeket az igencsak gyakorlati kérdéseket. Az a fogyasztó, aki a nyugdíjtervezési segédleteknek olyan „ajánlásait” követi, amely szerint minden egyes befektetési eszközzel maga válasszon ki egy megtérülési rátát attól függően, hogy mennyire bízik az adott eszköz növekedési kilátásaiban, bizony semmilyen érdemi segítséget sem kapott a döntéséhez. Hasonlóan nem sok segítséget jelent az olyan tanács sem, ami ismerteti az adóssághék szabályait, de nem ad támpontot ahhoz, hogy az adott jogszabályi korlátokon belül konkrétan mit is kell mérlegelni egy felvenni tervezett lakásvásárlási hitel kapcsán.

---

26 L. <https://viselkedestudomany.hu/nudge/> weboldalt és az OGY (2020): A Képviselői Információs Szolgálat háttéranyagai, Infojegyzet 2020/4, Viselkedési közgazdaságtan, https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infojegyzet_2020_4_viselkedesi_kozgazdasagtan.pdf/cfc814c-98ee-5fbb-720d-6d7a552e5700?t=1581950730688..

A legtöbb oktató tisztában van mindezzel, és ezért igyekszik is a legjobb tudása szerint a diákjait olyan gyakorlati ügyekben eligazítani, hogy megtakarításukat milyen befektetési termékbe érdemes elhelyezni, vagy lakásvásárlás esetén a rendszeres jövedelmüknek mekkora hányadát szabad kölcsönrel megterhelni. Bár ezek a tanácsok szakmai és etikai szempontból bizonyára korrektek, óhatatlanul a tanár személyes meggyőződését és preferenciáit tükrözik. Azok a diákok tehát, akik fenntartások nélkül elfogadják és követik az iskolában kapott tanácsokat, akaratlanul lemondanak a döntési autonómiájukról, viszont követő magatartásuk következményeit ugyanúgy kell viselniük, mintha valóban önálló döntést hoztak volna.

5. A PÉNZÜGYI OKTATÁS LEHETSÉGES ALTERNATÍVÁI

A pénzügyi oktatás apostolai úgy vélik, hogy a személyes autonómiát és az egyéni felelősséget az teremti meg, ha az egyént a szabályok és a körülmények arra szorítják, hogy valamennyi pénzügyi döntését maga hozza meg a legjobb tudása és ismeretei alapján. Csakhogy sokan az egyes összetettebb pénzügyi termék sajátosságainak a megismerését vagy a háztartási kiadásaik nyilvántartását és megtervezését nyűgnek érzik, mert szerintük az komoly szellemi erőfeszítést, no meg túl sok időt venne igénybe. Emellett arról sem szabad megfeledkezni, hogy az emberek meglehetősen eltérő beállítottsággal rendelkeznek bármínemű pénzügyi veszteség elviselése iránt.²⁷ Minden negyedik befektető például kifejezetten elviselhetetlennek érez bármínemű anyagi veszteséget, továbbá retteg a megbánás érzésétől, ezért amennyiben attól tartanak, hogy döntésük kedvezőtlen kimenettel jár, inkább nem is hoznak semmilyen döntést. Ha pedig mégis döntésre kényszerülnek, akkor úgy igyekeznek ennek lelki terhe alól kibújni, hogy pénzügyi tanácsadóhoz fordulnak, vagy a családjuk, a barátaik, esetleg munkatársaik tanácsát kérik. Ezért paradoxnak tűnő módon sokak számára az jelent nagyobb szabadságot, ha az adott ügyletre vagy a pénzügyi szolgáltatóra vonatkozó kötelező szabályok, előírások „megkímélik” őket pénzügyeikben a mérlegeléstől és a saját döntés meghozatalától.

A pénzügyi oktatás hívei persze hangsúlyozzák, hogy céljuk egyáltalán nem egy olyan világ megteremtése, amelyben a pénzügyi oktatás teljesen feleslegessé teszi a szabályozást, hanem csupán az, hogy segítséget nyújtsanak a fogyasztóknak a felelős választásban és döntéshozatalban. Ám ha tényleg csak az a cél, hogy egy adott személy többet fordítson és okosabban fektessen be a nyugdíjának a

27 L. erről bővebben a DANIEL KAHNEMAN és AMOS TVERSKY által 1979-ben kidolgozott kilátásméleletet (eredeti nyelven: „Prospect theory”), <https://doi.org/10.2307/1914185>.

kiegészítésére, akkor ennek eléréséhez vajon miért éppen a pénzügyi oktatás a legolcsóbb megoldás? Hiszen a biztonsági hálók és garanciák megerősítésével, valamint megfelelő előírásokkal feltehetően hasonló végeredményt lehet elérni, esetenként talán olcsóbban és nagyobb bizonyossággal.

Vagy ha például az az elérni kívánt cél, hogy a fogyasztók csak olyan összegű és feltételű jelzáloghiteleket vegyenek fel, amelyeket a jelenlegi és a várható jövedelmi helyzetükben maguknak megengedhetnek, akkor vajon társadalmi szinten nem lenne-e olcsóbb alternatíva egy megfelelő szabályozás? Olyan például, amely a hitelnyújtókat kötelezi arra, hogy ügyfeleiknek csak olyan feltételű és akkora összegű hitelt nyújtsanak, amelyet azok a jövedelmi és vagyoni viszonyaik alapján biztonsággal képesek lesznek törleszteni.

A legtöbb elérni kívánt cél esetében lehet alternatív megoldásokat találni, ezért minden esetben indokolt megvizsgálni azt, hogy a pénzügyi oktatás esetén felmerülő költségek hogyan viszonyulnak az alternatív megoldások költségeihez, tehát például a pénzügyi szolgáltatóra vonatkozó előírások alkalmazásához, vagy a fogyasztók részére díjmentesen nyújtott, személyre szabott tanácsadás költségeihez. Ez utóbbi alternatívát egyébként már csak azért is indokolt mérlegelni, mert amint nem várható el az emberektől, hogy ha rászorulnak, a maguk orvosai, ügyvédjei vagy autószerelői legyenek, úgy azt sem lehet tőlük elvárni, hogy saját maguk pénzügyi tanácsadóivá képezzék ki magukat.

Az 1. táblázat bemutatja a pénzügyi kultúra és a fogyasztóvédelem egymást kölcsönösen kiegészítő és erősítő eszköztárát. Minden külföldi és hazai tapasztalat azt mutatja, hogy a szabályozás és az oktatás két olyan egymást kiegészítő teendő, amelyeket a konkrét témától és körülményektől függően kell összehangolni.

1. táblázat

Pénzügyi kultúra és a fogyasztóvédelem – egymást kölcsönösen erősítő eszköztár

Pénzügyi kultúra	Fogyasztóvédelem
Oktatás	Jogi és szabályozási eszközök
A döntéshez szükséges információ megértetése	Döntéshez szükséges információ átadása
A felkészült fogyasztó nagyobb versenyre készíteti a pénzügyi közvetítőket	Meggátolja a szolgáltatók erőfölénnyel való visszaélését (versenysemlegesség)
Lehetőséget kínál a kibővült, de kockázatosabb mozgástér előnyeinek kihasználására	Védelmet nyújt, aminek ára lehet a csökkenő választási szabadság és mozgástér

Forrás: MNB (2006): A pénzügyi kultúra helye, szerepe és jelentősége az oktatásban, a fiatalok nevelésében című konferencia anyagai (2006.10.03.).

6. KÖVETKEZTETÉSEK

A felgyülemlett nemzetközi és a hazai tapasztalatok egyaránt azt támasztják alá, hogy a szabályozás mellett a pénzügyi oktatás is elengedhetetlen a fogyasztók pénzügyi biztonságának a növeléséhez, pénzügyi helyzetének a javításához. Ugyanakkor sem szakmai, sem pénzügyi szempontból nem indokolt túlzott elvárásokat támasztani a pénzügyi oktatással szemben. Egyrészt azért, mert bármely más tantárgy oktatásához hasonlóan a pénzügyi oktatás is egyénekenként eltérő ismeretszintet generál. A pénzügyi ismeretekre ugyan az élete során mindenkinek többször és inkább szüksége lehet, mint például a biológia tantárgy keretében tanultakra, ám azt is tudomásul kell venni, hogy az oktatás során szerzett tudás a pénzügyi ismeretek terén szintén egyénekenként eltérő módon hasznosul majd. Éppen e különbségek miatt is kell a szabályozás eszközeivel a szolgáltatókra hatni: még véletlenül se tehessenek anyagi előnyre szert abból, hogy az ügyfeleiknek a pénzügyi felkészültsége igencsak eltérő szintű.

Másrészt a pénzügyi szolgáltatások kínálata szakadatlanul változik, szinte nap mint nap születnek új konstrukciók. A pénzügyek terén napjainkban zajló digitalizációs forradalom is jócskán kiszélesíti az igénybe vehető szolgáltatások körét, ám egyúttal megnöveli az azok rendeltetésszerű és biztonságos használatához szükséges ismeretek mennyiségét is. A termékek és a technológiák terén végbemenő, számos változás egyfelől szükségessé teszi a szabályok folyamatos korszerűsítését és karbantartását, másfelől óhatatlanul avítottá teszi a pénzügyi oktatás keretében elsajátított ismeretek egy részét is. Ebből pedig egyértelműen két dolog következik:

1. A pénzügyi oktatás keretében a lexikális ismeretek átadása helyett azt a készséget kell kialakítani, hogy az emberek adott esetben képesek legyenek felismerni azt, mi mindennek és hol lehet utánajárni ahhoz, hogy megalapozott döntést tudjanak hozni.
2. Lehetőséget kell teremteni ahhoz, hogy a szüntelenül avuló ismeretanyagot legalább az érdeklődők rendszeresen felfrissíthessék.

Tekintettel arra, hogy olyan horderejű ügyek, pénzügyi döntések csak ritkán fordulnak elő egy-egy ember életében, amelyek szerteágazó és különleges szakismertet igényelnek, ezért az ilyenfajta specifikus ismereteket felesleges is az oktatásba „beszuszakolni”, ehelyett tanácsadás keretében célszerű azokat hozzáférhetővé tenni. Annál is inkább, mert a tanácsadást a szabályozás nem tudja „kiváltani”, hiszen a szabályozás a természeténél fogva normatív jellegű, ezért a személy- és esetspecifikus problémákat csak tanácsadás keretében lehet kezelni. Ma már számos független professzionális tanácsadó szolgáltatása érhető el a piacon, bár ezek igénybevétele kétségtelenül költséges. Ezért azoknak a kis jövedelmű embereknek, akik anyagi okokból nem tudnak hivatásos tanácsadót igénybe venni, vagy

azok számára, akiknek a pénzügyi döntések meghozatala pszichésen kimerítő feladatnak tűnik, végezetül mindazok számára, akik önhibájukon kívül kerülnek pénzügyi nehézségbe, valamilyen formában lehetővé kell tenni, hogy kedvezményes feltételekkel, vagy akár ingyenesen kaphassanak tanácsot.

A pénzügyi oktatás – a bemutatott hasznai miatt, és minden említett korlátja ellenére is – olyan közérdekű és közhasznú tevékenység, amely hozzájárulhat a társadalom és az egyének jólétének a növeléséhez. A pénzügyi ismeretek oktatásának a szervezése és finanszírozása ezért döntően közfeladat. Ám a képzésbe megfelelő jogi és etikai kereteken belül lehetséges, sőt indokolt is a pénzügyi szolgáltatókat és azok szakmai szervezeteit bevonni, mert ez a társadalomnak közvetlenül, e szervezeteknek pedig közvetetten hasznára válik.

HIVATKOZÁSOK

- ARTHUR, CHRISTOPHER (2011): Financial Literacy – Neoliberalism, the Consumer and the Citizen (thesis). Toronto: Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto. <https://tspace.library.utoronto.ca/handle/1807/30071>.
- BALÁZSNÉ LENDVAI MARIETTA (2006): Pénzügyi kultúránk fejlesztése mint a tudásalapú gazdaság megteremtésének egy fontos építőköve. In BGF Tudományos évkönyv, http://publikaciotar.repozitorium.uni-bge.hu/67/1/szf_19_02.pdf.
- BALÁZSNÉ LENDVAI MARIETTA (2013): A bankmarketing szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében (PhD-értekezés). Nyugat-magyarországi Egyetem, Sopron. <http://doktori.uni-sopron.hu/id/eprint/406/>.
- BATSAIKHAN, UURIINTUYA – DEMERTZIS, MARIA (2018): Financial literacy and inclusive growth in the European Union. *Bruegel*, Policy Contribution No 08, May 2018, <https://www.bruegel.org/2018/05/financial-literacy-and-inclusive-growth-in-the-european-union/>.
- CSORBA LÁSZLÓ (2020) Pénzügyi kultúra és pénzügyi műveltség, a pénzügyi magatartás meghatározó tényezői. *Pénzügyi Szemle*, 1, 67–82. https://doi.org/10.35551/PSZ_2020_1_6.
- DEMIRGÜÇ-KUNT, ASLI – KLAPPER, LEORA – SINGER, DOROTHE – ANSAR, SANIYA – HESS, JAKE (2018): The Global Findex Database 2017 – Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution. World Bank, Washington D.C., <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29510>.
- The Economist* (2008a): Getting it right on the money – A global crusade is under way to teach personal finance to the masses. London, Apr 5th ed.
- The Economist* (2008b): Ignorance is bliss. London, <https://www.economist.com/free-exchange/2008/04/15/ignorance-is-bliss>.
- EESC (2016): European Economic and Social Committee: Financial Education for all – Financial education strategies and best practices within the European Union, 2nd Edition, Bruxelles, <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-02-16-362-en-n.pdf>.
- GAI, PRASANNA – KEMP, MALCOLM – SERRANO, ANTONIO SÁNCHEZ – SCHNABEL, ISABEL (2019): Regulatory complexity and the quest for robust regulation, ESRB Reports of the Advisory Scientific Committee No 8, June, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/asc/esrb.asc190604_8_regulatorycomplexityquestrobustregulation~e63a7136c7.en.pdf.
- KLAPPER, LEORA – LUSARDI, ANNAMARIA – VAN OUDHEUSDEN, PETER (2016): Financial Literacy Around the World: Insights from the S&P's Ratings Services Global Financial Literacy Survey.

- New York: McGraw Hill Financial Inc., https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf.
- KOVÁCS LEVENTE – TERTÁK ELEMÉR (2019): *Financial Literacy – Theory and Evidence*. Bratislava: Verlag Dashöfer, <https://www.bankszovetseg.hu/publikaciok.cshhtml?lang=eng>.
- KOLLÁR NÓRA ETELKA (2014): Működik a kilátáselemélet? – Empirikus vizsgálat a magyar fiatalok körében, Befektetések és Vállalati Pénzügy Tanszék Budapesti Corvinus Egyetem, <http://szd.lib.uni-corvinus.hu/7570/>.
- KOVÁCS LEVENTE – NAGY ERNŐ (2022): A hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének aktuális feladatai. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 2–19, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.1>.
- KOVÁCS LEVENTE – PÁSZTOR SZABOLCS (2022): A pénzügyi kultúra az európai oktatásban. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 50–67, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.3>.
- NÉMETH ERZSÉBET (2022): A pénzügyi kultúrához kapcsolódó képzések. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 58–101, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.4>.
- NGM (2017): Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája – Cselekvési terv a nemzeti stratégiához 2017-2019, Budapest, Nemzetgazdasági Minisztérium, <https://2015-2019.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatos%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>.
- NÉMETH ERZSÉBET – VARGHA BÁLINT TAMÁS – DOMOKOS KINGA (2020): Pénzügyi kultúra. Kik, kiket és mire képeznek? Összehasonlító elemzés 2016–2020. *Pénzügyi Szemle*, 65(4), 554–582. https://www.penzugyiszemle.hu/documents/nemeth-vargha-domokos-20-4-mpdf_20201221175111_64.pdf.
- OECD (2016): *Financial Education in Europe – Trends and Recent Developments*, Paris. <https://www.oecd.org/education/financial-education-in-europe-9789264254855-en.htm/>.
- OECD-INFE (2020): *2020 International Survey of Adult Financial Literacy*, Paris. <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>.
- OECD-INFE (2021): *Report – Supporting resilience through digital financial literacy*, Paris <https://www.oecd.org/finance/financial-education/supporting-financial-resilience-and-transformation-through-digital-financial-literacy.htm>.
- WILLIS, LAUREN E. (2010): The Financial Education Fallacy. *Papers and Proceedings, American Economic Review*, 101(3), 429–434. https://www.researchgate.net/publication/227362955_The_Financial_Education_Fallacy.
- WORLD BANK (2019): *Global Financial Development Report 2019-2020 – Bank Regulation and Supervision a Decade after the Global Financial Crisis*. <https://www.worldbank.org/en/events/2019/11/28/global-financial-development-report-2019-2020-bank-regulation-and-supervision-a-decade-after-the-global-financial-crisis>.

A PÉNZÜGYI KULTÚRA AZ EURÓPAI OKTATÁSBAN

Kovács Levente – Pásztor Szabolcs¹

ABSZTRAKT

Jelen tanulmány elsőként arra kíván rávilágítani, hogy a világ más régióival való összevetésben milyen helyzetben van az európai pénzügyi kultúra, és az egyes európai uniós országok milyen jellegű programokat indítanak/indítottak a kultúra javítása érdekében. Feltárjuk, hogy milyen kapcsolat van a fejlettség legaltalánosabb mutatója és a pénzügyi kultúra között, valamint rámutatunk arra, hogy a pénzügyi műveltség fokozatos emelésével további növekedési potenciál azonosítható. Megvizsgáljuk, hogy egyes európai országok gyakorlatát megismerve, a jó gyakorlatok hogyan alkalmazhatók máshol. Mindennek azért is van komoly jelentősége, mert az új típusú koronavírus-járvány és a folyamatosan zajló digitalizáció újabb kihívások elé állította a pénzügyi műveltség fejlesztésén dolgozó szakembereket, akiknek az új kihívások ellenére is fel kell hívniuk a figyelmet a pénzügyi kultúra fontosságára. Öt európai ország összehasonlításával láthatóvá válik, hogy a komplex, számos szereplőt magukban foglaló programok a legeredményesebbek, de ezeken túl szükséges lenne a pénzügy kultúrát érintő tantárgyak oktatásának kötelezővé tétele.

JEL-kódok: A20, G53,

Kulcsszavak: pénzügyi oktatás, európai országok, programok, kezdeményezések

1. BEVEZETÉS

Különösen a harmadik évezred elején kapott nagy jelentőséget az a tény, hogy szükséges az egyén figyelmét minél inkább felhívni a pénzügyi tudatosság legalapvetőbb kérdéseire, és ezek között leginkább a különböző megtakarítási formákra. Ehhez igazi lökést a 2007–2009-es pénzügyi, majd reálgazdasági válság adott, ugyanis ekkor a közgazdászok pénzügyi kultúrát érintő, modern felfogása különösen a figyelem középpontjába került. A világ és az európai kontinens kormányai sorra indították el, illetve erősítették meg a pénzügyi kultúrát érintő

---

¹ *Kovács Levente* főtitkár, Magyar Bankszövetség, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem. E-mail: kovacs.levente@bankszovetseg.hu.

Pásztor Szabolcs docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. E-mail: pasztor.szabolcs@uni-nke.hu.

programjaikat, és igyekeztek minél szélesebb tömegek számára elérhetővé tenni a releváns oktatási és képzési anyagaikat. Mindezt tették annak érdekében, hogy a társadalmi csoportok sérülékenységet csökkentsék, illetve időközben az is nyilvánvalóvá vált, hogy egyértelmű és szoros kapcsolat van a pénzügyi kulturáltság szintje és a gazdasági növekedés között (Kovács–Nagy, 2022). Alapvetően a pénzügyi oktatás területén a harmadik évezred elején markáns változások következtek be, amelyek áttekintése és értékelése időről időre szükségeszerű és tanulságos.

A tanulmány elsődleges célja, hogy röviden bemutassa a világ néhány régiójának teljesítményét a pénzügyi kultúra területén, hogy jobban megértsük Európa és az európai országok jellemző jegyeit. Emellett pedig érdemes azt is áttekinteni, hogy a vizsgálat alá vont öt országban (Finnország, Németország, Franciaország, Hollandia, Svájc) milyen pénzügyi tudatosságot javítani kívánó programok futnak, és ezek milyen mértékben tudnak hozzájárulni a pénzügyi műveltség javulásához. Az összehasonlításban és az értékelésben nagy segítségünkre lehet az a tény, hogy a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) által elindított Financial Literacy Programme elindulása óta jelentősen megszaporodott a releváns szakirodalmak száma, és ezek segítségével érdemes lehet áttekinteni azt, hogy milyen pénzügyi kulturáltsági szinten vannak egyes európai országok. Emellett pedig számba lehet venni azt is, hogy milyen célzottan a pénzügyi tudatosság és tájékozottság általános szintjét emelni kívánó programok és kezdeményezések indultak el ezekben az országokban.

A tanulmány tehát az említett államok jelenlegi helyzetét árnyalja, és a pénzügyi kulturáltság terén meghozott erőfeszítéseket tárgyalja. Az egyes országok példája és eredményei sokatmondóak lehetnek a hazai döntéshozók számára is, azonban azt már előljáróban is leszögezhetjük, hogy gyakran még a gazdaságilag legfejlettebb országokban is vannak hiányosságok a pénzügyi műveltség területén. Általános probléma továbbá, hogy a pénzügyi képzettség mind társadalmi csoportokon, mind pedig országokon belül is nagy szórást mutat, az országok közötti különbségeket már nem is említve. Ez a probléma nagy valószínűséggel enyhíthető lenne a pénzügyi oktatás kötelezővé tételével.

A tanulmány logikai menete a következő: először a világ és az európai országok pénzügyi kulturális helyzetét igyekszünk bemutatni, és megvilágítjuk, hogy hol tartanak az egyes régiók és országok. Ezt követően a pénzügyi műveltség és a gazdasági növekedés kapcsolatát tárjuk fel, majd később az egyes országok gyakorlatait emeljük ki. A következtetések pedig lehetőséget adnak arra, hogy a jó gyakorlatokat mérlegelés tárgyává tegyük, és esetlegesen implementáljuk.

2. A PÉNZÜGYI KULTÚRA HELYZETE A VILÁGBAN ÉS EURÓPÁBAN

A Standard & Poor's pénzügyi ismeretekkel foglalkozó és folyamatosan megismélt globális felmérése 140 országot érint; jellemzően 150 ezer felnőttet keresnek meg négy sztenderd kérdéssel, amelyek a kamatos kamatot, az inflációt, a kockázatok megosztását és az egyszerű kamatszámítást érintik (*Klapper et al., 2015*). Azokat, akik e négy kérdés közül legalább háromra helyesen válaszolnak, már pénzügyileg műveltnek tekinthetjük (*1. táblázat*). A felmérésekből historikusan is megállapítható, hogy a világátlagban a Standard & Poor's csak minden harmadik felnőttet tud pénzügyileg tájékozottnak tekinteni. Az Európai Unió, az USA és az Európán kívüli fejlett országok átlagosan magasabb pontszámot érnek el, mint az ezen kívül eső országok, de minden egyes régió belül vannak kimondottan jól és rosszul teljesítő szereplők. Botswana-ban, Bhutánban, Türkmenisztánban, vagy éppen Uruguayban szinte minden második ember rendelkezik pénzügyi ismeretekkel, a pénzügyi műveltség aránya azonban 20 százalék alatti Haitin, Nepálban, Tádzsikisztánban vagy éppen Szomáliában. A rendszer jellemzője tehát a nagyfokú heterogenitás.

1. táblázat

Pénzügyi tudatosság a világban

Ország/régió	Országok száma	Elért pontszám
EU	28	50
EU-n kívüli fejlett (USA kivételével)	8	58
USA	1	57
Kína	1	28
Ázsia (Kína kivételével)	12	32
Afrika	35	33
FÁK-térség	12	30
Latin-Amerika és a Karib-térség	19	29

Forrás: Batsaikhan–Demertzis (2018)

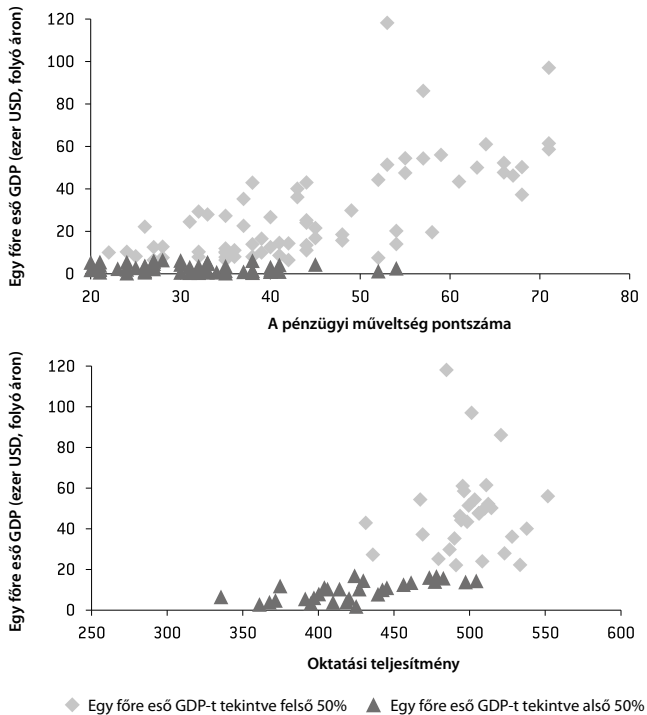
A felmérések eredményei fontos kapcsolatokra és tényezőkre tapintanak rá, melyek között elemi fontosságú azt megemlíteni, hogy az egy főre jutó GDP-vel közelített gazdasági fejlettség és a pénzügyi kultúra között egyértelmű összefüggés van, azonban ez az együttmozgás a már fejlett gazdaságok esetében markánsabb, mint a fejlődő és feltörekvő országokban. A Standard & Poor's felméréseiből jól látható továbbá az is, hogy a pénzügyi ismeretek, a számtani ismeretektől eltérő-

en, a „gazdag” országok készsége. (Amíg kimondottan jók a matematikai adottságok az olyan fejlődő és feltörekvő országokban, mint India vagy Kína, addig a pénzügyi műveltségük terén van még növekedési tartalékuk.) Amíg azonban viszonylag erős kapcsolat van az egy főre jutó GDP és a pénzügyi kultúra pontszámai között a fejlett országok esetében, az alsó 50 százaléknál viszont kevésbé egyértelmű a gazdasági fejlettséggel együttmozgás (Batsaikhan–Demertzis, 2018).

Kimutatható, hogy a pénzügyi ismeretek a fejlettség magasabb szintjén válnak egyre fontosabbá. Mindez ellentétben áll azzal az általános szintű oktatással, amely a fejlettség minden szintjén releváns és a GDP-vel egyértelmű pozitív kapcsolatot mutat (1. ábra).

1. ábra

Az általános és a pénzügyi oktatás kapcsolata az egy főre eső GDP-vel

Forrás: Batsaikhan–Demertzis (2018)

A fő üzenet természetesen nem az, hogy a szerényebb fejlettségű országokban nincs szükség a pénzügyi tudatosság emelésére, hanem sokkal inkább arról van szó, hogy szerényebb a megtérülés foka. Több kutatás is bizonyítja, hogy az oktatás

általános színvonalának emelése megágyaz a későbbi pénzügyi oktatás eredményességének. Ebből pedig az következik, hogy amíg az Európán kívüli jellemzően fejletlenebb régióknak egy következetes forгатókönyv mentén kell előkészíteniük a pénzügyi kultúra fejlesztését, és ez jellemzően egy hosszabb folyamat, addig Európában már célzott programokkal érdemes előremozdítani a pénzügyi kultúrát.

Az Európai Unió pénzügyi tudatosságot taglaló kutatási eredményei nagyságrendileg nem térnek el az USA hasonló mutatóitól. Fontos azonban azt kiemelni, hogy a teljes mutató mögött számos hasonlóság azonosítható: az alacsonyabb jövedelmi csoportokba tartozók, a nők és a kevésbé képzett válaszadók alacsonyabb pontszámokat érnek el, mint a népesség egyéb része. A pénzügyi tudatosságot mérő mutató a korcsoportok között púp alakú eloszlást mutat. A 25 év alattiak és a 70 év felettek érik el a legalacsonyabb mutatókat, és a legtöbb jó válasz az 55–65 év közötti korcsoportban születik (*Lusardi–Mitchell, 2011*). A nők általában minden országban és minden korcsoportban alacsonyabb pontot érnek el, és sokkal gyakrabban válaszolnak *nem tudommal*, mint a férfiak. Ezzel ellentétben nincs nemek közötti különbség az iskoláskorúak pénzügyi tudatossága esetében, amely megerősíti a fiatalokban történő pénzügyi oktatás szükségességét (OECD, 2012). Ezen a ponton érdemes feltennünk viszont azt a kérdést, hogy miért is annyira kiemelten fontos a pénzügyi kultúra az inkluzív növekedés szempontjából. Erről Kovács–Nagy (2022) úgy vélekedik, hogy a pénzügyi tudás megszerzésének támogatása, az esélyegyenlőség megteremtésének eszköze is. Ezen túl a következőkben áttekintjük azt, hogy az európai környezetben milyen lényeges elemek említhetők.

3. A PÉNZÜGYI KULTÚRA ÉS AZ INKLUZÍV NÖVEKEDÉS KAPCSOLATA EURÓPAI KONTEXTUSBAN

A releváns szakirodalom tanulmányozásakor egyértelműnek tűnik, hogy az inkluzív növekedés elérésének egyik előfeltétele az, ha felvértezzük az embereket azon képességekkel, amelyekkel jobban el tudnak igazodni az egyre összetettebb pénzügyi világban. A szegény és hátrányos helyzetű társadalmi rétegek számára a növekvő pénzügyi tudatosság egyértelműen nagyobb hozzáférést jelent a gazdasági növekedés előnyeinek kiaknázásához (Batsaikhan–Demertzis, 2018).

Ahogy az korábban is hangsúlyoztuk, a különböző pénzügyi műveltséget mérő kutatásokban a kevésbé képzett és alacsonyabb jövedelmű egyének alacsonyabb pontszámot érnek el, mint a népesség többi része. Ráadásul nemenkénti és regionális eltérések is azonosíthatóak, utóbbiak esetében pedig az látható, hogy a vidéken élők rendre alacsonyabb pontszámot érnek el, mint a városban élők. Az USA-ban ebben az értelemben létezik még egy bizonyosfajta faji szegregáció,

ugyanis a fehérek és az ázsiai származásúak rendszeresen jobban teljesítenek a pénzügyi tudatosságot feszegető kutatásokban, mint a feketék és a spanyol ajkúak. Európában pedig a bevándorló háttérű iskolás korú gyermekek rendszeresen alulteljesítenek a nem bevándorló háttérűekkel szemben. Az inkluzív növekedés legfontosabb hívószavai a szegénység, a társadalmi kirekesztettség, az egyenlőtlenség és a társadalmi mobilitás, így ezen tényezők fényében árnyaljuk tovább a pénzügyi kultúra és a gazdasági növekedés európai kontextusát.

Egyértelmű és statisztikailag kimutatható kapcsolat tárható fel az egyenlőtlenség és a pénzügyi tudatosság mutatói között az európai uniós országokban. A reláció egyértelmű: azon országok esetében, ahol jobbak a pénzügyi tudatosságot mérő mutatók, jellemzően alacsonyabb a vagyoni és jövedelmi koncentráció foka (Batsaikhan–Demertzis, 2018). Ebbe a kategóriába tartozik Svédország, Dánia, Hollandia vagy éppen Finnország. Alacsonyabb mutatókhoz pedig nagyobb egyenlőtlenség társul: Románia, Portugália, Bulgária, Ciprus. A kapcsolat tehát egyértelműen negatív a két vizsgált tényező között. *Lusardi* és szerzőtársai (2017) tanulmányukban azt bizonyították, hogy a pénzügyi műveltség a jövedelmi egyenlőtlenségek 30–40%-át magyarázza. *Phelps* (2017) munkájában pedig arra irányította rá a figyelmet, hogy a magasabb pénzügyi műveltség egyértelműen növekedést generáló tényező. Mindezek tükrében az európai országok felismerték a pénzügy kultúra terjesztésében rejlő lehetőségeket, különböző programok és kezdeményezések mentén megpróbálják kiaknázni annak növekedésgeneráló hatásait.

4. KÖRKÉP A PÉNZÜGYI KULTÚRA TERJESZTÉSÉNEK MEGJELENÉSI FORMÁIRÓL

Az Európai Bankszövetség (European Banking Federation) 2020 novemberi jelentésében megállapította, hogy összesen 35 európai ország vesz részt az európai pénzügyi műveltségi mozgalomban, és mintegy 125 külön kezdeményezés létezik, amelyekkel egész Európában a pénzügyi oktatást kívánják népszerűsíteni és a pénzügyi tudatosságot erősíteni. A részt vevő országok egyre inkább arra törekednek, hogy összekapcsolják a köz-, illetve a magánszférát a kérdéskör fontosságának minél jobb kiemelésé érdekében (EBF, 2020).

Eddig kimondottan látványos kezdeményezések születtek, hiszen többek között a nemzeti bankszövetségek igyekeznek önállóan vagy társult formában európai programokat indítani. A leggyakrabban a tanárok, az iskolások és többek között a nyugdíjasok csoportjait online forrásokkal és szórólapokkal célozzák meg, de ezen kívül komolyabb figyelemfelkeltő kezdeményezések is vannak. Ezek nem nélkülözik az online és applikációs megoldásokat sem, amelyekkel a tanulásra

legfogékonyabbakat igyekeznek minden lehetséges módszerrel megcélózni. A következőkben öt ország példáját szemlélteti a tanulmány.

4.1. Finnország példája

Finnország kapcsán elsőként arra érdemes rámutatni, hogy alapvetően kötelező a pénzügyi oktatás, azonban az ismeretek átadása más tantárgyakba van integrálva. Korábban a finn jegybank a pénzügyi oktatásra vonatkozóan nemzeti stratégiát dolgozott ki, azonban ennek implementálására még nem került sor. Emellett azonban kimondottan perspektivikus és látványos a magán- és az állami szereplők együttműködése. Ennek eredményeként olyan programok jöttek létre, mint az *Economic Guru (Talouguru)* vagy éppen a *Zaldo* (EBF, 2020).

A *Finance Finland* (Finanssiala, FFI) kezdeményezés szerint minden finn számára elemi fontosságú a személyes pénzügyek hatékony menedzselése. Az FFI igyekszik egy ernyő alá vonni a pénzügyi szektort, ebbe pedig beleértendő a bankokon kívül a biztosítók, a brókerek és az alapkezelők köre is. Minden egyes évben nagyjából 25 ezer finn részesül az FFI-hez köthető pénzügyi oktatásban. A pénzügyi műveltség elsajátítása kötelező, ugyanis az általános iskolákban a társadalmi tanulmányok, a háztartási gazdaságtan és a matematikai tantárgyak keretein belül történik a személyes pénzügyek oktatása. Az oktatási anyagot és a képzési programot a tanulók 18 éves koráig az állam bocsátja rendelkezésre. A célkitűzés egyértelmű: fel kell készíteni az egyént arra, hogy saját maga tudja kezelni a pénzügyeit és a kockázatait.

Ahogy az korábban is kiemeltük, a szervezet által elindított két legfontosabb program az *Economic Guru* és a *Zaldo*. A *Zaldo* egy innovatív, játékos tanulási környezetet nyújt, amely a 10–16 éves diákokat célozza meg. A játék vizsgálhatóságot is biztosít, amelynek a győztesei Finnország képviselőiként indulhatnak el az *European Money Quiz* döntőjében. Az *Economic Guru* a középiskola felső tagozatosai számára létrehozott éves verseny, mely 1997-ben indult és azért is egyedülálló, mert a jól teljesítők a finn egyetemek közgazdasági programjaira felvételi vizsga nélkül nyerhetnek felvételt. Az országban nagyjából 1000 diák vesz részt a versenyen minden évben. Érdekes, hogy a versenysorozatot a kilencvenes évek elején megélt recessziós tapasztalatok és a finnek általános pénzügyi műveltségével kapcsolatos széles körű aggodalma indította el.

A *Getting to know the economy* egy olyan szemináriumi sorozat, amely azokat a társadalomtudományi területen mozgó tanárokat célozza meg, akik pénzügyi ismeretek oktatásával foglalkoznak. A programban több mint 300 tanár vesz részt.

Az FFI ezen túl 2019-ben 100, 2020-ban pedig 50 biztosításhoz kapcsolódó rendezvényt tartott, amelyekkel nagyjából 2200 finn fiatalat értek el. Ezen programok

célja a magán- és az állami biztosítási rendszerek megismerése volt. A jelzett intézményen túl a finn bankoknak saját kezdeményezései is vannak, amelyek kapcsolódnak egyéb szereplőkhöz is (*Junior Achievement Finland* és *Economy and Youth*). Néhány bank komoly programsorozatot hozott létre, és látványosan növelte a rendelkezésre álló forrásokat is. 2020 óta a Bank of Finland a pénzügyi oktatásért felelős nemzeti entitás, emellett pedig ez az intézmény őrökdi a nemzeti stratégia alakítása felett is. A Ministry of Education és a Finnish National Agency for Education felelős az iskolákban történő pénzügyi oktatásért (EBF, 2020).

4.2. Németország példája

Németországban a 16 szövetségi tartományból háromban kötelező a pénzügyi oktatás, és a nemzeti bankszövetség számos sikeres projektet jegyez. Egyelőre nincs nemzeti szintű stratégia, és a pénzügyi oktatás decentralizált. Az országban szinte alapvetés, hogy az iskolákban a diákok nem kapnak kellő pénzügyi oktatást. Emellett pedig nem kielégítő a színvonal sem, ezért kiemelt fontosságúak a különböző kezdeményezések. Németországban nagyjából 25 éve a Német Bankszövetség (Association of German Banks, AGB) felelős a pénzügyi műveltség javításáért. Alapvetően a szervezet két legfontosabb programja két iskolai verseny; a *School banker* és a *Youth and Economy*. Az előbbi 1999-ben vezették be: alapvetően egy kimunkált üzleti játék a felső tagozatos diákok számára. A résztvevők kisebb csoportokban igyekeznek a saját virtuális bankjukat különböző piacokon menedzselni. Abban kell dönteniük, hogy milyenek legyenek a kölcsönök kamatai, kötvényeket kell kibocsátaniuk, fiókokat kell nyitniuk vagy éppen bezárniuk és meg kell határozniuk a marketingköltségeket is. Három hónapon keresztül minden csoport (egyébiránt fordulónként 800) 20 piacon játszik. Minden év márciusában a legjobb 20 csapat egymás ellen játszik Berlinben. A győzteseknek pedig egyéni, illetve az iskoláik számára odaítélt díjakat kapnak. A verseny egyszerre nyújt betekintést a diákoknak a vállalkozások és a bankok működésébe, miközben teszteli csapatmunkájukat, kezdeményezőkéességüket, elemző gondolkodásukat és kommunikációs készségeiket is (EBF, 2020).

A 2000-ben megszületett *Youth and Economy* kezdeményezést a Német Bankszövetség és a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* koordinálja. Nagyjából 1000 középiskolás diák kapja meg naponta a napilapot, és megtanulják, hogyan kell értőn elolvasni az újság gazdasági hasábjait. Ezt követően azokról a vállalatokról írnak a diákok, amelyek többször megjelentek az újságban. Ezután pedig minden hónapban és negyedévben a diákok cikkei helyet kapnak a lap nyomtatott változatában. Majd pedig minden szeptemberben a legjobb három diák és azok iskolái értékes díjakat kapnak a Német Bankszövetség elnökétől, a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* főszerkesztőjétől, valamint valamelyik szövetségi minisztertől, esetleg a

kancellártól (EBF, 2020). Az elkötelezett tanároknak köszönhetően mindegyik verseny sikeres volt az utóbbi 20 évben. Több mint 105 ezer diák vett részt a vetélkedőkön Németországból, Ausztriából és Svájcban. Ezenkívül a Német Bankszövetség még más kezdeményezéseket is ajánlott, ezeket pedig számos tantárgyba lehet integrálni (társadalom- és politikatudományok, német nyelv és matematika) az általános iskolától kezdődően egészen a gimnáziumokig. Ennél fogva azok a diákok, akik nem részesülnek pénzügyi oktatásban, vagy nem tanulnak közgazdasági tárgyakat a tantervek részeként, megtanulhatják, hogyan bánjanak okosan a pénzükkkel.

Ezen túl a Német Bankszövetség koordinálja az ország részvételét a European Money Quiz programban is. A szervezet által gondozott *This is Money* egy olyan program, amely a tanárokat célozza meg oktatási anyagokkal (leginkább prezentációkkal). Az ehhez hasonló *Money at School* ugyancsak a tanárokat segíti magyarázó videókkal, podcastokkal és interaktív okos megoldásokkal. Az ehhez kapcsolódó applikációt 2019-ben 30 ezerszer töltötték le, és megkapták a Comenius Edu Media kitüntetését is. Az *All around money* egy olyan szerepjáték, amelyben a diákoknak azt kell kitalálniuk, hogy milyen pénzügyi személyiséggel rendelkeznek, és játékosan megismerkednek a legfontosabb pénzügyi kérdésekkel. A *Get Ready* egy olyan program, amelynek a segítségével a diákok arról kaphatnak képet, hogy szakmai szempontból mivel szeretnének foglalkozni a jövőben.

A Német Bankszövetségnek az egyik legfontosabb partnere a nemzeti szabályozó hatóság, a Német Szövetségi Bank, amely egyébiránt a közelmúltban hozta létre a pénz tematikájú múzeumát Frankfurtban. Az országban számos olyan kezdeményezés van, amely a pénzügyi oktatást és a vállalkozások indítását célozza meg, azonban ezek többsége kis horderejű, és regionálisan működik. Éppen emiatt hozta létre a Federal Ministry of Economics a *Spirit of Entrepreneurship* nevű hálózatot, amelynek célja a kezdeményezések összefogása. A német bankszövetség támogatja továbbá a *Germany – Land and Ideas* kezdeményezést, amely pénzügyi tudatossági programokat indít, egyben implementál is. A német bankszövetség szoros együttműködésben dolgozik azzal a 170 bankkal, amelyet képvisel. A nagy bankok közül a Deutsche Bank, a Commerzbank és a Hypo-Vereinsbank saját pénzügyi oktatási programot is gondoz. Érdekesség, hogy Németországban a fogyasztóvédelmi csoportok részéről erős ellenállás tapasztalható a bankok pénzügyi tudatosságot érintő kampányai kapcsán. A banki szektor azonban széles támogatást élvez az oktatási programjai révén.

4.3. Franciaország példája

Összességében a franciák érdeklődnek a gazdaság és a gazdasági kérdések iránt, azonban egészen keveset tudnak ezekről. A pénzügyi tudatosságuk pedig nagyjából az egyéb más európai országokéhoz hasonlítható (Arrondel, 2018). Sok válaszadónak van gondja az olyan alapvető pénzügyi fogalmakkal, mint a kockázatok diverzifikációja, infláció vagy éppen kamatos kamat. A megkérdezettek nagyjából 48 százaléka tudott a kamatokhoz kapcsolódóan jó válaszokat adni, és 61 százalékuk értette meg azt, hogy milyen hatása van az inflációnak a vásárlóerőparitásra. A válaszadók 67 százaléka tudta megfelelően osztályozni a befektetési kockázatokat. A válaszadók kevesebb mint egyharmada válaszolta meg helyesen azt a három kérdést, amelyet a pénzügyi tudatosság mérésére használnak. A társadalom bizonyos rétegei sokkal sérülékenyebbek, mint mások: a nők, a fiatal felnőttek, az idősek és a szerényebb képzettségű emberek (Arrondel, 2018).

Megközelítőleg 29 millió francia háztartás rendelkezik tekintélyes megtakarításokkal (a bruttó rendelkezésre álló jövedelem 16 százalékával). A megtakarítások nagyrésze azonban nem a leghatékonyabb csatornába áramlik, ugyanis a megtakarítási eszközök között nagy szerepet játszanak az ingatlanok. A francia háztartások pénzügyi megtakarításai a bruttó rendelkezésre álló jövedelem közel 6 százalékát érik el, ami az euró-zóna átlaga feletti érték (Arrondel et al., 2020).

A második világháború után a jóléti állam központi szerepet játszott a francia nyugdíjrendszerben. A vonatott gazdasági növekedés és a korstruktúra kedvezőtlen változása azonban megterhelte a francia felosztó-kirovó nyugdíjrendszert. 2050-re 60 százalékkal növekszik majd a nyugdíjas háztartások száma, ezen idő alatt pedig a munkaképes korú népesség alig 10 százalékkal. Ráadásul 2019-ben a nyugdíjrendszerhez köthető hiány 4,2 milliárd eurót ért el, amely azért is lehet meglepő, mert az utóbbi időszakban számos fontosabb reformintézkedés született. Az országban alapvetően historikusan magasak a megtakarítási ráták, így a legfontosabb kérdés az, hogyan alakulnak a családok portfólióinak elemei, és milyen lendületet vesz a vagyonfelhalmozás. Ebből adódóan a pénzügyi oktatás fontos szerepet kell, hogy vállaljon a pénzügyi portfólió megtervezésében és kockázatoságának kialakításában (Arrondel, 2018).

Franciaországban már évtizedekkel korábban elindult az általános iskolákban a takarékoskodásra való nevelés, és a takarékpénztárak már a hatvanas években is takarékoskodásra ösztönző képeskönyveket osztottak az alsósoknak, hogy segítsék az iskolai megtakarítást. Mint ahogyan más országokban is, az OECD Financial Literacy Programme bevezetésével Franciaországban is elindult a pénzügyi oktatás átfogó fejlesztése. Elsőként a Public Financial Literacy Institute (IEFP) jött létre 2006-ban, majd 2011-ben a Cité de l'Économie et de la Monnaie, később, 2017-ben pedig a Banque de France égisze alatt működő *My Money matters*

program. A Banque de France (2019) szerint egyébként a franciák közgazdasági tudásának mérése már több mint húsz éve nagyobb hangsúlyt kap, és ezt gyakran megismételt felmérések is megerősítik.

Franciaországban a pénzügyi oktatás kapcsán nemzeti szintű stratégiát hoztak létre, melyben a pénzügyi szabályozó hatóság fontos szerepet játszik. Ugyanakkor az iskolákban nem kötelező a pénzügyi oktatás. A francia bankszövetség (French Banking Federation, FBF) legfontosabb célkitűzése a pénzügyi oktatás kapcsán az, hogy a francia rendszerhez köthető pénzügyi tudást adjon át. Az FBF olyan oktatási programot hozott létre, mint a *Keys of the Banks*, amely az önkéntesek és a szociális munkások szektorát érinti. Ingyenes információ és számos eszköz érhető el az állampolgárok számára a mindennapos bankolás könnyebb megértéséhez. Az egyszerű és magyarázó nyelvezet segítségével ez a teljesen ingyenes program a bankolás jobb megértését szolgálja. A kezdeményezés 2015-ben indult, és több mint 4 millió embernek segít minden évben.

Az ország bankszövetsége ugyancsak 2015-ben indította útjára az *I invite a Banker to my Classroom* kezdeményezést. Játékos oktatási tapasztalaton keresztül a program a 8–11 éves diákok számára a kezdeti költségvetési tervezés lehetőségét adja meg, amelyhez az iskolai oktatási program és a játékos oktatási workshopok adnak alapot. Amint keresni kezdenek, a diákok azonnal alkalmazhatják az elsajátított képességeket annak érdekében, hogy takarékoskodjanak, és érdemben kezeljék a kezdeti jövedelmüket. Az *I Invite a Banker to my Classroom* kezdeményezés 2019-ben 20 ezer diáknak segített, azonban az elkövetkező években a résztvevők száma várhatóan növekszik, ugyanis 2020-tól a Ministry of Education felügyeli a programot. Az FBF egy új pénzügyi oktatási kezdeményezésen is dolgozik, amely ahhoz a nemzeti univerzális szolgáltatáshoz kapcsolódik, amelyhez a francia jegybank és más érintettek is kapcsolódnak. Az alapötlet az, hogy a 16–18 éves önkéntesek számára vicces foglalkoztatási lehetőségeket biztosítsanak a költségvetés, a fizetések, a hitelek és a megtakarítások témakörében. A modulok szervezése a bankárok tevékeny részvételét igényli, és az eseményeket minden évben júniusban és júliusban tartják.

Az FBF tevékenyen részt vesz a francia jegybank által elindított pénzügyi oktatás nemzeti stratégiájának alakításában, amelyben a Ministry of Economy and Finance, a Ministry of National Education and Youth, a Ministry of Agriculture és a Ministry of Social Affairs is komoly szerepet vállal. A banki szektor szerepe fontos, a fogyasztói csoportosulásoknak is részt kell vállalniuk a kezdeményezések formálásában. Franciaországban az iskolák és a közösségi testületek üdvözlik a banki szektor segítségét a pénzügyi oktatásban. A döntéshozók pedig támogatják a bankszektor erőfeszítéseit.

4.4. Hollandia példája

Hollandia a legmagasabb fejlettségi szintet elért országok közé tartozik az Európai Unióban, amit jól példáz, hogy kiterjedt társadalombiztosítási és nyugdíjrendszere van. Annak ellenére, hogy az utóbbi évtizedekben látványos növekedési ütemet tudott fenntartani az ország, és a jóléti társadalmak egyik mintaképe, a lakosságból mintegy 3 milliónyian a pénzügyileg sérülékeny csoportba tartoznak (MoneyWise, 2019). Ráadásul, ahogyan ezt az ország statisztikai hivatala is megerősíti, a holland háztartások több mint 13 százaléka felkészületlenül várja/várná a pénzügyi viharokat (Statistics Netherlands [CBS], 2019). Meglepő továbbá azt látni, hogy azon háztartások száma, amelyek nehezen menedzselhető adósságokkal küzdenek, meredeken emelkedett az utóbbi években. Ez pedig különösen a fiatal családoknál jellemző, ugyanis a holland Debt Registration Center (BKR) 2020-as kimutatása szerint hét egyén közül egynek vannak pénzügyi gondjai, és ezek az egyének jellemzően 24 évnél fiatalabbak. A pénzügyi piacok a digitalizációs és egyéb tendenciáknak köszönhetően egyre összetettebbé válnak/váltak, és a kormányok is egyre nagyobb mozgásteret adnak az egyének számára a saját pénzügyeik menedzselésében. Ennek fontos példáját mutatja a holland kormányzat azon lépése, hogy 2015-ben 2021-től 67 évre emelte a nyugdíjkorhatárt, és ennek a változását a születéskor várható élettartamhoz kötötte. Mindez pedig azt jelenti, hogy az egyéneknek maguknak kell meghatározniuk, hogy mennyit takarékoskodnak, ha korábban szeretnének nyugdíjba menni. Ezen kívül még számos olyan intézkedés született, mely egyértelműen jelzi, hogy a hollandoknak nagyobb figyelemmel kell kísérniük saját pénzügyeiket.

A pénzügyi tudatosságra vonatkozóan egyébként a holland jegybank *Household Survey* felmérését emelhetjük ki elsőként 2010-ből, amelyen a megkérdezettek közel 45 százaléka felelt helyesen a pénzügyi tudatosság három nagy kérdésére. Lusardi és Mitchell (2014) azonban felhívja a figyelmünket arra a tényre, hogy a német (53,2%) és a svájci (50,1%) eredmények még ennél is jobbak voltak. A felmérést 2015-ben megismételték, amiből az derült ki, hogy a holland válaszadók 47,2 százaléka válaszolt helyesen, ez némi javulást mutat. Az OECD 2016-as kutatása szerint 21-től 13,4-es értéket ért el Hollandia, ami az akkor vizsgálat alá vont 30 ország esetében átlag feletti pontszámot jelentett, viszont az OECD-országoknál átlag alattit.

Ahogyan az már korábban kiemelésre került, a Standard & Poor's Global Financial Literacy Survey felmérése több mint 140 országra fókuszál. A szervezet öt kérést tesz fel, amelyek érintik a kockázatok diverzifikációját, az alapvető számolási készségeket, az inflációt és a kamatos kamatot. Ebben a felmérésben Hollandia a legmagasabb pénzügyi műveltséggel rendelkező országok között szerepelt, ugyanis a válaszadók 66 százaléka pénzügyi szempontból műveltnek volt tekinthető (Klapper et al., 2015). A felmérések alapján egyébként azt mondhatjuk,

hogyan a hollandok a pénzügyi műveltség tekintetében viszonylag jól teljesítenek. A holland fiatalok pénzügyi műveltsége nagyjából megegyezik a teljes népességével, azonban körülbelül ötből egy diáknak nincsenek meg az alapvető képességei ahhoz, hogy mindennapi pénzügyi döntéseket hozzon. Ráadásul a társadalmi és gazdasági szempontból hátrányos helyzetű fiatal válaszadók kétszer nagyobb valószínűséggel értek el alacsonyabb pénzügyi műveltségi mutatókat, mint az előnyösebb helyzetben lévők (OECD, 2017).

Hollandiában az első pénzügyi kultúra fejlesztését érintő nemzeti stratégia 2008-ban indult, ezt 2014-ben és 2019-ben továbbfejlesztették. Ennek hivatalos neve a *National Strategy for Financial Education*. Hollandiában tehát nemzeti szintű stratégia működik a pénzügyi oktatás területén, amit egyébiránt a magán- és az állami szereplők jó együttműködése fémjelez. A pénzügyekkel való foglalkozás kulcsfontosságú a tinédzserek számára, ugyanis számos középiskolás vállal félállást és kezd pénzt keresni, azonban a pénzügyi stúdiumok oktatása még mindig nem kötelező. A Holland Bankszövetség (Dutch Banking Association, DBA) különös figyelmet fordít a pénzügyi oktatásra, amelynek legfontosabb elemei a gyerekeket és a fiatalokat megcélzó pénzügyi műveltségi programok. A szervezet célja az, hogy pénzügyi készségekkel ruházza fel a fiatalokat. A DBA az állami és a magánkezdeményezések fő résztvevőjeként működik közre a pénzügyi oktatási programokban, amely minden korosztályt igyekszik bevonni, és a sérülékeny csoportokra is fókuszál (Arrondel et al., 2020).

A Holland Bankszövetség 2011 óta szervezi meg a *Bank in the Classroom*ot, az általános iskolások számára létrehozott oktatási programot. Minden évben egy izgalmas Cash Quizt rendeznek, amit egy, a pénzhez kapcsolódó játék követ. Banki alkalmazottak önkéntesként jelentkeznek kvízmesternek. 2021-től kezdődően a holland Money Week program és a Bank in the Classroom kezdeményezés teljesen átállt online formára az új típusú koronavírus-járvány miatt. A DBA másik oktatási programokat is elindított: *Money Type Test*, *Me and my Money* (ezek a középiskolák számára érhetőek el). A *How to earn money* pedig a szakközépiskolákat célozza meg. Ezen túl érdemes még kiemelni, hogy a DBA részt vesz a European Money Quiz programban is, és 2019-ben nagyjából 200 ezer fiatal vett részt a bankszövetség által indított oktatási programokban.

Hollandiában a *MoneyWise* kezdeményezésben jelenik meg az állami szervek és az iparágak együttműködése. *Máxima* királynő oroszlánrészt vállal továbbá a pénzügyi készségek fejlesztésében, ugyanis ő a MoneyWise platform tiszteletbeli elnöke. Az egyes kereskedelmi bankok részt vesznek a pénzügyi oktatási programokban, ráadásul saját projekteket is indítanak a pénzügyi oktatás területén. A fiatalok számára szervezett programokat támogatnak, segítik a költségvetés tervezését és információt szolgáltatnak pénzügyi kérdésekben a szélesebb közönség számára.

Hollandia egyértelműen jó példáját mutatja az állami és a magánszereplők együttműködésének, aminek a koordinálásában a holland pénzügyminisztérium vesz részt. Ehhez illeszkedik, Magyarországhoz hasonlóan, számos olyan szervezet, amely a pénzügyi tudatosság fejlesztésében vesz részt. Ezek között az első a *National Institute for Family Finance Information* (NIBUD) volt, amely független alapítványként arra törekszik, hogy információt és tanácsot nyújtson a háztartásoknak pénzügyi kérdésekben. Emellett pedig az intézmény azoknak a szakembereknek is igyekszik segíteni, akik a fogyasztók pénzügyi kérdéseivel foglalkoznak (bankok, pénzügyi szolgáltató intézmények és tanárok). A NIBUD leginkább kutatásokkal, tanácsokkal, referenciaadatokkal, kalkulációs eszközökkel, oktatással és oktatási eszközökkel segít. Később, 2006-ban a holland pénzügyminisztérium elindította a MoneyWise platformot, amelynek célja az állampolgárok pénzügyi jóllétének a javítása volt. Jelenleg a legnagyobb hangsúlyt a pénzügyi oktatás terén az kapja, hogyan készítsék fel a háztartásokat és különösen a legsérülékenyebb csoportokat arra, hogy kezelni tudják a kiszámíthatatlan élethelyzeteket (munkahely elvesztése vagy éppen betegség), és pénzügyi szempontból csökkenjen a sérülékenyséjük. Emellett pedig az is nagy szerepet kap a MoneyWise kezdeményezésben, hogy ne csak fiatalokban induljon el a pénzügyi készségek fejlesztése, hanem ezen készségek kialakítása a képzés minden szintjén váljon az iskolai oktatási programok szerves részévé. Az olyan pénzügyi intézmények, mint például a bankok vagy a biztosítótársaságok és nyugdíjalapok, az ügyfeleik oktatása segítségével igyekeznek előmozdítani a felelős pénzügyi döntések meghozatalát. Az egyik legnagyobb holland bank, az ING például elindította a *Think Forward* kezdeményezést, amellyel a pénzügyi döntések mögötti mechanizmusokat igyekszik megérteni, és a megszerzett tudást arra kívánja felhasználni, hogy olyan eszközöket fejlesszen ki, amelyekkel az egyének pénzügyi döntéseit segíthetik. Az egyértelműen látható, hogy Hollandiában számos kezdeményezés indult el a pénzügyi tudatosság növelésére, de még mindig van lehetőség az előrelépésre.

A pénzügyi ismeretek egyébként választható tantárgy az iskolákban, és a közgazdaságtanhoz, a matematikához és a társadalomtudományokhoz kapcsolódóan oktatják. A pénzügyi ismeretek elsajátítása várhatóan a 2023/2024-es tanévtől kezdődően kötelezővé válik.

4.5. Svájc példája

Lusardi (2019) tanulmánya arra mutat rá, hogy a nagyjából 8 milliós népességű Svájcban Ausztriával és Németországgal egyetemben kimondottan magas a pénzügyi műveltség foka. Az ország azonban az alacsonyabb kategóriában tekinthető éllovasnak, ugyanis a megkérdezetteknek mindösszesen fele tudott érdemi és helyes választ adni a pénzügyi műveltség híres három kérdésére. Svájc illesz-

kedik továbbá ahhoz a globális mintázathoz, hogy a pénzügyi kulturáltság foka nagy heterogenitást mutat a különböző társadalmi csoportok esetében. Alacsony mutatókat találhatunk az alacsony jövedelmű, kevésbé képzett háztartások esetében és azon családoknál, amelyek bevándorló háttérűek, és még nem beszélnek anyanyelvi szinten a németet és a franciát. Ráadásul a nők is rendre alacsonyabb pontszámot érnek el. A fiatal felnőttek és iskoláskorúak eladósodottságát tekintve az állapítható meg, hogy az ország nem teljesíti az átlag felett más korcsoportokkal vagy éppen más országokkal való összehasonlításban (Arrondel et al., 2020).

Ahogy a korábbiakban láthattuk, számos országban nemzeti szintű stratégiát alkottak a pénzügyi oktatásra vonatkozóan, amelyekkel a területhez kapcsolódóan harmonizáció és koordináció történik. A nemzetközi folyamatokkal összehasonlítva, a Svájcban zajló folyamatok más képet mutatnak, és teljesen decentralizáltak. Ugyan egyre több olyan magán- és állami szereplő van, aki/amely pénzügyi témában kínál oktatási programokat az iskolák vagy éppen a szélesebb közönség számára, Svájcban azonban sem nemzeti stratégia, sem pedig kimondottan felelős hatóság nincs kijelölve az alapvető pénzügyi oktatás szervezésére. Az úgynevezett *The franc in your pocket* kivételével egészen kevés széles körű felmérés, iskolai kísérlet vagy kampány létezik. Ezen túl Svájc nem vesz részt a PISA-felmérés azon önkéntes kiegészítő részében, amelyet egyébiránt 2012-ben indítottak útjára, és a pénzügyi műveltséget hivatott mérni.

Az olyan föderalista, többnyelvű és demokratikus országok számára, mint Svájc nyilvánvalóan a nemzeti szintű, felülről vezérelt stratégia lehet a járható út úgy, hogy regionális és helyi szinten megfelelő nagyságú politikai autonómiát élvezzen. A pénzügyi oktatásnak Svájcban is, ahogyan más országokban is fontos szerepet kell kapnia, ugyanis a nyugdíjrendszerek finanszírozása egyre nagyobb kihívást jelent majd a kedvezőtlen demográfiai folyamatok tükrében. A negatív kamatlábak, vagy éppen az alacsony kamatlábak hosszú távú hatásai és az ebből következő, túlzott eladósodás iránti hajlandóság szintén aggodalomra adhat okot. Nyilvánvalóan fontos kérdés az új technológiák hatása a pénzügyi piacokra, a pénzügyi termékekre és szolgáltatásokra, valamint a fogyasztók viselkedésére. Mint ahogyan számos más országban, az új típusú koronavírus-járvány Svájcban is ráirányította a figyelmet, hogy a pénzügyi tudatosságnak kiemelt jelentősége van pénzügyi válságok idején – különösen a részfoglalkozásúak és az alacsony bérekből élők esetében (Arrondel et al., 2020).

Ugyan nincs nemzeti szintű pénzügyi oktatási stratégia Svájcban, a vonatkozó iskolai képzési programok mégis egészen jól lefedik a pénzügyi oktatást. A személyes pénzügyi kérdések nem feltétlenül kerülnek a középpontba, de alapvetően a széles körben elfogadott gazdasági oktatás részét képezik. Pénzügyi kérdéseket leginkább olyan tantárgyak körében feszegetnek, mint a gazdaságtan, háztartások és munkaerőpiac. A regionális tantervben vannak kötelező pénzügyi témák

iskolai szinten (a Lehrplan 21 a német nyelvű kantonok esetében, a d'Études roman a francia kantonok esetében és a Piano di studio Ticino kanton esetében). A Lehrplan 21 jelenti a legfontosabb részét a már említett gazdaságtan, háztartások és munkaerőpiac tantárgynak.

Ez idáig a Svájci Nemzeti Bank (Swiss National Bank, SNB) az egyetlen olyan nemzeti hatóság, amely módszeresen segíti a pénzügyi oktatást az országban. Mindezt az Iconomix nevű oktatási program keretein belül teszi, amely a gazdasági és társadalomtudományi tanárokat szólítja meg, azonban más tanárok és más tantárgyak keretein belül is használhatják az egyébként választható tantárgyat. A program célja, hogy a fiatalok és a serdülőkorúak gazdasági és pénzügyi készségeit javítsa. A kezdeményezés 2007-es indulása óta a pénzügyi oktatás a fő fókuszba került. A jelenleg elérhető nagyjából 100 oktatási modul fele közvetlenül kapcsolódik a pénzügyi kultúrához. A jegybank kezdeményezése mellett számos állami és magán pénzügyi szereplő kínál pénzügyi műveltséget előtérbe helyező programokat és szolgáltatásokat. Ezek között találhatók helyi és regionális adósság- és költségvetési tanácsadó központok a saját ernyőszervezeteikkel együtt. Zürich városának van eladósodást megelőző központja, és léteznek olyan nonprofit szervezetek is, mint a Caritas, a Pro Juventute és a Verein Jugendlohn. A pénzügyi műveltséget kínáló szervezetek közé tartoznak a pénzügyi szektor profitorientált intézményei is. Ezek közül az állami Postfinance és a Cantonal Banks jelenleg a legaktívabbak. Ezekből a kezdeményezésekből jól látható, hogy Svájcban, más európai országok mintájára, szorosabb nemzeti koordinációra és együttműködésre lenne szükség. Az utóbbi időben egyértelmű erőfeszítések történtek a Swiss Money Week (SMW) elindítására, amely a Global Money Week-hez illeszkedne. A szereplők által megfogalmazott cél a pénzügyi műveltség népszerűsítése a svájci lakosság körében (Arrondel et al., 2020).

4. ÖSSZEGZÉS ÉS LEHETŐSÉGEK, JAVASLATOK A PÉNZÜGYI TUDATOSSÁG TOVÁBBI JAVÍTÁSÁRA

A tanulmány elsősorban arra kívánt összpontosítani, hogy a harmadik évezred elején különösen nagy figyelmet kapott pénzügyi oktatás milyen eredményeket hozott a világ régióiban és országaiban. Az összehasonlítás során látható volt, hogy Európa a pénzügyi tudatosság tekintetében a vezető világgazdasági régiók között szerepel, ami indokolttá teheti néhány ország kezdeményezéseinek, tapasztalatainak összefoglalását és a jó gyakorlatok megismerését. Annál is inkább, mert ahogyan röviden bemutattuk, a pénzügyi kulturáltság foka és a gazdasági növekedés között szoros együttmozgás figyelhető meg. Finnországban, Németországban, Franciaországban, Hollandiában és Svájcban nem minden esetben

vezettek be nemzeti szintű oktatási stratégiát, az azonban szinte mindenhol megfigyelhető, hogy nem egyetlen szereplő feladata a pénzügyi ismeretek terjesztése. Az európai példákból láthattuk, hogy a pénzügyi műveltség növelése mindenhol egyértelmű cél, és leggyakrabban piaci és állami szereplők kapcsolódnak össze ahhoz, hogy ezt a lehető legjobban elősegítsék. Mindezt megerősíti *Terták* (2022) is, amikor felhívja a figyelmet arra, hogy a pénzügyi oktatás elengedhetetlen a fogyasztók pénzügyi biztonságának növeléséhez, ugyanakkor rávilágít arra, hogy indokolatlan lehet a pénzügyi oktatással kapcsolatban túlzottan nagy elvárásokat támasztani. Szerinte érdemes ugyanis figyelembe venni, hogy az oktatás egyéenként eltérő ismeretszinteket generál. Ráadásul azt is egyértelműen láthatjuk, hogy az országok többségében még nincs kötelező jellegű pénzügyi oktatás, hanem a pénzügyi tantárgyak leggyakrabban különböző kapcsolódó tantárgyakba vannak integrálva. Ennek tükrében és a nagyobb hatékonyság elérése érdekében javasolható, hogy jöjjön létre a pénzügyi műveltség előmozdításához kapcsolódó tárgyak kötelező jellegű oktatása, ez a lépés mindenképpen javítani tudná az általános pénzügyi műveltséget. Ezen kívül azt is láthatjuk továbbá, hogy a pénzügyi ismeretek oktatása leggyakrabban már az általános iskola alsó tagozatában megkezdődik, és a középiskola felső tagozatában is folytatódik. A pénzügyi kérdésekkel való ismerkedés a vizsgált országokban tehát már a legfogékonyabb korban elindul, és tudatos stratégia mentén zajlik.

HIVATKOZÁSOK

- ARRONDEL, L. – HAUPT, M. – MANCÉBÓN, M. – NICOLINI, G. – WÄLTI, M. – WIERSMA, J. (2020): Financial Literacy in Western Europe. HAL Open Science. Paris School of Economics, Working Paper, No. 2021-37, <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-03243830>.
- ARRONDEL, L. (2018): Financial literacy and asset behaviour: Poor education and zero for conduct. *Comparative Economic Studies*, 60(1), 144–160. <https://doi.org/10.1057/s41294-018-0053-9>
- BATSAIKHAN, U. – DEMERTZIS, M. (2018): Financial literacy and inclusive growth in the European Union. *Bruegel*, Policy Contribution, Issue No 8, 1–18, https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2018/05/PC-08_2018.pdf.
- EBF (2020): *Financial Literacy Playbook for Europe*. Brussels: European Banking Federation, <https://www.ebf.eu/wp-content/uploads/2020/11/EBF-Financial-Literacy-Playbook-for-Europe.pdf>.
- KLAPPER, L. – LUSARDI, A. – VAN OUDHEUSDEN, P. (2015): *Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey*. <https://responsiblefinanceforum.org/publications/financial-literacy-around-the-world-insights-from-the-standard-poors-ratings-services-global-financial-literacy-survey/>.
- KOVÁCS, L. – NAGY, E. (2022): A hazai pénzügyi kultúra fejlesztésének aktuális feladatai. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 2–19, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.1>.
- LUSARDI, A. – MITCHELL, O. (2011): Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 497–508. <http://doi.org/10.3386/w17107>.
- LUSARDI, A. (2019): Financial literacy and the need for financial education: Evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1), <https://doi.org/10.1186/s41937-019-0027-5>
- LUSARDI, A. – MICHAUD, P. C. – MITCHELL, O. S. (2017). Optimal financial knowledge and wealth inequality. *Journal of Political Economy*, 125(2), 431–477. <https://doi.org/10.1086/690950>.
- MoneyWise (2019): *National Strategy 2019: Working together for the financial fitness of Dutch citizens*. <https://www.wijzeringeldzaken.nl/bibliotheek-/media/Engels/english-direction-moneywise-2019.pdf>.
- OECD (2012): PISA Financial Literacy Assessment of Students, Organisation for Economic Cooperation and Development, Paris.
- OECD (2016): *OECD/INFE International survey of adult financial literacy competencies*. Organisation for Economic Cooperation and Development, <https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/OECD-INFE-International-Survey-of-Adult-Financial-Literacy-Competencies.pdf>.
- PHELPS, E. S. (2017): *La prospérité de masse (OJ.ECONOMIE)*. Paris: Odile Jacob.
- Statistics Netherlands (2019): *The Netherlands on the European scale 2019*. <https://longreads.cbs.nl/european-scale-2019/>
- TERTÁK, E. (2022): Pénzügyi oktatás a világban. *Gazdaság és Pénzügy*, 9(1), 20–49, <https://doi.org/10.33926/GP.2022.1.2>.

A PÉNZÜGYI KULTÚRÁHOZ KAPCSOLÓDÓ KÉPZÉSEK

Összehasonlító elemzés (2016–2020)

Németh Erzsébet¹

ABSZTRAKT

A kutatás célja annak a vizsgálata, hogy 2016 óta történt-e előrelépés a pénzügyi tudatosság fejlesztésében Magyarországon. A tanulmány bemutatja a pénzügyi kultúra fejlesztésével kapcsolatos állami szerepvállalás változásait, kérdőíves felmérésben vizsgálja, hogy a közoktatáson kívüli képzéseken milyen szervezetek kiket és milyen tematika alapján képeznek, és értékeli a programok minőségbiztosítottóságát is. 2016 és 2020 között egyre fokozódó figyelem irányult a pénzügyi kultúra fejlesztésére, miközben a képzések túlnyomó többsége továbbra is a legkönnyebben elérhető iskolás korosztályt érinti. A Nemzeti Alaptanterv az iskolák számára a célok között megjelölte a gazdasági és pénzügyi nevelést. A szakgimnáziumokon kívül azonban kötelező tantárgyként nem oktatnak ilyen ismereteket. A Kormány 2017-ben elfogadta a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégiát, illetve megjelentek az első akkreditált pénzügyikultúra-tankönyvek. A közoktatáson kívüli szervezetek eredményei azt mutatják, hogy a képzési programok és az azokon résztvevők száma mintegy háromszorosára nőtt. A képzések átlagos időtartama hosszabb lett, megjelentek a főleg felnőtteknek szóló, többnapos tanfolyamok. A tudásátadás fókuszában továbbra is az egyéni takarékoskodás és pénzügyi tudatosság, a pénzügyi önismeret, attitűd és viselkedés áll. A képzések négyötödében van tananyag és tematika, de ezek többsége nem akkreditált, és nem érhető el nyilvánosan. A képzések mintegy 40 százaléka méri az eredményességet.

JEL kódok: A13, D03, D12, I22

Kulcsszavak: pénzügyi kultúra, képzések, összehasonlító elemzés

---

¹ *Németh Erzsébet* egyetemi tanár, Budapesti Metropolitan Egyetem, igazgató, Állami Számvevőszék. E-mail: enemeth@metropolitan.hu.

1. BEVEZETÉS:

A KUTATÁS CÉLJA, AKTUALITÁSA ÉS FŐ KÉRDÉSEI

A 2008-as pénzügyi válság kirobbanását követően az országok többsége felismerte, hogy a pénzügyi kultúra fejlesztésének, finanszírozásának a kormányzat, az MNB, a közszféra szervezeteinek összehangolt, átlátható, minőségbiztosított tevékenysége által kell megvalósulnia (*Jakovác, 2016*). A pénzügyi kultúra fejlesztése a gazdasági szereplők közös érdeke, amelynek az érvényesítéshez mind az állam, mind a hitelintézetek, mind a vállalkozások együttműködése szükséges.

Az Állami Számvevőszék (ÁSZ) 2016-ban értékelte először a pénzügyi kultúrához kapcsolódó kezdeményezések helyzetét Magyarországon. Az akkori felmérés eredményei szerint a közoktatásban tanulók jelentős hányada részesült a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó, jellemzően nonprofit szervezetek által nyújtott képzésben, ezek azonban igen rövidek, alig párórásak voltak, az eredményességük visszamérése – és ennek hiányában a képzések megfelelő átalakítása – elmaradt. Kockázatot jelentett továbbá, hogy a képzések tematikája, tananyagai jellemzően nem álltak rendelkezésre, illetve nem voltak nyilvánosan elérhetők (*Németh, 2017*).

A 2016-os kutatás óta a hazai pénzügyi kultúra infrastruktúrája sok tekintetben előrelépett. Számos állami kezdeményezés indult el és valósult meg. 2017-ben a Kormány elfogadta a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégiát, továbbá megjelent az első akkreditált pénzügyikultúra-tankönyv, amelyet számos újabb tankönyv, illetve munkafüzet, elektronikus segédlet követett. 2020-ra elkészült a hét évet felölelő stratégia első két évére (2018–2019) vonatkozó cselekvési terv elért eredményeit bemutató beszámoló is.

Mindezek alapján indokolt, hogy az ÁSZ ismételten felmérje a pénzügyi kultúra fejlesztésének jelenlegi helyzetét. Kutatásunk célja, hogy átfogó képet adjunk a hazai közpénzügyi helyzetet támogató képzési infrastruktúrákról. Azt vizsgáltuk, hogy történt-e előrelépés a pénzügyi tudatosság fejlesztésében, a pénzügyi-gazdasági ismeretek oktatásában, az azt célzó képzésekben Magyarországon 2016 óta. A kutatás emellett fókuszba emeli a pénzügyileg sérülékeny csoportok érintettségét, a vállalkozói ismeretek, valamint a nyugdíjas évekre szóló stratégia megjelenését is az egyes képzésekben.

2. A PÉNZÜGYI KULTÚRA FEJLESZTÉSÉVEL KAPCSOLATOS ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS

2.1. A stratégiai alapok megteremtése

Magyarország 2017 óta rendelkezik a lakosság pénzügyi tudatosságának fejlesztésére vonatkozó nemzeti stratégiával. A kormány a stratégia megalkotásáról 2016 őszén döntött, majd az „*Okosan a pénzzel!*” című dokumentumot 2017 decemberében² fogadta el.

A stratégia célcsoportja a teljes lakosság, az első periódusban azonban (a 2018–2019-re vonatkozó cselekvési terv alapján) az iskolás korosztály szerepel hangsúlyosan. A 2017-től 2023-ig tartó, hétéves időszakot egymásra épülő cselekvési programok bontják le konkrét feladatokra, részfeladatokra, határidőkre, célcsoportokra és felelősökre. Az egyes célirányokhoz olyan releváns mutatószámokat, indikátorokat rendeltek, amelyek alkalmasak az elért eredmények rendszeres időközönkénti visszamérésére. A stratégia megvalósulásától a lakosság pénzügyi tudatosságának javulását, pénzügyeinek felelős alakítását várták. Az elmélyített pénzügyi ismeretek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a lakosság a pénzügyi döntéseit tájékozottabban, magabiztosabban hozza meg. A lakosság pénzügyi tudatossági szintjének emelkedése hosszú távon biztosítja a gazdasági és társadalmi stabilitást (Stratégia, 2017).

Az első cselekvési tervben a stratégiában lefektetett hét fő cél, különösen a tudatos pénzügyi magatartás megalapozása, a köznevelési rendszeren belüli valós pénzügyi edukáció megteremtésének, erősítésének, általánossá tételének lépései és feladatai szerepelnek. Az intézkedéseket az OECD 2015-ös, kérdőíven alapuló felmérésének kutatási eredményei alapján határozták meg. A cselekvési terv alapján a pénzügyi ismeretek és magatartás, azaz a tudatosság fejlesztését a nemzeti alaptanterv részeként az iskolai oktatás alapozza meg. A célok megvalósulása szempontjából fontos lépés volt, hogy már 2017 őszén megkezdődött a szakgimnáziumokban a pénzügyi és vállalkozói ismeretek iskolai oktatása.

2.1.1. Jogszabályi keretek kialakítása

Az állam már 2016-ot megelőzően megállapította a pénzügyi kultúra-, illetve a pénzügyitudatosság-fejlesztés szervezetségének, átláthatóságának biztosítását szolgáló jogszabályi kereteket.

---

² 1919/2017. (XII. 8.) Korm. határozat a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia elfogadásáról.

- A fogyasztóvédelemről szóló törvény előírása alapján 2012 óta a pénzügyi szolgáltatási tevékenységgel kapcsolatos fogyasztói jogok érvényesülésének elősegítése, a pénzügyi kultúra fejlesztése érdekében a pénzügyi jogok biztosa tevékenykedik.³
- Az MNB – a működését, tevékenységét meghatározó törvény alapján⁴ – 2013 óta vesz részt a pénzügyi kultúra erősítésében, terjesztésében, továbbá bírságból származó bevételeinek egy részét a pénzügyi kultúra erősítésére, terjesztésére, a pénzügyi tudatosság fejlesztésére, e célok elősegítésére, így különösen a kapcsolódó oktatási és kutatási infrastruktúra fejlesztésére kell fordítania.
- Az Állami Számvevőszék társadalmi felelősségvállalásának kiemelt területe a pénzügyi kultúra fejlesztése, amit az Országgyűlés 2013-ban határozatban ismert el és támogatott.⁵

A pénzügyi kultúra erősítéséhez kapcsolódó kormányzati politika kialakításának irányítását⁶ 2017 óta a Pénzügyminisztérium pénzügyekért felelős államtitkára végzi.

A Nemzeti Alaptantervet bevezető kormányrendelet⁷ már 2013-tól célként jelölte meg: *„A felnővekvő nemzedéknek hasznosítható ismeretekkel kell rendelkeznie a világgazdaság, a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a háztartások életét meghatározó gazdasági-pénzügyi intézményekről és folyamatokról.”*

A jogszabály a fejlesztendő kulcskompetenciák, a fejlesztési területek, nevelési célok között konkrétan megjelölte a gazdasági és pénzügyi nevelést. Célul tűzte ki, hogy „a tanulók ismerjék fel saját felelősségüket az értékteremtő munka, a javakkal való észszerű gazdálkodás, a pénz világa és a fogyasztás terén”. Azonban azon túl, hogy a témakör oktatásának fontosságát hangsúlyozta, az egyes műveltségi területek vonatkozásában, illetve a kötelező kerettantervek között mégsem foglalkozott átfogó módon a gazdasági és pénzügyi neveléssel (Németh, 2017).

3 A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény 41. § alapján.

4 A Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény 44. § (3) bekezdése, valamint a 170. § (3) bekezdés c) pontja tartalmazza az előírást.

5 A Tájékoztató az Állami Számvevőszék 2013. évi szakmai tevékenységéről és beszámoló az intézmény működéséről című dokumentum elfogadásáról szóló 41/2014. (XI. 13.) OGY határozat alapján.

6 A Nemzetgazdasági Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 1/2015. (I. 21.) NGM-utasítás – 2017. január 12-étől hatályos – 23. § (1) bekezdés s) pontja tartalmazza a feladatot.

7 A Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2010. (VI. 4.) Korm. rendelet.

A Stratégia elfogadásáról szóló 2017. decemberi kormányzati döntés⁸ felhívta az emberi erőforrások miniszterét, hogy a Nemzeti Alaptanterv megújítására irányuló egységes, tudományosan megalapozott szakmai javaslat kidolgozása során vegye figyelembe a stratégia céljait, továbbá a tantervek koherens és korszerű rendszerében úgy érvényesítse azokat, hogy a tanulók életkorának és előzetes tudásának megfelelő, használható gazdasági és pénzügyi tudást adó oktatás valósuljon meg és váljon általánossá. Azonban a kormányrendelet módosításai⁹ 2020 februárjáig nem érintették a gazdasági és pénzügyi nevelés témakörét.

A 2020 februári módosítások keretében¹⁰ – többek között – tanulási, illetve műveltségi területenként meghatározták a kötelező alapóraszámot és a szabadon tervezhető órakeretet mind az alapfokú, mind pedig a középfokú nevelés-oktatás évfolyamai számára. Az előírás szerint a szabadon tervezhető órakeret terhére építhetők be azok a tantárgyak, amelyek az oktatásért felelős miniszter által közölt kerettantervvel rendelkeznek, mint például a pénzügyi és vállalkozási ismeretek. Az alapfokú képzés 1–8. évfolyama, illetve a gimnáziumi képzés 9–10. évfolyama esetében heti kettő, a 11. évfolyam esetében heti négy, a 12.-ben pedig heti öt órát határoztak meg szabad tervezésűnek. Azonban ezt a szabadon tervezhető órakeretet kell igénybe venni több tantárgy, például a honvédelmi ismeretek, vagy az 5–8. évfolyam esetében a kötelezően választandó hon- és népismeret tantárgy heti egy órában történő oktatásához, továbbá az alapórarendben szereplő tantárgyak oktatásának helyi tanterv szerinti emelésére is felhasználhatják az oktatási intézmények. Bár a cselekvési terv szerint az általános pénzügyi kultúrát iskoláskorban kell megalapozni, és alapvetően az iskolarendszerű pénzügyi képzés garantálhatja, hogy a következő nemzedék a gyakorlati életben használható pénzügyi ismeretekre és készségekre tegyen szert, a szakgimnáziumokon kívül kötelező tantárgyként nem oktatnak pénzügyi ismereteket a közoktatási intézményekben. Arról, hogy valójában hány gyermek tanul a közoktatásban választható tantárgyként pénzügyi-gazdasági ismereteket, nem állnak rendelkezésre adatok.

A jogszabály-módosítás során egyes műveltségi területeken belül is meghatározták – átfogó célként, illetve fejlesztés, tanulás eredményeként – a gazdasági-pénzügyi nevelés elemeit, amelyek a pénzügyi tudatosság növelését, továbbfejlesztését, a gazdasági-pénzügyi fenntarthatóság megértését szolgálják. Ilyen műveltségi te-

8 A lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégia elfogadásáról szóló 1919/2017. (XII. 8.) Korm. határozat 2. pontja tartalmazza a felhívást.

9 A kormányrendelet módosítására 2020 előtt négy alkalommal került sor, utoljára 2018. január 1-jei hatállyal.

10 A Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet módosításáról szóló 5/2020 (I. 31.) Korm. rendelet.

rület a matematika, a történelem és állampolgári ismeretek, a földrajz, a technika és tervezés.

Az iskoláknak a módosítás alapján 2020. április végéig kellett felülvizsgálniuk pedagógiai programjukat, a felülvizsgált pedagógiai programot a 2020/2021-es tanévtől (először az első, az ötödik és a kilencedik évfolyamokon) felmenő rendszerben alkalmazhatják a tanítás során.

2.1.2. Akkreditált tananyagok

Jelentős előrelépés tapasztalható a közoktatásban az akkreditált tananyagok és azok elérhetőségét illetően. A Pénziránytű Alapítvány fejlesztésének eredményeként a diákok az általános iskola 3. osztályától kezdve egészen érettségiig, minden évfolyamon találkozhatnak¹¹ az alapítványnak a pénzügyi tudatosság fejlesztését támogató tananyagaival (tankönyv, munkafüzet, példatár stb.). 2019-ben a Pénziránytű Alapítvány a Magyar Nemzeti Bank támogatásával összesen 385 000 példányban juttatta el a középiskolákba a történelemérettségi gazdasági-pénzügyi témaköreit feldolgozó *Történelem és pénzügyek* című feladatgyűjteményt, valamint a *Számoljunk a befektetésekkel* című példatárat, amely a matematikaórákba integrálható pénzügyi neveléshez járul hozzá. 2020-ban szintén ingyenesen kapja meg a matematika-példatárat minden 9. osztályt megkezdő tanuló, valamint a történelem-feladatgyűjteményt az érettségire készülő 12. osztályosok és tanárai. Emellett az alapítvány ingyenes, akkreditált könyveit, az általános iskolásoknak készült *Küldetések a pénz világában* tankönyvet és munkafüzetet, valamint a középiskolások pénzügyi nevelését célzó *Iránytű a pénzügyekhez* című könyvet 2020-ban 50 000 példányban rendelték meg az iskolák. 2020 szeptemberétől a 3. és 4. osztályos környezetismeret- és matematika-munkafüzetek is tartalmazzák a kisiskolások számára érthető pénzügyi ismereteket. Az általános iskolás, 3-8. osztályos matematika- és környezetismeret-munkafüzetekből összesen 220 ezer példányt rendeltek az iskolák a 2020/2021-es tanévre.

¹¹ <https://penziranytu.hu/ingyenes-tankonyvvel-segiti-penzugyi-nevelest-az-iskolakban-penziranytu-alapitvany-o>

2.2. A szakirodalom áttekintése

2.2.1. A pénzügyi kultúra fogalma

A témában megjelenő szakcikkek, publikációk, illetve a Stratégia is alapvetően a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) definíciójából indulnak ki, amely szerint „*a pénzügyi tudatosság olyan képesség, ami lehetővé teszi a pénzügyi források hatékony gyarapítását, nyomon követését és felhasználását oly módon, hogy az hozzájáruljon mind az egyén, mind a családja, mind a vállalkozása jólétének és gazdasági biztonságának megerősítéséhez*” (Stratégia, 2017; Kovács–Terták, 2019).

Az Állami Számvevőszék és partnerei szerint a pénzügyi kultúra „*a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körültekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.*”

Amagir és szerzőtársai (2020) a pénzügyi kultúrának három komponensét határozták meg:

1. *Ismeret és belátás.* A megfelelő információk birtokában felismerni azt, hogy milyen pénzügyi magatartásra van szükség.
2. *Képességek és viselkedés.* A viselkedés megváltoztatása érdekében a megfelelő operatív készségek, képességek birtoklása.
3. *Attitűd és önbizalom.* A tanult ismeretek alkalmazása az ismerős helyzeten kívül, motiváció és énhatékonyság.

Béres és Huzdik (2012) a pénzügyi kultúrát nem fogalomként, hanem elsősorban koncepcióként határozza meg, amely magában foglalja a pénzügyi ismereteket, tudást, a pénzügyekben való jártasságot és tapasztalatot, a pénzügyi készségeket és a tudatosságot, amelyek befolyásolják a pénzügyi döntések meghozatalát.

2.2.2. A tudásátadás felmérése, értékelése

Témánk szempontjából elsődlegesen fontosak azok a kutatások, amelyek a pénzügyi kultúra-képzések célját, részvevőit, minőségét és eredményességét vizsgálják. A nemzetközi felmérések közül kiemelkedő az ausztrál kormányzati stratégiaalkotást támogató, 2013. évi, a pénzügyi kultúrát célzó kezdeményezésekről szóló

kutatás, amelynek módszertanát és kérdéseit az Állami Számvevőszék kutatása is hasznosította.¹²

Czeplédi et al. (2016) a vállalkozással kapcsolatos ismeretátadás eszközeit vizsgálta a magyar felsőoktatásban. A mintatantervek tanulmányozása során összesen 101 olyan tantárgyat azonosítottak, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak a vállalkozási ismeretekhez.

2.2.3. A képzések hatása a pénzügyi kultúrára

A pénzügyi kultúrát fejlesztő képzéseket vizsgáló kutatások egyik alapvető kérdése, hogy eredményesek-e a képzési programok, kimutatható hatással vannak-e az egyének, csoportok pénzügyi kultúrájára, viselkedésére. Esetleg a formális edukáció jóval kevésbé meghatározó, mint gondolnánk, és inkább a demográfiai adottságok, a társadalmi helyzet befolyása a döntő? Mindezek nyomán érdemes-e jelentős társadalmi erőforrásokat investálni a pénzügyi kultúrát formáló képzésekbe?

A nemzetközi és hazai kutatások eredményei rendkívül változatos képet mutatnak.

Több kutatás erős kapcsolatot állapít meg a pénzügyi ismeretek szintje, az előzetes pénzügyi képzésben történő részvétel és a pénzügyi magatartás között. Azok, akik tanulmányaik során kaptak pénzügyi képzést, hajlamosabbak a megtakarításra, a nyugdíjas évek tervezésére, kevésbé kérnek kölcsön pénzt (*Bernheim, Garrett és Maki, 2001; Bernheim és Garrett, 2003; Lusardi és Mitchell, 2006; 2007a; Hilgert, Hogarth és Beverly, 2003; Stango és Zinman, 2007; Van Rooij et al., 2011*).

Az ÁSZ felsőoktatásban tanulókra vonatkozó pénzügyi kultúra-kutatásának eredményei (Béres et al., 2020; *Luksander et al., 2014*) azt mutatják, hogy a középiskolai pénzügyi-gazdasági képzésben részesültek pénzügyi kultúrája nem fejlettebb az ilyen képzésben nem részesülteknél. Ezzel szemben számos szociodemográfiai tényező (kor, nem, a képzés szintje, területe és a hallgató élethelyzete) szignifikánsan összefügg a pénzügyi kultúra szintjével. Ez rávilágít a középiskolások oktatásának alacsony eredményességére. Mindez egybecseng az amerikai tapasztalatokkal (*Willis, 2009*).

Amagir és szerzőtársai (2018) tanulmánya a pénzügyi képzések és a pénzügyi magatartás kapcsolatát vizsgáló kutatások eredményeit szintetizálta. A szerzők értékelése szerint a kutatási adatok azt mutatják, hogy az iskolai alapú pénzügyi

---

12 Australian Securities and Investments Commission (2013): *National Financial Literacy Stocktake Survey 2013*, http://www.financialliteracy.gov.au/media/528627/report-375_nfls-stocktake-survey-2013.pdf.

képzések képesek a gyermekek és a fiatalok pénzügyi tudását és attitűdjét fejleszteni. Azok a kutatások, amelyek a fiatalok pénzügyi szándékaira irányulnak, valamint a pénzügyi magatartásról szóló önmegfigyelésen és önbevalláson alapulnak, a képzések pozitív hatásait mutatják. A tényleges pénzügyi magatartás és a képzettség közötti kapcsolatot vizsgáló kutatás ugyanakkor ritkább, és az ilyen módszerekkel élő kutatások alig mutatják ki a pénzügyi képzések pozitív hatását.

Carlson (2020) a 18–24 éves amerikaiak körében vizsgálta a tényleges pénzügyi ismeretek és a közoktatási pénzügyi képzések kapcsolatát. Eredményei szerint a demográfiai háttértényezők (etnicitás, nem) meghatározóbbak voltak a pénzügyi ismeretek szempontjából, mint az, hogy a középiskolában részesültek-e pénzügyi képzésben. A tanulmány következtetése szerint az eredményes pénzügyi képzések érdekében figyelembe kell venni a tantermen kívüli, demográfiai tényezőket.

Ehhez hasonló következtetéseket fogalmaztak meg *Van Rooij* és szerzőtársai (2011). A tanulmány a pénzügyi ismeretek és a társadalmi háttérváltozók közötti kapcsolat körében rámutatott arra, hogy mivel a legtöbb kutatási eredmény szerint a pénzügyi ismeretek szintje nagymértékben függ a nemtől, életkortól, iskolázottságtól, ezért olyan pénzügyi ismereteket átadó képzések lehetnek eredményesek, amelyek külön-külön célozzák meg a lakosság egyes csoportjait, figyelembe veszik azok speciális igényeit.

A fenti kutatások rávilágítanak arra, hogy a pénzügyi képzések nem minden esetben eredményesek, így az eredményesség vagy eredményesség hatótényezőinek vizsgálata kiemelkedően fontos.

3. MÓDSZEREK

3.1. A kérdőív kialakítása

A kérdőív két tematikus egységet (*A* és *B* rész), ezen belül 27 kérdést tartalmaz. Az *A* rész a képzést folytató szervezet, magánszemély adataira, illetve a képzési program számára kérdez rá (4 kérdés). A *B* rész a képzésre vonatkozó tényezőket vizsgálja, mint pl. a képzések célja, célcsoportja, finanszírozása, időtartama, témakörei, módszerei, tematikája, tananyaga, oktatói, eredményességének értékelése és a verseny szervezése (23 kérdés). A válaszadók a kérdőívet képzési programonként töltötték ki, maximum 5 képzési program bemutatására volt lehetőségük. Eltérő képzésnek kellett tekinteni a különálló tematikával rendelkező programokat. A kérdőív felvételére 2020 nyarán került sor.

3.2. A kérdőívek feldolgozása, a kutatási kérdések vizsgálata

A feldolgozást és az elemzést IBM SPSS Statistics, valamint MS Excel programok segítségével végeztük. Az elemzés során leíró és következtető statisztikai módszereket használtunk, például: megoszlás, korrelációs számítás. A kérdőívek kiértékeléséhez minden esetben 5%-os szignifikanciaszintet választottunk.

3.3. Válaszadók, minta

Az adatbázis meghatározásakor célunk volt a pénzügyikultúra-fejlesztésben résztvevők teljes körű lefedése. Ennek érdekében egyrészt a korábbi, 2016-os pénzügyikultúra-fejlesztési kutatáshoz összeállított adatbázisban szereplő szervezetekből, az MNB pénzügyi intézményi listáján található intézményekből, az MNB és a PM által a pénzügyi kultúra fejlesztésére kiírt pályázatok útján támogatást nyert szervezetekből és az interneten fellelhető, publikus információk, valamint az ÁSZ-nek a pénzügyikultúra-együttműködésben résztvevő partnereitől kapott tájékoztatások alapján egy 110 elemű adatbázist hoztunk létre. A kialakított válaszadói adatbázis 47 olyan szervezetet tartalmazott, amelyek a 2016-os kutatás látókörében nem szerepeltek.

A válaszadásra felkért 110 szervezetből a kérdőívet 63 szervezet töltötte ki. A 63 válaszadóból 52 válaszolta azt, hogy rendelkezik a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó tevékenységgel, amely lehetett képzési program, felmérés vagy verseny, illetve egyéb kezdeményezés. Így a beérkezett válaszok alapján összesen 122 képzési programot dolgoztunk fel.

4. EREDMÉNYEK

4.1. A képzések volumene

A 2016. évi kutatás során 35 képzési programmal rendelkező szervezet töltötte ki a kérdőívet, a 2020-as felmérésben 52 képzési programmal rendelkező válaszadó vett részt, amely közel 40 százalékos emelkedést mutat. A válaszadókból négy összevont kategóriát alakítottunk ki. Ennek megfelelően a képzési programmal rendelkező 52 válaszadóból 10-et nagy eléréssel rendelkező szervezetként, 5-öt pénzügyi intézményként, 29-et nonprofit szervezetként és 8-at egyéb vállalkozás-ként azonosítottunk.

- A minta vizsgálata során a 2020. évi felmérés esetében is kirajzolódott egy olyan válaszadói kategória, amelybe a pénzügyikultúra-fejlesztés legfontosabb szereplői tartoztak.
- A „NAGY ELÉRÉSEL RENDELKEZŐK” csoportjába¹³ soroltuk azokat a válaszadókat – tekintet nélkül szervezeti formájukra –, akik több mint 10 000 főt értek el programjaikkal.

A 10 000 főnél kevesebbet elérő szereplőket a következő csoportokra különítettük el:

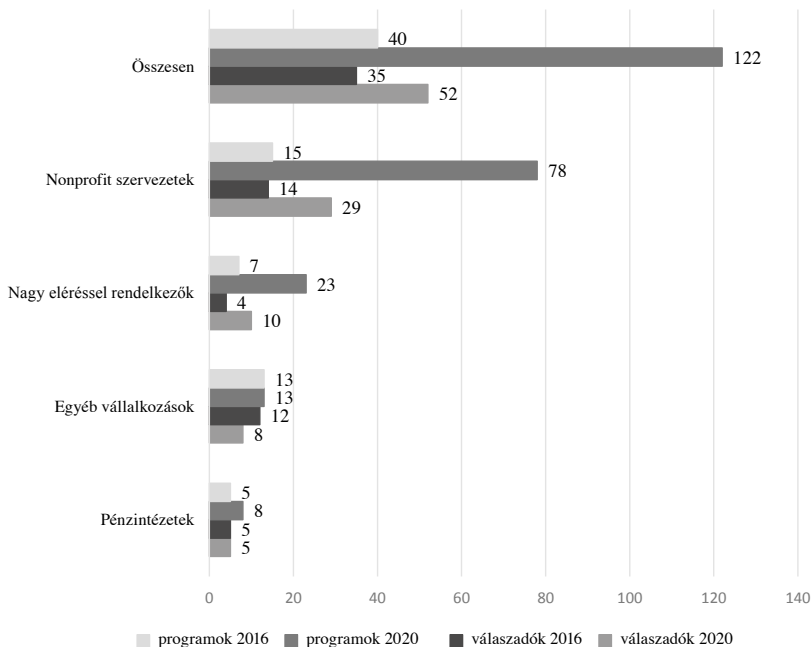
- A PÉNZINTÉZETEKHEZ a hitelintézeteket, pénzügyi vállalkozásokat és a pénzforgalmi intézményeket, illetve fióktelepeiket soroltuk.
- A NONPROFIT SZERVEZETEKHEZ soroltuk a civil és nonprofit szervezeteket, a költségvetési szerveket és az egyházi fenntartású intézményt.
- Az EGYÉB kategóriába kerültek a gazdasági társaságok és a felsőoktatási intézmény(ek).

Nominálisan a legjelentősebb változás (emelkedés) az alapítványok, egyesület, nonprofit szervezetek kategóriában mutatkozik, mindemellett a válaszadók közül a nagy eléréssel rendelkező szervezetek száma is növekedett, arányaiban a két és félszeresére. A nagy eléréssel rendelkező szervezetek esetében a növekedésnek azért is van kiemelt jelentősége, mert általuk a képzéssel elérték száma is jelentősen megnőtt (1. ábra).

---

¹³ A hazai pénzügyi kultúra fejlesztés egyik legnagyobb szereplője, az OTP Fáy Alapítvány a kérdőívet nem küldte vissza. Mivel a szervezet tevékenységére vonatkozó adatok nélkül felmérésünk hiányos lett volna, adatainkat kiegészítettük az OTP Fáy Alapítvány képzési programjaira vonatkozó, publikusan elérhető információk alapján.

1. ábra**Képzési programmal rendelkező válaszadók, valamint programok elemszáma a válaszadói kategóriák függvényében (2016; 2020)**

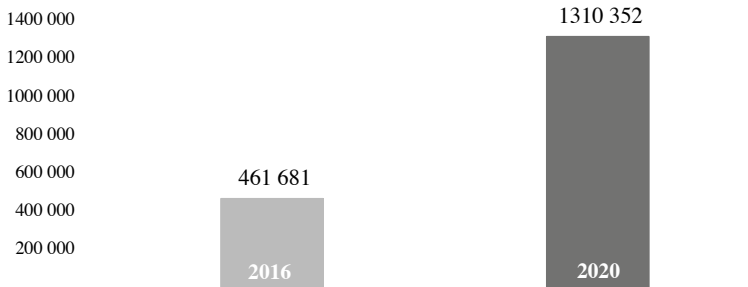
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

4.1.1. Hogyan alakult a képzési programok száma?

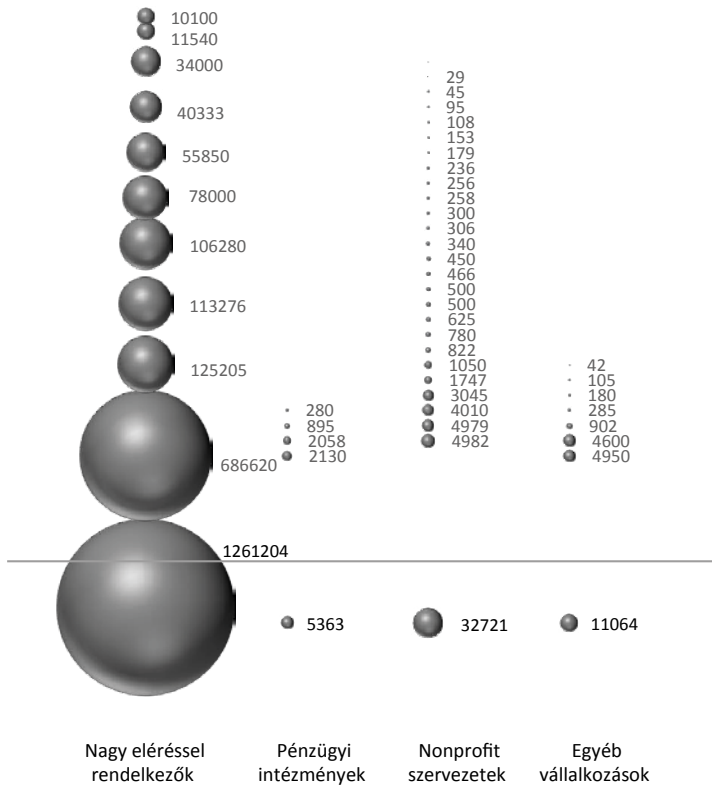
A képzési programok száma is jelentősen emelkedett. A nonprofit szervezetek képzési programjainak száma a 2016. évi kutatási eredményhez képest több mint ötszörösére, a nagy elérésű szervezetek több mint háromszorosára emelkedett (lásd 1. ábra).

4.1.2. Hogyan alakult a képzésben résztvevők létszáma?

A kérdőívben a válaszadók megjelölték, hogy mely célcsoportokat és milyen létszámban értek el az egyes képzésekkel. A 2020. évi felmérés alapján a képzésekkel foglalkozó szervezetek képzési programjaikkal mintegy háromszor több főt értek el, mint a 2016. évi válaszadók. Míg a 2020. évi felmérés szerint 1 310 352 fő számára tartottak pénzügyi kultúrát fejlesztő képzéseket 2016 és 2019 között, addig a 2016. évi felmérés során az akkori válaszadók képzéseikkel 461 681 főt értek el 2012 és 2015 között (2. ábra).

2. ábra**A képzések által elérték száma (2016; 2020) (fő)**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

3. ábra**Szervezetek, szervezeti típusok és a képzéseik által elérték létszáma (fő)**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A képzések által elérték létszáma a nagy eléréssel rendelkezők esetében jelentősen meghaladja a többi képzést folytató szervezetét. 43 darab pénzügyi intézmény, nonprofit szervezet és egyéb vállalkozás együttesen csupán 59 248 főt ért el, ami a 9 legnagyobb eléréssel rendelkező szervezetek elérésének csupán 9%-a. A 6 legnagyobb eléréssel rendelkező szervezet a következő volt:

1. Magyar Bankszövetség (686 620 fő)¹⁴,
2. PontVelem Nonprofit Kft. (125 205 fő);
3. Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület (113 276 fő);
4. Junior Achievement Magyarország Oktatási, Vállalkozásszervezési Alapítvány (106 280 fő);
5. OTP Fáy András Alapítvány (78 000 fő)
6. Magyar Nemzeti Bank (55 850 fő)

4.2. A képzések finanszírozása

A kérdőív a képzési programok finanszírozási forrásaira (saját forrás, résztvevői befizetés, állami, EU-s források) is rákérdezett. A válaszadók egy képzés esetében több forrástípust is megjelölhettek, a kérdőív a források arányát és értékét nem vizsgálta.

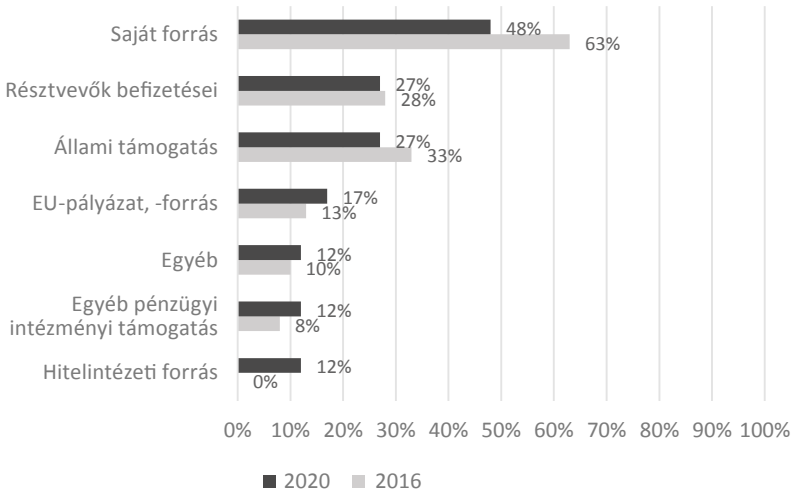
A 2020-as képzések 44 százaléka használt fel közpénzt (27% állami és 17% EU-s támogatást). A képzési programok finanszírozási forrásai közül a saját forrást említették a válaszadók a leggyakrabban (48%), 2016-ban a források sorrendje hasonló volt. A résztvevői befizetés a képzések alig harmadában jelenik meg, míg az egyéb forrásokat¹⁵ és az egyéb pénzügyi intézmény által nyújtott finanszírozást közel 20%-ban említették (4. ábra).

¹⁴ A nagy létszámot elérő program a Pénz7 nevű esemény volt, amelyet a Bankszövetség intézményi és szakmai partnereivel együttműködésben valósított meg.

¹⁵ Az elemzés során egyes válaszadók az egyéb források kategóriában szerepeltették a Magyar Nemzeti Bank pályázati támogatásait.

4. ábra

Milyen finanszírozási forrásokat használtak fel a képzési programokhoz?

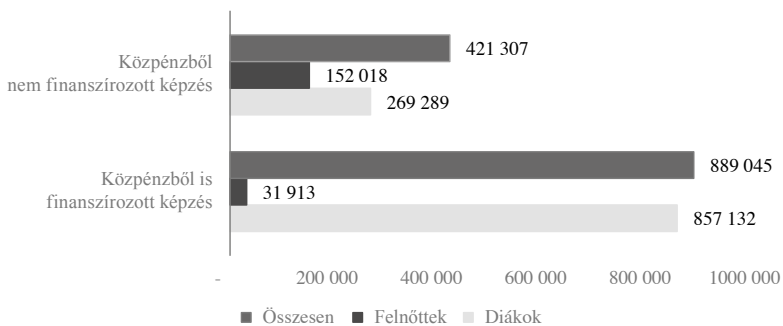

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

Megvizsgáltuk azt is, hogy közpénzből is finanszírozott és a nem közpénzből finanszírozott (részvevők befizetései, saját forrás, egyéb források) képzésekkel hány fő képzésben résztvevőt értek el (5. ábra)

5. ábra

Közpénzből és nem közpénzből finanszírozott képzésekben résztvevők (fő)

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A képzések jelentős hányadában jelen van költségvetési, állami és EU-s forrás, a résztvevők döntő hányada (elsősorban a fiatalok, iskoláskorúak) olyan képzésekben vettek részt, amelyek valamilyen mértékben közpénzből valósultak meg.

Az elvégzett Pearson-féle khí-négyzet, illetve Fisher-féle egzakt próba egyaránt megerősítette az összefüggés fennállását 5 százalékos szignifikanciaszint mellett.¹⁶

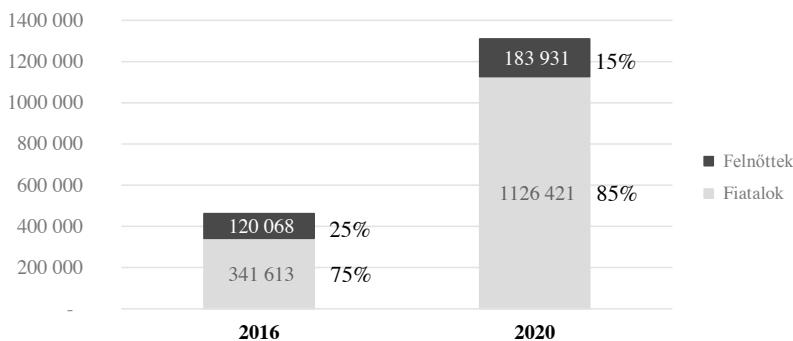
4.3. Kiknek szólnak a pénzügyi kultúra fejlesztését célzó képzések?

4.3.1. A képzettek korösszetétele

A 2016. évi kutatás eredményei azt mutatták, hogy a képzések által megcélzott csoportok többségében fiatalok. A válaszadók megjelölték, hogy a képzéseken résztvevők az általános iskola alsó-felső tagozatában, középiskolában vagy a felsőoktatásban tanulnak-e. Fiatal korosztályoknak tekintettük a közoktatásban és felsőoktatásban tanulókat (leggyakrabban 6–25 évesek), felnőtteknek a 25 évnél idősebbeket.

6. ábra

A képzések által elért korosztályok létszáma és arányai (2016; 2020)

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A 2016-os adatokhoz hasonlóan alakultak a képzésekkel elért aránya mellett, hogy a fiatalok részaránya azóta tovább nőtt (8. ábra). A közoktatásban tanulóknak is szóló képzések átlagosan több mint 40 ezer főt, míg a kizárólag más csoportokat célzó képzések átlagosan 8600 főt értek el.¹⁷ Ez a különbség variancia-

¹⁶ A Pearson-féle khí-négyzet teszt p-értéke 0, illetve a Fisher-féle egzakt teszt p-értéke 0,0000018 volt.

¹⁷ Ebben az esetben összesen 114 képzéssel számoltunk, amelyből 39-nek volt célcsoportja a tanulók korosztálya. 8 esetben nem áll rendelkezésünkre adat, hiányzó adatként kezelve nem kerülnek a statisztikába).

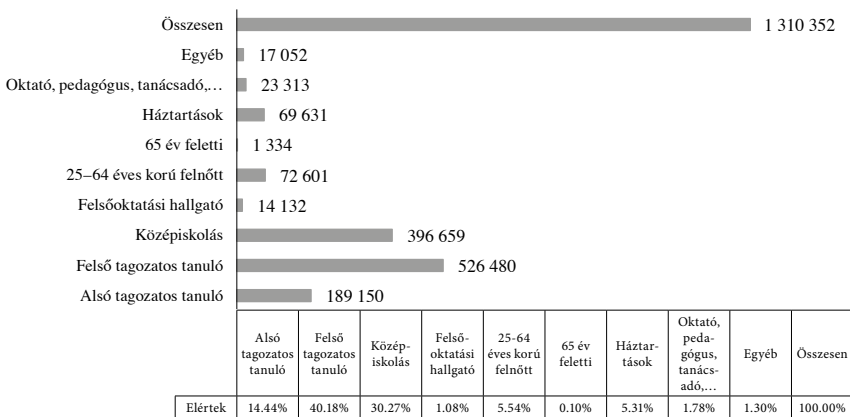
analízist elvégezve szignifikánsnak tekintendő (a teszt szignifikanciaértéke 0,013), a kategóriaátlagok nem egyeznek meg.

4.3.2. Az elért csoportok társadalmi reprezentáltsága

Az egyes célcsoportok népességen belüli megoszlásának megállapításához a KSH adatait vettük alapul.¹⁸

7. ábra

A célcsoportok népességen belüli megoszlása (fő)

Forrás: saját szerkesztés KSH-adatok alapján

A teljes népességet tekintve a KSH adatai szerint a fiatalok (6–25 évesek) az 5 éven felüli népesség kevesebb mint negyedét, a felnőttek (25 év feletti) a népesség közel 75%-át teszik ki. A képzési programjai által elérték között a diákok (6–25 évesek) aránya több mint négyszeresen haladja meg a népességen belüli arányukat, míg a képzési programok által elérték között a felnőttek aránya mintegy ötöde a népességen belüli arányuknak (7. ábra). Megállapítható tehát, hogy hasonlóan a 2016-os eredményekhez, a fiatalok a népességbeli számarányukhoz képest felül-, a felnőttek jelentősen alulreprezentáltak a képzések résztvevői között.

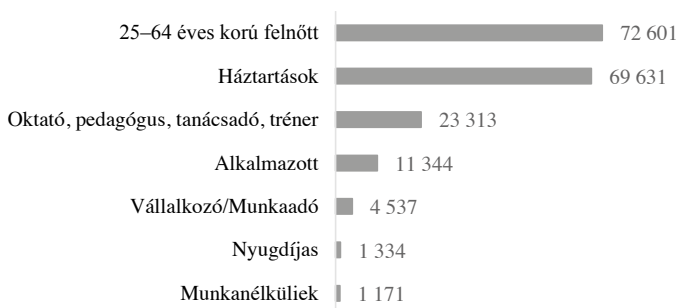
18 <https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/terulet.html>.

4.3.3. A felnőtteknek szóló képzések célcsoportjai

A kérdőív azt is megvizsgálta, hogy a képzésekben milyen társadalmi háttérű, élethelyzetű, foglalkozási csoportba tartozó és munkaerőpiaci helyzettel rendelkező felnőttek vesznek részt. Ennek megfelelően megkülönböztettünk: munkaadókat, munkanélkülieket, vállalkozókat, nyugdíjasokat, oktatókat és trénereket, valamint háztartásokat. A képzésekben résztvevők egyszerre több csoportba is tartozhattak, emellett a válaszadók képzésenként több célcsoportot is megjelölhettek (8. ábra).

8. ábra

A képzéseken részt vevő egyes csoportok a felnőttek körében (fő)

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

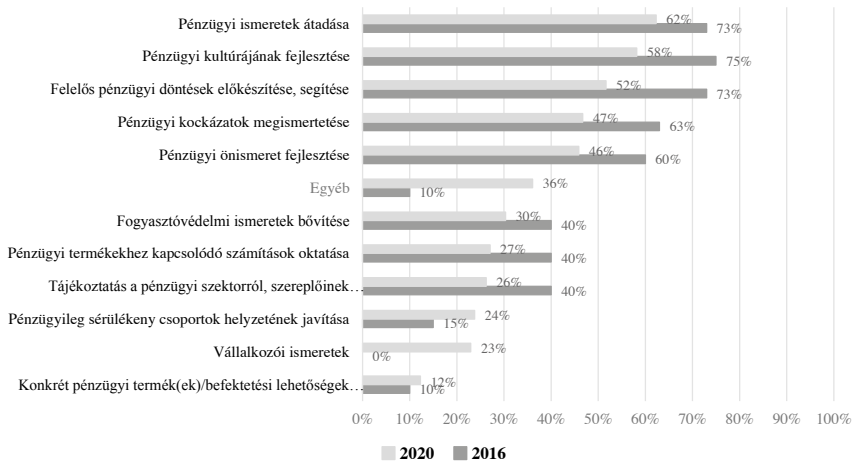
A felnőtteknek szóló képzések célcsoportjai között alulreprezentáltak a speciális képzési igényű felnőttcsoportok: vállalkozók, nyugdíjasok, munkanélküliek. Ehhez képest magasabb számban és arányban vesznek részt a jövedelemből, bérből élő társadalmi csoportok. Az oktatók, trénerek célcsoportja 2016-hoz hasonlóan továbbra is jelentős.

4.4. A képzések fő célkitűzései, hangsúlyai

A válaszadók 12 képzési célt jelölhettek meg, egy képzéshez egyidejűleg többet is, összesen pedig 13 lehetséges képzési témakört tartalmazott a kérdőív.

9. ábra

A képzési programok céljai (2016, 2020)

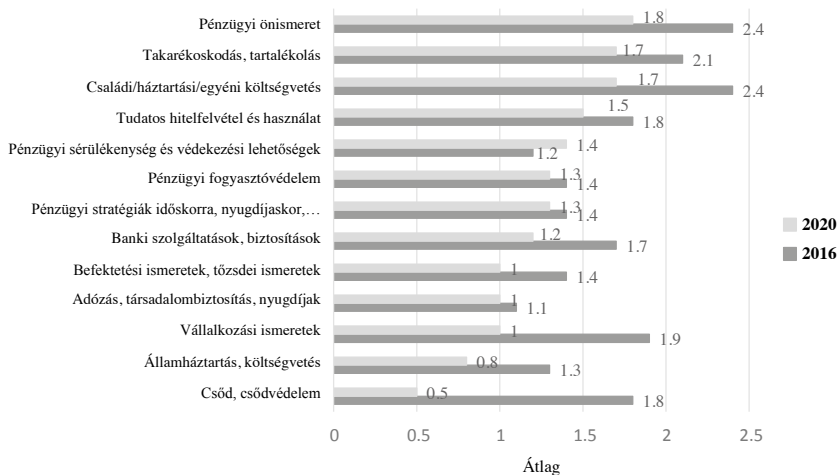
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A 2016-os kutatási eredményekhez hasonlóan a képzési programok legjellemzőbb céljainak sorrendje lényegében változatlan. Továbbra is a „pénzügyi ismeretek átadása”, a „célcsoportok pénzügyi kultúrájának fejlesztése”, a „felelős pénzügyi döntések segítése”, a „pénzügyi kockázatok megismerése” és a „pénzügyi önismeret fejlesztése” a legjellemzőbb képzési cél. Ugyanakkor ezen legnépszerűbb képzési célok aránya a képzésekben kismértékben csökkent¹⁹ 2016-hoz képest, miközben nőtt azon képzések aránya, amelyek egyik célja a „pénzügyileg sérülékeny csoportok helyzetének javítása” (9. ábra).

Felmértük a képzési programok által érintett témaköröket és azoknak a képzésben elfoglalt súlyát is. 13 képzési témakört tartalmazott a kérdőív, a válaszadók a témakörök képzésen belüli súlyára vonatkozóan négyféle („nem jelenik meg”, „érintőlegesen”, „közepesen” és „jelentős mértékben”) választ adhattak. A válaszok értékelése érdekében a válaszokhoz számértékeket rendeltünk („nem jelenik meg” = 0, „érintőlegesen” = 1, „közepesen” = 2 és „jelentős mértékben” = 3). Az ordinális mérési szintű változót átlagokkal mérhető változóvá transzformáltuk, a nem válaszolókat az átlagok számítása esetében kiszűrtük.

¹⁹ A 2016-os kutatás kérdőívében a „vállalkozói ismeretek átadása” képzési cél nem szerepelt.

10. ábra**Az egyes témakörök átlagos súlysámai (2016; 2020)**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A korábbi felméréshez hasonlóan a pénzügyi önismeret, takarékoskodás, költségvetés-készítés jelent meg a leggyakrabban. 2016-hoz képest figyelemre méltó elmozdulás a csőddel kapcsolatos ismeretek háttérbe szorulása, illetve a vállalozási ismeretek súlyának csökkenése. A pénzügyi sérülékenység esetében releváns ismeretek fontossága ugyanakkor kismértékben nőtt. A témakörök súlyának erőssorrendje is rámutat arra, hogy a jövedelem megtermelésével kapcsolatos ismeretek: befektetési ismeretek, vállalozási ismeretek, a tőzsdéhez kapcsolódó információk továbbra is kevésbé hangsúlyos elemei a képzéseknek (10. ábra). A kétmintás t-próba 5 százalékos szignifikanciaszinten megerősíti, hogy a képzési témakörök közül háttérbe szorul a csőddel kapcsolatos ismeretek oktatása, míg a pénzügyi sérülékenységgel kapcsolatos ismeretek nagyobb súllyal jelennek meg a képzési programok témakörei között.

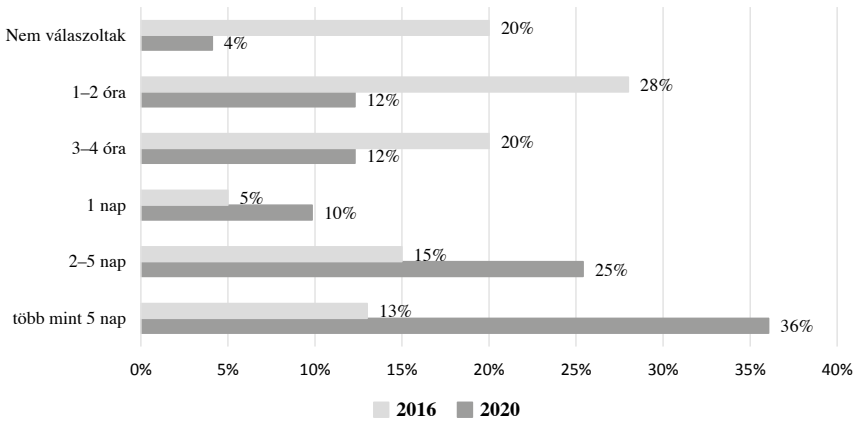
4.5. A képzések időtartama**4.5.1. Hogyan változott a képzések időtartama?**

A kutatás felmérte, hogy a képzések átlagosan milyen időtartamban valósultak meg. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy 2016-hoz képest nőtt a hosszú, 2–5 napos és a több mint 5 napos időtartamú képzés aránya. A 2016-ot megelőző képzésekhez képest egyértelműen jellemzőbbek a hosszabb képzések (11. ábra).

A Fisher-féle egzakt próba szignifikáns összefüggést mutat 5 százalékos szignifikanciaszinten.²⁰

11. ábra

A képzési programok időtartamának megoszlása 2016-ban és 2020-ban

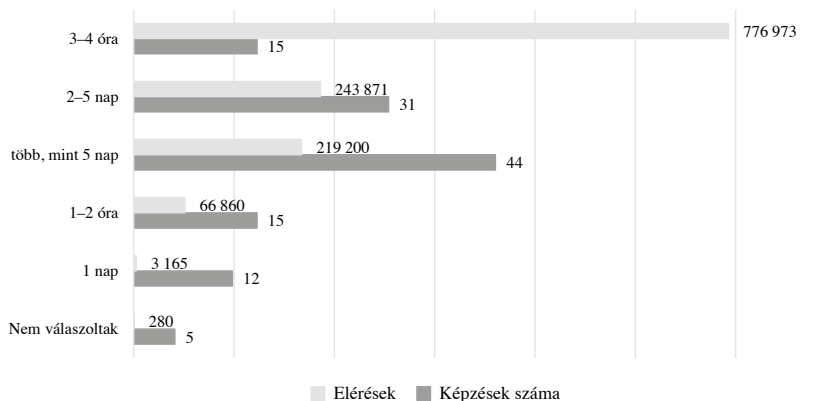

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

4.5.2. Mekkora létszámot érnek el a különböző hosszúságú képzések?

Az összes képzésben résztvevő csaknem hatvan százaléka 3-4 óra hosszú képzéseken vett részt (12. ábra). A 2-5 napos és a több mint 5 napos képzésekkel a résztvevők 35 százalékát érik el, annak ellenére, hogy ezekben a kategóriákban az elindított képzések száma több mint 60 százalék.

²⁰ A Fisher-féle egzakt próba p-értéke 0,0020.

12. ábra**Mekkora létszámot értek el a különböző hosszúságú képzési programok 2020-ban?**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

Statisztikailag vizsgálva, a képzések időtartama 37,37%-ban befolyásolja a képzésen résztvevők számának alakulását, közepes erősségű kapcsolat van tehát a képzések időtartama és a résztvevők száma között (a szóráshányados értéke 0,6113).

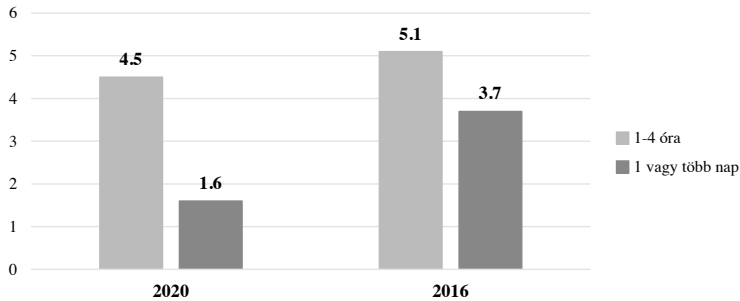
Megvizsgáltuk, hogy a közoktatásban tanulóknak is szóló képzések és a kizárólag más célcsoportnak szóló képzések időtartama között kimutatható-e összefüggés. A közoktatásban tanulóknak szóló képzések rövidebbek, gyakrabban 1–4 óra időtartamúak, mint a közoktatáson kívüli csoportok képzései (12. ábra). A Pearson-féle χ^2 -négyzet p -értéke 0,006 és a Fisher-féle egzakt teszt p -értéke 0,008, is 5 százalékos szignifikanciaszinten összefüggést mutat. Ez az összefüggés 2016 előtt is fennállt.

4.5.3. Van-e összefüggés a témakörök száma és a képzések hossza között?

A 2016-os kutatás eredményei azt mutatták, hogy a rövidebb időtartamú képzések átlagosan több témakört dolgoznak fel. Ennek nyomán ismét megvizsgáltuk, hogy van-e összefüggés a képzések időtartama és aközött, hogy hány témakört érintenek az egyes képzések.

13. ábra

1–4 órás és a hosszabb időtartamú képzések által érintett témakörök számának átlaga 2016-ban és 2020-ban

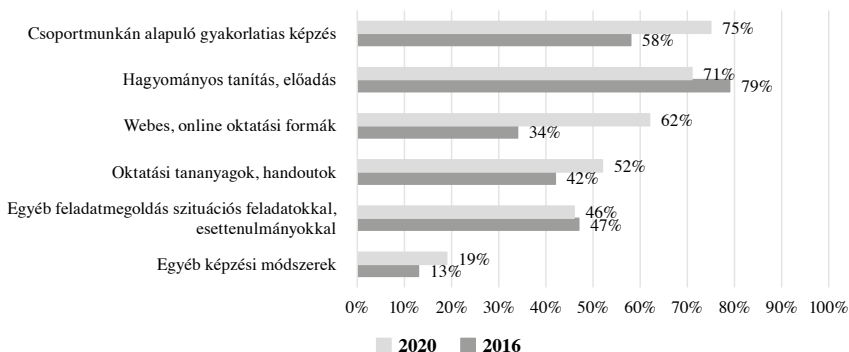

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A kutatási eredmények ismételen rávilágítottak arra az ellentmondásra, hogy a rövidebb időtartamú képzések átlagosan csaknem háromszor annyi témát dolgoznak fel, mint a hosszabbak. Ugyanakkor a feldolgozott témakörök száma mind a hosszabb, mind a rövidebb képzések esetén csökkent. Közepes erősségű kapcsolat van a képzési idő és az oktatott témakörök számának alakulása között, vagyis minél rövidebb a képzés, annál több témát dolgoz fel (a szóráshányados értéke 0,5099).

4.6. A képzés során alkalmazott módszertanok

A képző szervezetek által végzett ismeretátadás során alkalmazott képzési módszerek vonatkozásában – a 2016. évhez hasonlóan – a 2020. évi felmérésben is gyűjtöttünk információt. A válaszadók öt válaszlehetőség közül választhatták ki az egyes képzésekben általuk alkalmazott oktatási, képzési módszereket. Többféle módszert is megjelölhettek képzésenként.

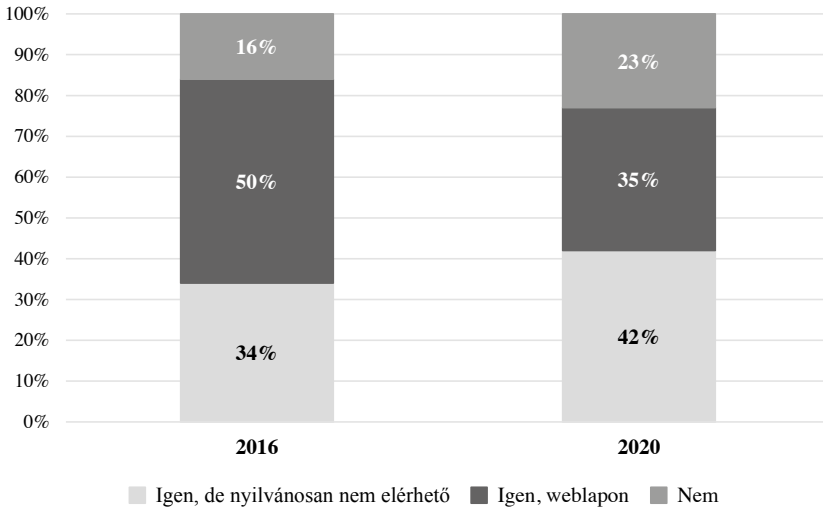
14. ábra**A képzések során alkalmazott oktatási módszerek aránya 2016-ban és 2020-ban**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A képzések során a két legelterjedtebben alkalmazott módszer a hagyományos tanítás és a csoportmunkán alapuló gyakorlatias képzés, szituációs feladatokkal és/vagy esettanulmányokkal színesítve. 2016-hoz képest a csoportmunkán alapuló interaktív módszer, valamint a webes, online oktatási formák alkalmazásának népszerűsége szignifikánsan nőtt. Ezzel párhuzamosan a hagyományos, „tantermi” tanítási módszereket a válaszadó szervezetek kisebb hányada alkalmazta, mint korábban.

4.7. Tematikák és tananyagok**4.7.1. A tematikák léte és elérhetősége**

A 2016. évi kutatás megállapította, hogy a képzésekhez kapcsolódó tematikák és tananyagok jelentős része rendelkezésre áll ugyan, de nem érhető el nyilvánosan.

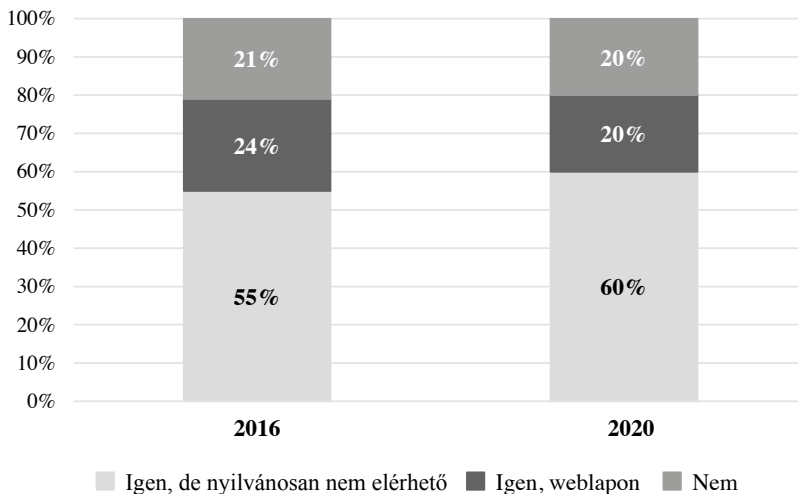
15. ábra**A képzési programok tematikájának rendelkezésre állása (2016; 2020)**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A 2020-as mérés szerint a képzési programok többségében van tematika, de azok nagyobb része nem érhető el nyilvánosan (15. ábra). Növekedett azoknak a képzéseknek az aránya, amelyek rendelkeznek tematikával, de az nyilvánosan nem elérhető, ezzel párhuzamosan nőtt azon képzések száma, amelyek egyáltalán nem rendelkeznek tematikával.

4.7.2. A tananyagok megléte és elérhetősége

A 2016-os kutatási jelentés rámutatott, hogy a képzési programok többsége rendelkezik ugyan tananyaggal, de azok elérhetősége még a képzési programok tematikájánál is alacsonyabb volt.

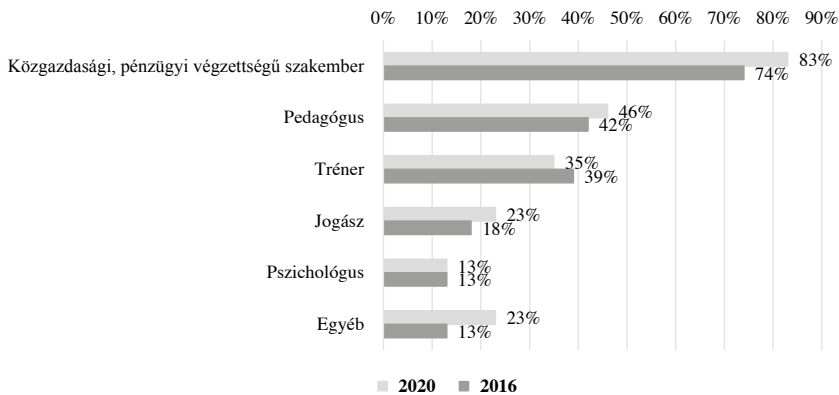
16. ábra**A képzési programokhoz kapcsolódó tananyagok rendelkezésre állása, elérhetősége 2016 és 2020-ban**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

Az eredmények azt mutatják, hogy a képzési programokhoz kapcsolódó tananyag a képzések nyolcvan százalékánál rendelkezésre áll, de ezek háromnegyede nem érhető el nyilvánosan. A tananyag megléte 2016 óta nem változott. A tananyagok elérhetősége viszont 2016-hoz képest kismértékben romlott (16. ábra).

4.8. Az oktatók képzettsége

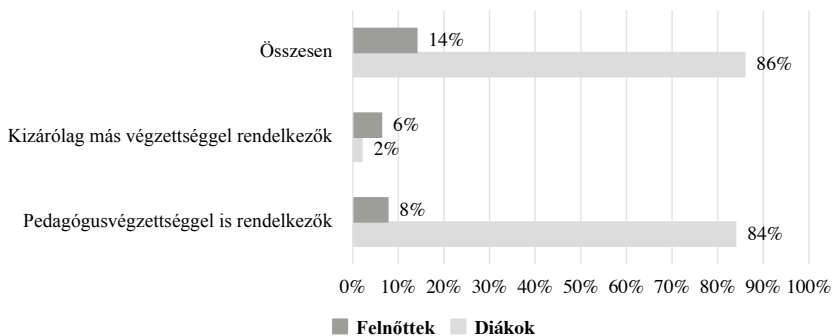
A 2016-os kutatási jelentés megállapította, hogy a képzések többségében közgazdasági, pénzügyi végzettséggel, valamint kétötödénél pedagógus- vagy tréner-végzettséggel rendelkező szakember is oktat. Ennek az alapján alkottuk meg a vizsgálat alábbi hipotézisét.

17. ábra**A képzéseken oktatók szakképesítése (2016; 2020)**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A képzések oktatói, hasonlóan a korábbi felmérés adataihoz, túlnyomórészt közgazdászok. A 2016-as felméréshez képest nem szignifikáns változás, hogy a közgazdasági, pénzügyi végzettségű oktatók aránya 9 százalékkal, a pedagógus végzettségűek aránya 4 százalékkal, a jogász képzettségű oktatók száma 5 százalékkal, míg az egyéb szakképesítésű oktatók száma 10 százalékkal növekedett. A 2016-os adatokhoz képest csak a trénerek és az egyéb kategóriába soroltak aránya csökkent. (17. ábra)

Megvizsgáltuk azt is, hogy a diákokat pedagógusvégzettséggel rendelkezők képzik-e.

18. ábra**A pedagógusvégzettséggel rendelkezők kiket oktattak? (2020)**

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

A képzések célcsoportjai között jelentősen túlreprezentáltak a közoktatásban tanulók, az ő pénzügyi kultúrához kapcsolódó képzésüket több mint 80%-ban pedagógusok végezték (18. ábra).

4.9. Az oktatók felkészítése

A 2016. évi kutatás megállapította, hogy a közoktatásban tanulóknak szóló képzési programok oktatóit szignifikánsan nagyobb arányban készítik fel, mint a nem közoktatásban tanulók számára meghirdetett képzések oktatóit. 2020-ban ismét megvizsgáltuk, hogy a képzést folytató szervezetek közül melyek készítik fel az oktatókat. Az eredmények azt mutatják, hogy csökkent azon a szervezetek aránya, amelyek képzéssel segítik oktatóik felkészültségét.

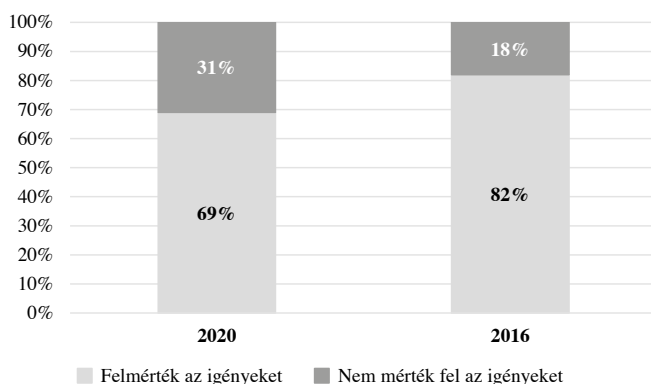
Míg 2016-ban az oktatók többsége, 52 %-a kapott előzetes felkészítést, 2020-ban ez az arány 7 százalékponttal 45%-ra csökkent.

4.10. A résztvevők igényeinek felmérése

A 2016. évi kutatás megállapította, hogy a képzések túlnyomó többségében (82%) a programok kialakítása során felméri a célcsoport igényeit, képzési szükségleteit. A beérkezett válaszok alapján a válaszadó szervezetek több mint kétharmada méri fel a programok kialakítása során a célcsoport igényeit, képzési szükségleteit, ez 13 százalékpontos csökkenés a 2016. évi adatokhoz képest (19. ábra).

19. ábra

Célcsoportok igényeinek és szükségleteinek felmérése (2016; 2020)

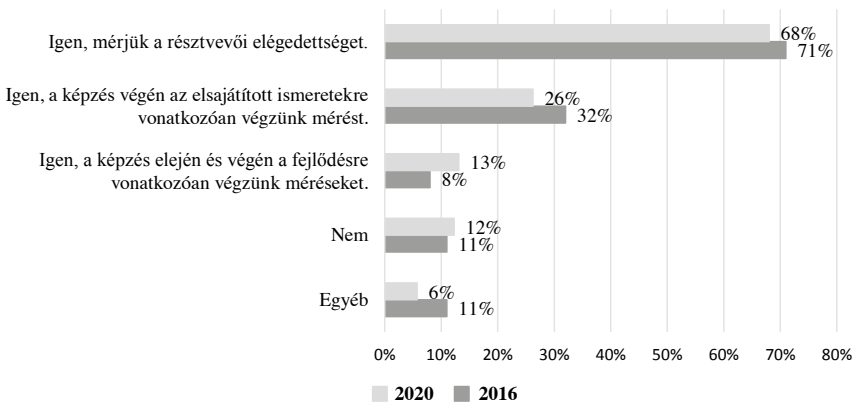
Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

4.11. A képzések eredményességének mérése

A 2016. évi kutatás megállapította, hogy a képzések eredményességét az esetek túlnyomó többségében mérik, ugyanakkor ennek keretében a résztvevők előmenetelének nyomon követése a képzés elején és végén nem volt jellemző. A képzések eredményességi, hatékonysági méréseire vonatkozó kérdés esetében több válasz megjelölésére is lehetőség volt (a képzések elején és végén is mérik, vagy csak a hallgatói elégedettséget mérik).

20. ábra

Mérik-e és miként a képzések eredményességét, hatékonyságát?

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

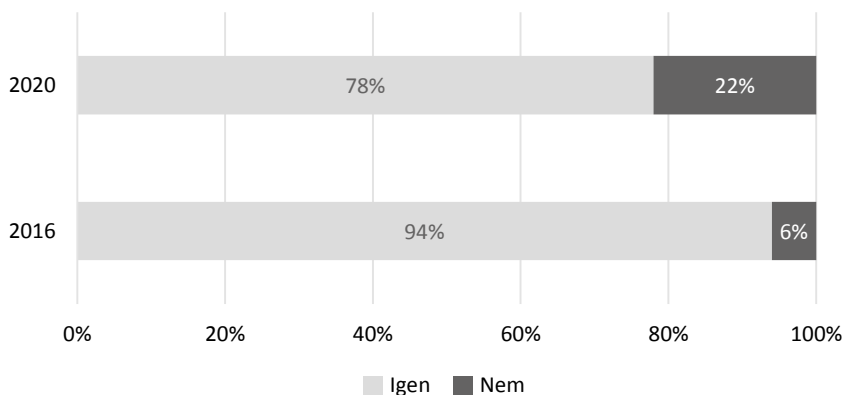
A képzések mintegy 40%-ában történik eredménymérés, ezen a területen nem történt változás a két mérés között. Az eredmények ugyanakkor azt mutatják, hogy a képzések 13 százalékában mérik a képzés elején és a végén is az elsajátított ismereteket, azaz a képzés eredményeképpen mutatkozó fejlődést. Ez 5 százalékpontos növekedés a 2016. évi adatokhoz képest. A képzések végén az ismeretszerzésre vonatkozó mérés a képzések negyedében gyakorlat, ennél a mutatónál 6 százalékpontos csökkenést tapasztalható. Összességében a képzések kétharmadánál továbbra is csak a résztvevők elégedettségét mérik, amely 3 százalékpontos csökkenést jelent az előző, 2016. évi adatokhoz képest (20. ábra).

4.12. A tapasztalatok felhasználása

A 2016. évi kutatás eredményei szerint igen magas arányban (94%) hasznosították a képzések tapasztalatait. 2020-ban ismételtén megvizsgáltuk, hogy a képzési programok tapasztalatait a szervezők felhasználják-e, beépítik-e a tananyagokba.

21. ábra

Felhasználják-e a képzési programok tapasztalatait? (2016; 2020)

Forrás: saját szerkesztés, saját kérdőíves felmérés adatai alapján

Az eredmények azt mutatják, hogy bár magas arányban (78%) hasznosítják a képzések tapasztalatait, ez a 2016. évi adatokhoz képest 16 százalékpontos csökkenést jelent. A változás szignifikáns.

5. KÖVETKEZTETÉSEK

A 2016-os felmérés információforrásként szolgált a pénzügyi kultúra fejlesztésére vonatkozó nemzeti stratégia kialakítása, valamint az operatív tervek megalkotása során. Részben a kutatás eredményei nyomán számos állami kezdeményezés indult, illetve valósult meg. Emellett több nem állami pénzügyikultúra-fejlesztést végző szervezet jelezte, hogy a kutatás eredményei és javaslatai alapján átalakította a képzéseit.

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy a közoktatáson kívüli képzések volumene, a képzési programok és az azon résztvevők száma jelentősen nőtt 2016-hoz képest. Jelentős pozitív változás, hogy háromszor annyian részesültek pénzügyi-

kultúra-fejlesztő képzésben az elmúlt négy évben, mint azt megelőzően. Ugyanakkor az iskoláskorú tanulók jelentős felülreprezentáltsága nem változott.

A képzést végző szervezetek közül az úgynevezett nagy eléréssel rendelkezők képzik a résztvevők túlnyomó többségét, ezen belül a közoktatásban tanulók döntő hányadát, több mint egymillió diákot. Képzéseik rövidek, 3–4 órásek. A pénzügyi intézmények képzései rövidek és elhanyagolható számú résztvevőt érnek el, képzéseikben hangsúlyosan jelennek meg a banki szolgáltatások. A nonprofit szervezetek képzései többnyire felnőtteknek szólnak, és 2–5 naposak, illetve gyakrabban közpénzből valósulnak meg. Fő profiljuk a pénzügyi tudatosság fejlesztése. Az egyéb vállalkozások képzéseinél jelenik meg hangsúlyosan a résztvevői befizetés. A képzéseik hosszúak. Náluk megjelenik a pénzügyi sérülékenység és védekezés témaköre. E képzéseket azonban jórészt maguk a résztvevők finanszírozzák, a leginkább rászoruló rétegekhez ezek a képzések nemigen jutnak el.

Előrelépést jelent továbbá, hogy a képzések átlagos időtartama hosszabb lett, megjelentek a főleg felnőtteknek szóló, többnapos képzések. A tudásátadás fókuszában továbbra is az egyéni takarékoskodás és pénzügyi tudatosság, a pénzügyi önismeret, attitűd és viselkedés fejlesztése állt, ami indokolt, hiszen a tantárgyak keretében pénzügyi tudatosságot kevésbé, inkább pénzügyi ismereteket és kalkulációs feladatokat lehetséges oktatni. A nyugdíjaskori tartalékolási stratégiák oktatásának elterjedtsége azt mutatja: a képzéseket folytató szervezetek felismerték, hogy ez mennyire fontos a demográfiai folyamatok miatt. A befektetési és vállalkozási ismeretek oktatása azonban továbbra sem prioritás.

A képzés célcsoportjai között megjelentek a pénzügyileg sérülékeny csoportok. A felnőtteknek szóló képzések java része azonban nem veszi figyelembe a célcsoportok jövedelmi helyzetét, társadalmi háttérét, így a munkanélküliek, nyugdíjasok és vállalkozók alacsony számban jutnak számukra kidolgozott, speciális, a pénzügyi kultúrát fejlesztő edukációhoz.

A kutatás eredményei szerint a hagyományos oktatási módszerek mellett megjelentek az online, webes megoldások, és egyre népszerűbbek a csoportmunkán alapuló, gyakorlatias képzések. A technológiai innovációk térnyerésével és részben minden bizonnyal a pandémiás helyzet miatt is közel kétszeresére nőtt az online, digitális tudásterjesztést is alkalmazó képzés aránya a legutóbbi felmérés óta. A hagyományos oktatási módszerek használata mellett a szituációs feladatokra, helyzetgyakorlatokra épülő oktatási megoldások kerültek előtérbe 2020-ban. Utóbbi oktatási forma különösen alkalmas arra, hogy ne csupán ismereteket közöljön, de mentalitást és attitűdöt, a pénzügyi személyiséget is formálja.

Különösen fontos, hogy a képzések elérhető, minőségbiztosított tananyagra épüljenek. A kutatás megállapította, hogy képzések többsége rendelkezik tematikával, illetve tananyaggal, azonban ezek elérhetősége némileg romlott 2016-hoz képest.

A minősített, lektorált vagy akkreditált tananyagok használata a képzések alig több mint harmadára jellemző, annak ellenére, hogy 2016 óta számos akkreditált tananyag, tankönyv, munkafüzet, minőségbiztosított és elektronikusan elérhető, használható feladat, játék, kvíz stb. jelent meg. Ezek széles körű használata átláthatóbbá, eredményesebbé tehetné a képzéseket.

A képzések többsége előzetesen felméri a képzés résztvevőinek igényeit, de ennek az aránya 2020-ra csökkent. A válaszadó szervezetek emellett úgy nyilatkoztak, hogy jellemzően felhasználják a korábbi tapasztalatokat a képzések továbbfejlesztése érdekében.

Az eredményesség mérése 2016-hoz képest érdemben nem javult. A képzések többsége továbbra is inkább a résztvevők elégedettségét méri, és alig negyven százalékuk értékeli, hogy a képzési célok megvalósultak-e. A képzések eredményességének mérése nélkül ugyanakkor a tapasztalatok megszerzése és felhasználása is csak korlátozottan valósulhat meg.

Miközben 2016 és 2020 között egyre fokozódó figyelem irányult a pénzügyi kultúra fejlesztésére, a képzések túlnyomó többsége továbbra is a legkönnyebben elérhető iskolás korosztályt érinti. Indokolt lenne a képzési programokban nagyobb figyelmet szentelni a felnőttek, ezen belül is a pénzügyileg sérülékeny csoportok pénzügyi tudatosságának fejlesztésére, különösen a közpénzből is finanszírozott képzések esetén.

A kutatás eredményei felhívják a figyelmet arra, hogy indokolt a képzések minőségét szavatoló szakmai garanciák további megerősítése. A közpénzt is felhasználó szervezetek esetében ezen szakmai garanciák meglétét pedig a finanszírozásban résztvevő állami szervnek indokolt számonkérnie mind a pályázati eljárások, mind a programok megvalósulásának ellenőrzése során.

HIVATKOZÁSOK

- AMAGIR, A. – GROOT, W. – MAASSEN VAN DEN BRINK, H. – WILSCHUT, A. (2018): A review of financial-literacy education programs for children and adolescents. *Citizenship, Social and Economics Education*, 17(1), 56–80. <https://doi.org/10.1177/204717341719555>
- BÉRES DÁNIEL – HUZDIK KATALIN (2012): A pénzügyi kultúra megjelenése makrogazdasági szinten. *Pénzügyi Szemle*, 57(3), 322–336. https://www.asz.hu/storage/files/files/penzugyiszemle/2012/322_336_beres_huzdik.pdf?download=true (letöltve: 2020.05.07).
- BERNHEIM, B. – GARRETT D. – MAKI D. (2001): Education and saving: The long-term effects of high school financial curriculum mandates. *Journal of Public Economics* 80(3), 435–465. <https://doi.org/10.3386/w6085>.
- CARLSON, E. (2020): *An Analysis of the Relationships Between State Mandates for Financial Education and Young Adults' Financial Literacy and Financial Capability*. <https://stars.library.ucf.edu/etd2020/24/> (letöltve 2020.05.07).

- CZEGLÉDI, Cs. – MAROSNÉ, K. Zs. – KOLLÁR, P. (2016): A vállalkozói ismeretek oktatásának helyzete a magyar felsőoktatásban. *Polgári Szemle*, 12(1–3), <https://polgariszemle.hu/archivum/104-2016-augusztus-12-efolyam-1-3-szam/gazdasagpolitika/749-a-vallalkozoi-ismeretek-oktatasanak-helyzete-a-magyar-felsooktatásban>.
- Econventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület (2019): Econventio-teszt 2019 – Középiscolások eredményei. <http://www.econventio.hu/#hirek/2020-03-01/2019-es-kutatasi-eredmenyek> (letöltve: 2020.08.25.)
- HILGERT, M., HOGARTH, J., BEVERLY, S. (2003) Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Federal Reserve Bulletin* 89(7), 309–322, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.395.7805>.
- JAKOVÁC KATALIN (2016): A pénzügyi kultúra fejlesztés nemzeti stratégiái: tapasztalatok és tanulságok. *Pénzügyi Szemle* online, 2016. június 6. <https://www.penzugyiszemle.hu/tanulmányok-eloadasok/a-penzugyi-kultura-fejlesztes-nemzeti-strategiai-tapasztalatok-es-tanulasok> (letöltve: 2020. 06. 03.)
- KOVÁCS LEVENTE – TERTÁK ELEMÉR (2019): *Financial Literacy – Theory and Evidence*. Bratislava: Verlag Dashöfer, <https://www.bankszovetseg.hu/publikaciok.cshml?lang=eng>.
- KOVÁCS PÉTER – SÁPI ÁKOS – ÁRVAI DÁVID (2016): Econventio-teszt 2016 – Középiscolások pénzügyi kultúrája. <http://www.econventio.hu/#hirek/2016-12-14/econventio-teszt-2016-os-kutatasi-eredmenyei> (letöltve: 2020.08.25.)
- LUSARDI, A. – MITCHELL, O. (2014): The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>.
- MNB (2020a): A nemzetgazdaság negyedéves pénzügyi számlái – Pénzügyi eszközök és kötelezettségek állománya, mrd Ft – Konszolidált állományok, időszak végén, <https://www.mnb.hu/letoltes/pszisalko-hu-1.xlsx> (letöltve: 2020.05.13).
- MNB (2020b): A forgalomban lévő bankjegy- és érmemennyiség <https://www.mnb.hu/letoltes/forgalomban-levo-bankjegy-es-erme-mennyiseg-10.xls> (letöltve: 2020.06.26).
- NAV (2018): A kezdő vállalkozások támogatása, a mentorálás – 2018.06.07, <https://www.nav.gov.hu/nav/mentoralas> (letöltve: 2020.08.28).
- NÉMETH ERZSÉBET (2017): Pénzügyi kultúra képzések: felmérés és diagnózis, *Új Pedagógiai Szemle*, 2017(7–8), <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/penzugyi-kulturat-fejlesztok-kepzesek-felmeres-es-diagnozis#main-content> (letöltve: 2020. 06. 03).
- ORSZÁG GÁBORNÉ – KOSZTOPULOSZ ANDREÁSZ – KOVÁCS PÉTER (2015): Dél-alföldi kis- és középvállalkozások pénzügyi kultúrája. *Gazdaság és Pénzügy*, 2(2), <http://bankszovetseg.hu/Public/gep/2015/168-185%20Orszaguj.pdf> (letöltve: 2020.06.26).
- Országos Vállalkozói Mentorprogram (2020): Rövid ismertető. https://www.vallalkozztudatosan.hu/?page_id=270 (letöltve: 2020.08.28).
- OTP Bank Nyrt. (2016): Fenntarthatósági jelentés, 2016. https://www.otpfenntarthatosag.hu/static/otpfenntarthatosag/download/OTP_Fenntarthatosagi_jelentes_2016.pdf (letöltve: 2020.05.13.).
- OTP Bank Nyrt. (2017): Fenntarthatósági jelentés, 2017. https://www.otpfenntarthatosag.hu/static/otpfenntarthatosag/download/OTP_fenntarthatosagi_jelentes_2017.pdf (letöltve: 2020.05.13.).
- OTP Bank Nyrt. (2018): Fenntarthatósági jelentés, 2018. https://www.otpfenntarthatosag.hu/static/otpfenntarthatosag/download/OTP_Csoport_Fenntarthatosagi_jelentes_2018.pdf (letöltve: 2020.05.13.).
- OTP Bank Nyrt. (2019a): Fenntarthatósági jelentés, 2019. https://www.otpfenntarthatosag.hu/static/otpfenntarthatosag/download/OTP_Csoport_Fenntarthatosagi_jelentes_2019_v2.pdf (letöltve: 2020.05.13.).
- OTP Bank Nyrt. (2019b): továbbra is a készpénz bővületében élnek a magyarok - https://www.otpbank.hu/portal/hu/Hirek/Ongondoskodasi_Index_2019 (letöltve: 2020. 05. 13)

- PÁL ZSOLT (szerk.) (2018): *Pénzügyi kultúra*. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó.
- Pénziránytű Alapítvány (2020): A pénzügyi tudatosság fejlesztése segíti a családok anyagi biztonságát is – Sajtóközlemény, 2020.06.05. <https://www.penziranytu.hu/penzugyi-tudatossag-fejlesztese-segiti-csaladok-anyagi-biztonsagat> (letöltve: 2020. 07.02).
- Pénzügyi tudatosság fejlesztésének stratégiája – Okosan a pénzzel (2017): <https://2015-2019.kormany.hu/download/5/39/21000/P%C3%A9nz%C3%BCgyi%20tudatoss%C3%A1g%20fejleszt%C3%A9s%C3%A9nek%20strat%C3%A9gi%C3%Aija.pdf>.
- STANGO, V. – ZINMAN, J. (2007): Fuzzy math and red ink: When the opportunity cost of consumption is not what it seems, Working Paper, Dartmouth College. <https://legacy.iza.org/en/papers/Zinman12072007.pdf>.
- STEFKOVICS ÁDÁM (2018): Még mindig „sok van a párna alatt” – A pénzügyi tudatosság mintázatai Magyarországon. *Biztosítás és Kockázat*, 5(4). <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/08/biztositas-es-kockazat-5-efv-4-szam-6-cikk.pdf> (letöltve: 2020. 06. 03).
- VAN ROOIJ, M. – LUSARDI, A. – ALESSIE, R. (2011): Financial literacy and stock market participation. *Journal of Financial Economics*, 101(2), 449–472. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1014994>.

SZILÁNKOK A FELSŐFOKÚ PÉNZÜGYI ÉS SZÁMVITELI OKTATÁSRÓL

Mit is tanuljanak ma a jövő bankárai és számvitelesei?

Lantos Csaba – Lukács János – Száz János¹

ABSZTRAKT

A pénzügyi kultúra része az is, hogy milyen legyen a jövő felsőfokú pénzügyi oktatása. Cikkünk fő kérdése az, hogy mit is tanuljanak a jövő bankárai, számvitelesei, könyvvizsgálói ahhoz, hogy növeljék a szakma presztízsét, megőrizzék diplomájuk magas ár/érték arányát, a kedvező elhelyezkedési esélyüket. A demográfiai szorításban és a külföld által támasztott verseny mellett sokkal intenzívebb belföldi versenyre kell minden intézménynek felkészülnie. Ez a „globális” kép természetesen valóságos szűkített területünkön is: a felsőfokú pénzügyi oktatási területen is el kell dönteni minden intézménynek, hogy merre keresi a helyét, milyen stratégiát választ. Cikkünkben a múltat is felidézve olyan szempontokat vetünk fel, amelyeket fontosnak tartunk a jövőre vonatkozó döntéseknél figyelembe venni.

JEL-kód: A20

Kulcsszavak: felsőfokú pénzügyi oktatás, számviteli képzés, valószínűségi számítás

1. MÚLTIDÉZÉS

A cikkünk alcímében feltett kérdésre adott jó válaszhoz tudni kellene, hogy miként is fest majd 20–30 év múlva a bankszakma, a biztosítások piaca... és általában az üzleti élet..., mi újat hoz majd az egyre inkább nemzetközivé váló szabályozás, az informatika, milyen új pénzügyi termékekkel rukkol majd elő... a pénzügyi szektor. Ezt persze lehetetlenség most megjósolni. Ugyanakkor a jelenlegi egyetemi tananyagok – akarva-akaratlanul – azért tartalmaznak egyfajta implicit választ erre a kérdésre.

---

¹ *Lantos Csaba* közgazdász, szociológus.

Lukács János egyetemi tanár, Számviteli Tanszék, BCE. E-mail: janos.lukacs@uni-corvinus.hu.

Száz János egyetemi tanár, Pénzügy Tanszék, Budapesti Corvinus egyetem. E-mail: janos.szaz@uni-corvinus.hu.

Ha pontos választ nem is lehet adni, de nem árt időről időre eltöprengeni rajta. Egyfelől bizonyos tendenciák elég valószínűek (például még nagyobb szerepet kap majd a digitalizáció, nem csökkennek a kockázatok, még változatosabbak lesznek a kockázatkezelés eszközei, jönnek a zöld pénzügyek, az ESG, már itt van a big data, a blockchain, a mesterséges intelligencia és az erre épülő vállalkozások ezrei stb.), másfelől régebben sem lehetett előre látni a jövőt, de voltak jól megfogalmazott elvárások és célok a gazdasági felsőoktatást illetően. **Emiatt a jövőről való töprengéseinket a múlt felidézésével kezdjük.**

A magyar oktatásügy az évszázadok alatt alakult ki, a világnak számos kiemelkedő tudóst és találmányt adott. Elődeink a kontinentális európai tradíciókra építkezve egy igen fejlett, minden társadalmi réteg számára megfelelő közoktatási rendszert hoztak létre és működtettek a 20. század első felében. Bár nem adott elegendő szabadságot, viszont egészséges szemléletmódot tanított a felnövekvő generációknak (értsd: munkára nevelt). Ez a szellemiség még a késői szocializmusra, a hetvenes-nyolcvanas évekre is fennmaradt, így folytatódott a viszonylag minőségi elitképzés a gimnáziumok egy részében és a tudományegyetemen.

Ugyanakkor egy adott évfolyam csekély hányadát – körülbelül 10 százalékát – vették fel a felsőoktatási rendszerbe. Ebben az időszakban még jól elkülönült az egyetemi és a főiskolai szint. A szűk összdiplomások száma azonban nem felelt már meg a 80-as évek posztindusztriális világának sem, ezért a rendszerváltással egyértelmű döntés született arról, hogy rövid időn belül fel kell zárkóznunk a fejlett világhoz a tekintetben (is), hogy legalább egy adott évfolyam 30 százaléka bekerüljön a felsőoktatásba. Ez a voluntarista társadalompolitikai elvadás úgy valósult meg, hogy az elitképzés színvonala graduálisan és sajnos folyamatosan csökkent. A főiskolákat átnevezték egyetemekké, a korábbi főigazgatók így váltak rektorokká, de ettől a színvonaluk – tisztelet a kevés kivételnek – nem emelkedett. A normatív fejkvótarendszer arra ösztönözte az összes egyetemet, hogy minél több hallgatót vegyenek fel (tekintet nélkül arra, hogy később mire is lesznek használhatók a diplomák). A félreértelmezett demokrácia jegyében leszállították a követelményeket, és a hallgatók egy része ennek megfelelően alkalmazkodott is ehhez a rendszerhez. Politikai súlyt kaptak a hallgatói szervezetek – megint csak a színvonalas, nívós elvárásrendszer érvényesíthetőségének rovására. Az akkreditációs rendszer konzervatív bürokratizmusa pedig lelassította az adaptációt – a változó követelményekhez való gyors alkalmazkodás képességét.

Azzal, hogy megszűntek az elitegyetemek, valójában egy nivelláció ment végbe: az egyetemek lefelé csúsztak, míg a korábban jó gyakorlati képzést nyújtó főiskolák megkíséreltek felfelé kapaszkodni. Ma már mindent egyetemnek hívnak, függetlenül a színvonalától, az ott elnyert diploma valós értékétől. A legtöbb új egyetem elnevezéséből szerénységből vagy nem véletlenül lemaradt a „tudomány” jelző.

Ugyanakkor a középiskolát végzettek számára kinyílt a világ. Lehetővé vált, hogy – tömegesen – külföldi egyetemeken tanuljanak. És bizony sokan élnek is ezzel, a felsőoktatásba bekapcsolódók mintegy 6 százaléka a határokon kívül folytatja a tanulmányait.

Természetesen nem egyenletesen oszlik el egy adott évfolyamban az, hogy kik mennek külföldi egyetemekre. Ez részben anyagi kérdés: a családok milyen pénzügyi terheket tudnak vállalni. (A nyugaton kiterjedt diákhitel igénybevétele természetesen szélesíti azok körét, akik számára ez reális lehetőség, ám így is megkockáztatjuk, hogy minimum középosztálybeli családból származhat az a fiatal, aki ezt vállalja.)

És a demográfia sem nekünk dolgozik. A következő évtizedekben várhatóan tovább csökken országunk lakossága. Ma 2,2 millió szülőképes korú nő él hazánkban, ez a demográfusok előrejelzése szerint 2050-re 1,6 millió főre fog csökkenni! Az elmúlt tíz évben sikerült ugyan megfordítani a termékenységi ráta alakulását 1,27-ről 1,55-re, ami szép eredmény, de a népesség stabilizálódásához 2,1-es mutatóra lenne szükség. Mindezek eredőjeként fokozatosan egyre kisebb hazai létszámú évfolyamokra számíthatunk. Vagy növelnünk kell a külföldi hallgatók számát, vagy bizony összességben húznunk a takarót. Ma 290 ezer hallgató folytat (különböző tanrendű képzésekben) felsőoktatási tanulmányokat. Ebből 38 ezer külföldi, azaz a hallgatók 13 százaléka.

Ami az elmúlt harminc-negyven évet illeti, nem sok szégyenkeznivalónk van a régióinkban a pénzügyi oktatás területén. Már a 70-es, 80-as években elkezdődött a közgazdasági Nobel-díjasok műveinek magyarra fordítása a KJK nevezetes sorozatában. A 90-es években beépültek a nemzetközi pénzügyi alaptankönyvek a Közgáz és több egyetem oktatási anyagába (*Brealey–Myers, Bodie–Kane–Marcus, Hull, Damodaran* stb.). Cserediákjaink jól teljesítenek külföldön. Legjobb hallgatóink kitűnő eredménnyel végezték a világ legjobb egyetemeinek (Princeton, Harvard, Berkeley stb.) PhD-programját. Kevesen tudják, hogy az európai bankfelügyelet korábbi első számú vezetője egykori közgázos diák. Az Apple kötvény portfóliójának kezelője is a Közgázon tanulta ki a kötvények rejtjelmeit. A példákat szerencsére hosszan lehetne folytatni.

A nemzetközi banki és befektetéselemzői diplomák (CFA, EFFAS, CIIA stb.) is Magyarországon honosodtak meg először az egykori kelet-európai blokkból. Itt alakult a régió első Bankárképző Központja és első tőzsdéje, a hozzá kapcsolódó oktatási és vizsgarendszerrel.

Az sem jelentett hátrányt, hogy az oktatás nagy része magyarul folyt és folyik, hiszen a tananyag részét képező cikkek, tanulmányok sok esetben angol nyelvűek, és ez a hallgatók többségének már nemigen okoz gondot. Ha vannak nyelvi

gondok, akkor az nem az angollal, hanem a programozási nyelvekkel, illetve a **matematikával kapcsolatosak, ami Galilei szerint a természet nyelve.**

De közben gyorsan változik maga a világ is, amivel igyekszünk lépést tartani. Az informatikának köszönhetően a pénz fizetési funkciója is nagyot változott a váltó és a csekkek világához képest. Nemcsak a bankkártyákra gondolunk, hanem új fejleményként a kriptodevizák technológiájára, a tőzsdei elszámolások felgyorsulására is.

2. VÁLTOZÁSOK A KOCKÁZATKEZELÉSBEN ÉS A SZÁMVITELBEN

Mire van szüksége a jövőbeni számviteli-pénzügyi elemzőknek? Bizonyára sok mindenre, de ha lehet hinni annak a megállapításnak, hogy korunkban a folyamatok összetettebbek és bizonytalanabbak lettek, akkor a következőkre mindenképpen:

- a) több tényező kapcsolatát, együttes alakulását leíró módszertani eszközök;
- b) a kockázatkezelésben való jártasság, főként a bizonytalan változások együttes hatásának a felmérése;
- c) megfelelő rutin annak a vizsgálatában, hogy ha megváltozik valami (pl. egy termelési tényező mennyisége), akkor annak milyen tovagyűrűző hatásai vannak térben és időben.

Az a) problémakörhöz kellene a **mátrixszámítás**, ami az elmúlt években szinte teljesen kikopott az oktatásból. A b)-hez kellene a **valószínűségszámítás** (ez is jóval kevesebb ma, mint húsz-harminc éve), a c)-hez pedig a **matematikai analízis**, ezen belül is kiemelten a differencia és differenciálegyenletek. Már ha hinni lehet azoknak az állításoknak, hogy minden mozog, változik, akkor kellene ismerni az ezek leírására, kvantitatív kezelésére szolgáló eszközöket.

És van még egy: az, ami már jó ideje elszivárgott a gazdasági felsőoktatásunkból, tudatában lenni a **bizonyítások fontosságának**.

Talán épp ezért volt geometria is a 70 évvel ezelőtti számvitel szakos diákok curriculumában. Biztos nem azért, mintha a hasonló háromszögek segítenének eldönteni, hogy egy könyvelendő tételt hová is kell lekönyvelni. Ahhoz kellett, amihez ma is kell a gimnáziumban: hogyan győződjünk meg a gondolatunk igaz vagy hamis voltáról. Van különbség a meggyőzés (tárgyalási stratégiák) és a meggyőződés között. Természetesen önmagában a képletek használata nem biztosítéka a gondolatmenet helyességének. Nemegyszer sajnos csupán az elgondolás sekélyességét próbálja palástolni.

1494-ben jelent meg *Luca Pacioli* (1445–1517) „*Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita*” című könyve, amelyben az alábbi problémát ismerteti:

Ketten játszanak fej vagy írást. Az nyeri az induláskor kettejük által összeadott pénzt, aki először dob 6-szor fejet. A játék 5:3-as állásnál félbeszakad. Hogyan kell méltányosan felosztani az összeget?

- A Pacioli által adott válasz: **5:3**. Itt a múltbeli tények számítanak, ez jellemzi a hagyományos számviteli és jogi felfogást.
- A *Pascal* (1623–1662) és *Fermat* (1607–1665) által 1654-ben által adott válasz: **7:1**.

E válaszban a jövő esélyei számítanak: amint a mai világ pénzügyi kockázatkezelőinek mindennapi munkájában is. Azért ennyi a helyes arány, mert a hátrányban levő játékosnak mind a három egymást követő alkalommal nyernie kell ahhoz, hogy övé legyen a pénz. Ennek az esélye $(1/2)^3 = 1/8$.

Keresve sem lehetne jobb feladatot találni annak a dilemmának az illusztrálására, hogy a számvitel a múltbeli tények rögzítésénél és elemzésénél ér-e véget. Napjaink válasza, hogy korántsem. Akkor miért van az, hogy az egyetemen a leendő közgazdászoknál a valószínűségszámítás stúdiuma pár hétre zsugorodott? Az analízis, lineáris algebra, valószínűségszámítás együtt tesz ki két rövidke félét. Ötven éven át ezek mindenki számára kötelező, önálló tárgyak voltak.

Ezen a téren komoly hagyományok kezdenek szertefoszlni. *Jordán Károly* 1920-ban kezdett valószínűségszámítást tanítani a Királyi József Műegyetemen (ami 1934-től Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem). Gazdasági képzésben, önálló tantárgyként ez akkor egyedülálló volt egész Európában.

A pénzügyi kockázatok feltárásában és elemzésében egyre jobban összefonódik a számvitel a pénzügy, a statisztika (ökonometria, adatelemzés) és a matematika. Erre később részletesen visszatérünk még.

Arra a kérdésre keresve a választ, hogy vajon ki volt az első történelmi személy, akinek tudjuk a nevét, a legtöbbször egy nagy uralkodóra, hadvezérré vagy főpapra gondolnak. Pedig egy kis „könyvelő” volt, aki az i. e. 4. évezred fordulóján az ókori sumér Uruk városában az árpa termeléséért és tárolásáért volt felelős, és akinek rebus aláírása („*Kushim*”) olvasható egy kereskedelmi tranzakciót részletező agyagtáblán.

Ezzel is bizonyított, hogy a számvitel eredete több ezer éves múltra nyúlik vissza, a kereskedőket könyvek vezetésére kötelezték *Salamon* király és később a római császárok is. *Arisztotelész*től azt olvashatjuk, hogy az elszámolások elmaradása halálbüntetéssel járt.

A könyvvitelről az irodalomban *Goethe* szólt a legszebben: az emberi szellem legcsodálatosabb találmányának nevezte. A szakmát a fiatalok körében leginkább *A könyvelő* című 2016-os amerikai akciófilm népszerűsítette *Ben Affleckkel* a főszerepben, aki a filmben az alvilág embereinek könyvelését végzi, és 61 millió dolláros sikkasztásra bukkan.

A kettős könyvvitel szabályait írásban 528 évvel ezelőtt jelentette meg a fentebb már említett Luca Pacioli olasz matematikus, ferences szerzetes, aki a velencei kereskedők könyvvezetési módszerét foglalta rendszerbe. Azóta is így könyvel a világ minden gazdasága, és általa lett a számvitel a vezetés, az irányítás, az üzleti kommunikáció nélkülözhetetlen eszköze. Nem egy szükséges rossz vagy öncélú dolog, hanem az üzlet nyelve. Elvégzi a gazdálkodó szervezet működésének teljes körű, folyamatos, szervezett megfigyelését, mérését, értékelését, feljegyzését, a bizonylatok, dokumentációk feldolgozását, új, rendezett információk, pénzügyi kimutatások közzétételét és elemzését. Egy szép és logikus rendszer, amelyet minden pénzügy és számvitel alapszakos közgazdásznak meg kell ismernie, el kell sajátítania, hogy olyan versenyelőnyhöz jusson a piacon, amelynek révén azonnal meg tudja ítélni egy tranzakcióról, az milyen hatással van a gazdálkodó szervezet vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetére, mérlegére, eredménykimutatására, és mik annak cash flow- és adóvonzatai.

A hagyományos értelemben vett, tipikusan monoton és legidőigényesebb könyvelői feladatok (bizonylatok iktatása, bejövő, kimenő számlák, pénztár- és bankkivonatok kontírozása, rögzítése, analitikák egyeztetése a szintetikával, bérszámfejtői, munka- és járulékönyvek intézése) a technikai fejlődésnek köszönhetően háttérbe szorultak, és ezen lélekölő, elképzelhetetlenül nagy mennyiségű munkát átadták az automatizmusoknak, az ember helyett algoritmizált szoftverek, robotok és digitális technológia végzi el papírmintesen, pontosabban, gyorsabban, hatékonyabban és olcsóbban.

Ugyanakkor továbbra is szükség lesz jó számvitelesekre, akik a minőségibb, önálló döntést és átgondolást igénylő teendőket, olyan emberi intellektust igénylő feladatokat, összetettebb problémamegoldásokat végzik el, mint a számviteli politikák, szabályzatok elkészítése, aktualizálása, az értékelések, elhatárolások, átsorolások, önrevíziók lekönyvelése, jogszabályok értelmezése, befektetések, értékpapírok, származtatott és atipikus ügyletek elemzése, riportok, beszámolók, jelentések, kimutatások készítése. Már rég nem könyökvédős aktakucacokról, bürokratákról beszélünk, hanem elektronikus platformon kommunikáló adatszolgáltató gazdasági informatikusokról, a gazdasági kihívásokat megértő sikertényezőkről, a bizalom bátyáiról van szó, akik pénzügyi támogató, tanácsadó, hozzáadott értéket növelő szolgáltatásokat nyújtanak, tisztában vannak a szabályozási környezet változásaival, átvilágítanak, monitoroznak, adót terveznek és optimalizálnak, keresik, figyelik a pályázati, támogatási és finanszírozási lehe-

tősegeket, pályázatot írnak, áttekintik és véleményezik az üzleti szerződéseket, coachcsal és networkinggel foglalkoznak.

Minden cégben kell lennie egy jó számvitelesnek, akiben a menedzsment és a tulajdonosok is száz százalékig megbíznak. Minél kisebb egy társaság, annál inkább az az elvárás, hogy a könyvelő mindenhez értsen, segítse a napi munkavégzést. Ugyanakkor egy nagyobb szervezet inkább alkalmaz adott területre szakosodott munkatársakat, szűkítve ezzel a könyvelő feladatkörét.

A nagy tanácsadó cégek nem attól sikeresek, mert ott egy-egy ember mindent tud, hanem mert csapatban dolgoznak, kommunikálnak egymással, kikérik egymás véleményét, saját tréningjeiken keresztül folyamatosan fejlesztik a munkatársak tudását, felkészültségét, önálló részlegeket hoznak létre különféle speciális feladatokra.

Sőt a könyvvizsgálókkal szemben is egyre nőnek az elvárások és az igények arra, hogy ne csak diagnoszták legyenek, és a múltbeli teljesítményekről adjanak kellő, észszerű bizonyosságot, hanem olyan dolgokra is hívják fel a figyelmet, amelyekről a cégnek még nincs tudomásuk: azonosítsák, mérjék fel a jövőben várható kockázatokat, és ítélik meg, hogy a vezetés mennyire ellenőrzi azokat.

Előremutatóbb, értékesebb együttműködést várnak el a befektetők a könyvvizsgálóktól. Végezzenek hosszú távú életképesség-elemzést, azonosítsák a jelentősebb jövőbeni üzleti és pénzügyi kockázatokat, tárják fel a működésbeli problémákat. A megbízók nemcsak a visszapillantóból látható tükrökre kíváncsiak (elvárási rés), hanem a szélvédőn keresztül kilátásokra is. Arra, hogy merre tart a cég, jó-e az irány. A könyvvizsgáló segítse az eligazodást a kockázatok, a lehetőségek, a szabályozás megváltozása, a verseny és a globalizáció útvesztőjében. Az új, drágább audittechnológiák kifejlesztése (RPA, MI) radikálisan átalakíthatja majd az audit jellegét, lebonyolítását, növelheti a hatékonyságot (valós idejű, minták helyett teljes sokaság), megváltoztathatja a működési folyamatot és a nyújtott szolgáltatást.

A komplex és összetett számviteli és könyvvizsgálati feladatok elvégzéséhez

- a) egyrészt általános közgazdasági műveltségre, matematikai-statisztikai módszertani megalapozásra, valamint a pénzügy és a számvitel elméletének és gyakorlatának elsajátítására van szükség, másrészt a számítástechnika készségszintű használatára, hogy az adatbázisokat kezelni, értelmezni és elemezni tudjuk;
- b) a szaktudás fejlesztése mellett előtérbe kell, hogy kerüljön a kompetencia kérdése is, ahol fő célként a kritikus és nyitott gondolkodásra nevelést, a problémafelismerést és -megoldást, a perspektivikus gondolkodást, az üzleti érzék kifejlesztését, a kreativitást, az innovátori szerep növelését, a jó minőségi munkavégzést, a fejlődni akarást, az értékteremtést, a döntésképeséget, a

rugalmasságot, a kommunikációt, az együttműködést, a bizalmat és a kölcsönös megértést a nevelés középpontjába kell helyezni;

- c) a képzés harmadik dimenziója olyan személyes készségek fejlesztése, amellyel fel lehet vértézni a hallgatókat a leendő munkahelyi kihívásokkal és elvárásokkal szemben, növelni lehet felelősségvállalási képességeiket, elkötelezettségüket, a szakma iránti elhivatottságukat és elégedettségüket.

3. VÁLTOZÁSOK A DIÁKSÁG MENTALITÁSÁBAN, A MUNKAERŐPIACON

„A »Z« generáció tagjai már azt szokták meg, hogy gyorsan kapnak információt, a többfunkciós gondolkodásmódot és a vizualitást részesítik előnyben. Az információk random elérését és a csoportos gondolkodást preferálják. A gyors eredményeket és a gyakori jutalmazást kedvelik, inkább játszanának, mint tanulnának.”²

Ez utóbbi megállapítás persze a korábbi generációkra is érvényes lenne, ha hagyták volna nekik a szüleik, a tanáraik és a kényszerítő életfeltételek.

Nézzük a generációk besorolását születési idejük szerint³:

1. Veteránok (1945 előtt) – Tradicionalisták/Csendes generáció
2. Baby Boomerek (1946–1964)
3. X generáció (1965–1979) – Digitális bevándorlók
4. Y generáció (1980–1994) – Millenium/YouTube/Én generáció
5. Z generáció (1995–2009) – FB/Kapcsolat/Digitális generáció
6. Alfa generáció (2010 után)

A kilencven-száz évvel ezelőtt született, „veterán” generációnak nemcsak a laptop és az internet nem adatott még meg, hanem sokuk számára a rendes, rendszeres vacsora sem. Ha valaki ki akart törni a falusi nélkülözésből, akkor például, ha rendszeren megtanulta a kettős könyvelést, már jó eséllyel megvolt a kenyere az egész életére, neki és a családjának is. A kérdés akkoriban az volt, hogy ha kitanulom a géplakatos szakmát, akkor jó eséllyel fel tudom-e nevelni a gyerekeimet ebből a tudásból. Mindaz a tudás, ami biztosította ezt, megbecsülésnek örvendett a múltban. Legyen szó nyomdászokról, mozdonyvezetőkről vagy könyvelőkről.

2 ARANYOSSY MÁRTA – KULCSÁR ESZTER (2020): Blended learning a gyakorlatban: a gazdasági szimulációs játék hatása az észlelt tanulásra. *Gazdaság és Pénzügy*, 7(2), 238–256. <https://www.bankszovetseg.hu/Public/gep/2020/junius/AranyosiKulcsar.pdf>.

3 FRÁNYÓ ZSÓFIA (2021): Z generáció – az oktatás új kihívásai. Konferencia, Budapesti Corvinus Egyetem.

Nemrégiben, az 1990-es években a pénzügyi szakmában az értékpapírokkal, tőzsdével kapcsolatos ismeretek jelentettek nagy vonzerőt a hallgatók számára. Nagyon motivált évfolyamok voltak. Ezek ma is hasznos ismeretek, de az új divat témák többek közt a kriptopénzek, a big data, a zöld pénzügyek.

Ma már a legtöbb szakmában nincsenek „nyugdíjas állások”. Azóta beszélnek annyit az életpályamodellekről, amióta az életpályák egyre töredezettebbek. A diák tanul valamit, aztán valahogy felkerül a „világtérképre”, rendszeresen tudatja a világgal, hogy létezik és ügyes, talán felfigyelnek rá, és időről időre „új kihívásoknak próbál megfelelni”, változtatva kontinenseket, szakterületeket.

Nagyon nehéz ilyen körülmények között valamely ismeretanyagra úgy hivatkozni, hogy na, ez fog eltartani téged életed végéig. Ebből a szempontból viszont a legmeglepőbb: manapság egyre inkább azt várják el az oktatóktól, hogy „gyakorlatorientáltak” legyenek. Pedig nem véletlenül mondja *Mérő László*: „*Nincs gyakorlatibb dolog, mint egy jó elmélet. Új, váratlan helyzetekben csakis az segíthet.*”⁴

Nem véletlen, hogy fél évszázada még 10 félév matematika volt a leendő számvitelszakos tanároknak a stúdium: a kereskedelmi számtantól a 2 félév valószínűségszámításig ívelt a paletta. A cél az volt, hogy a hallgató tanuljon meg tanulni. („*A rest tanulás a restség tanulása*” – tartja a régi német mondás). És tanuljon meg gondolkodni, érvelni, bizonyítani. Mindkettőhöz remek eszköz lenne a jól tanított matematika. Ehelyett a tantárgy fénysebességgel tűnik el az üzleti iskolák curriculumából.

Más oldalról közelítve a problémát: miért van az, hogy ma nehezebb egy jó gimnáziumba bekerülni, mint valamelyik agyonreklámozott mesterszakra? A mesterszakos hallgatók nagyon nagy hányada már dolgozik (azaz lényegében „esti tagozatra” jár). Ez sok esetben eleve kizárja az elmélyült tanulmányokat.

Manapság nagy divat egyetemi rangsorokat felállítani. Hasznos lenne szisztematikusan mérni, hogy az egyes intézmények hallgatói közül hány százalékuk szerzi meg valamelyik nemzetközi szakmai vizsga oklevelét (pl. a CFA-papírt, a nemzetközi befektetéselemző diplomát (EFFAS, CIIA), az aktuárius diplomát (ACCA), etc.) Pedig ez objektív és igazán nemzetközi. Egységes szakmai mérce.

A jelenleg zajló strukturális átalakulással együtt a finanszírozási rendszer is megváltozott. Korábban a hagyományos állami egyetemeken esetében a „fejkvóta”-alapú finanszírozási rendszer nem feltétlenül tette érdekeltté az intézményeket abban, hogy olyan képzettséget biztosítson hallgatóinak, amelyet aztán valóban

4 MÉRŐ LÁSZLÓ (2019): *Az ész segédigéi – A tudás és a nemtudás pszichológiája*. Budapest: Tercium Kiadó.

kamatoztatni tudnak, mondhatni, a lehívható állami támogatás mennyisége inkább a minőségi oktatás korlátja volt.

A strukturális változásokkal együtt jár a teljesítményalapú finanszírozási rendszer, azaz az egyetemeket érdekeltté kell tenni a minőségi kritériumok elérésében. A finanszírozás több pilléren áll, de a támogatás feltétele a meghatározott indikátorok mentén nyújtott, valóban minőségi teljesítmény. Mindez lehetőség arra, hogy a magyar felsőoktatás versenyben maradjon.

A mit mellett tehát meg kell vizsgálnunk azt a kérdést is, **hogyan tanuljanak, illetve hogyan tanítsuk** a jövő bankárait és számviteleseit.

Az interneten felnőtt és digitális világképpel rendelkező Z és Alfa generáció türelmetlen, felületes, hamar „kiég”, és időpocséklásnak tekinti az elmélyülést, a részletek megismerését, az összefüggések feltárását.

Kevés energiaráfordítással a probléma nélküli, tiszta helyzeteket szeretik, gyors és egyszerű válaszokat várnak kérdéseikre. Bízunk a mesterséges intelligencia teljhatalmában, pedig az is csak sémák szerint működő munkák elvégzésére képes. Éppen ezért nagy kihívást jelent számukra vonzóvá tenni a pénzügyi–számviteli szakmát, hogy ne érezzék ódivatúnak, monotonnak, kiveszőfélben lévőnek, adatrögzítés-fókuszú „tranzakciós könyvelésnek”. Fel kell kelteni bennük az érdeklődést egy tanácsadás-központú szakértői feladatra, motiválni és lelkesíteni kell őket az olyan új területek kihívásai iránt, amelyekben fantáziát, önérvényesülési és karrierlehetőségeket láthatnak.

4. ÖSSZEFOGLALÁS HELYETT

Cikkünk fő kérdése az volt: mit is tanuljanak a jövő bankárai, számviteleseit, könyvvizsgálói ahhoz, hogy növeljék a szakma presztízsét, megőrizték diplomájuk magas ár/érték arányát, a kedvező elhelyezkedési esélyüket és a többi szakhoz képest jóval magasabb kezdő fizetést?

Egy ideális jövőkép az lenne, ha erősen matematizált menedzsmentet oktathatnánk nagyfokú tanszabadság mellett, hogy a hallgatóink szinte minden lényeges szellemi irányzattal találkozhasanak. Senkire ne kényszeríthessen rá senki semmit. Senkit se csapjunk be. Képzéseinkben ne uralkodjanak izmusok, tanárainkra ne lehessen azt mondani, hogy valamilyen „isták”.

Több nyugtalanító, nyitott kérdés vár még a jövőben válaszra:

- a) Meg tudjuk-e tartani a legkiválóbb hallgatóinkat a mesterszakjainkra, illetve rá tudjuk-e beszélni őket a doktori programjainkban való részvételre?
- b) A nemzetköziesedés jegyében mesterszakjainkon ne kizárólag angol nyelven történjen-e az oktatás? A járásnál is szükség van mindkét lábunkra. A magyar

jog, számvitel, adózás, pénzügyi és egyéb szabályozás magyar nyelvű ismerete nyilván elengedhetetlen. Nem beszélve arról, hogy „nyelvében él a nemzet”.

- c) Mennyire legyen a képzés elméleti, tudományos és mennyire gyakorlatorientált, duális? Az ötvözetek szoktak igen erősek lenni.
- d) Lesz-e elég utánpótlás kiváló, eltökélt oktatókból, akik élethivatásuknak tekintik a hallgatói tehetséggondozást, mentorálást, inspirálást, motiválást mind szakmai, mind személyes fejlődésükben, illetve akiknek még fontos a tankönyv- és feladatgyűjtemény-írás, az oktatási módszertanok fejlesztése, a tanítási eszközök hallgatói célokhoz igazítása?
- e) Kellő számban be tudunk-e vonni a felsőoktatásba néhány olyan mély, validált szakmai tudással és kiváló tapasztalattal rendelkező „nagyágyút”, akinek a szakmai sikere és erkölcsi feddhetlensége méltó példakép lehet az új nemzedék számára?

A demográfiai szorításban és a külföld által támasztott verseny mellett sokkal intenzívebb belföldi versenyre kell minden intézménynek felkészülnie. Ez a „globális” kép természetesen valóságos szűkített területünkön is: a felsőfokú pénzügyi oktatási területen is el kell döntenie minden intézménynek, hogy merre keresi a helyét, milyen stratégiát választ.